
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 15 04 06 015 4

مکتب ادب

مؤسس و مرتبی
کتابجی آراکل

مصححی
معلم ناجی

« مطالعه، طبعه گلن کلال وملالك الڭ مؤثر بر دواسیدر . هیچ بر کدره مصادف اولمادم ،که بر ساعتلق مطالعه، آنی ازاله ایتمش اولماسون. »
[مونتسکیو]

وطنمزده ساکن هر صنف خلقك : ذکور ، اناث ، بیوك ، کوچوك بالجمله افرادینه الویریشلی اولمق اوزره متعدد کتب اخلاقیه‌نك تتبعیله وجوده گتیرلمش بر مأخذ معتبردن بالانتخاب جمع وترتیب ایدلمشدر . هرکسك آڭلایه‌بیله‌جگی برطرز افاده ایله انسانی رذائلدن ترهیب ، فضائله ترغیب ایلر . صداقت ، استقامت ، عدالت گبی فضائل عالیهٔ اخلاقیه ایله متصف اولان بعض حکمانك وتاریخجه معروف بولونان برطاقم ارباب ذکانك ادبی وحکمی اقوالنی ونمونهٔ ادب وحکمت اولان اعمالنی حاکیدر . خلاصه : تهذیب اخلاق عمومیه‌یه جداً مدار اوله‌جق برچوق نصایح وفقراتی جامع برکتاب نافع اولمغله حقیقةً « مکتب ادب » عنواننه لایقدر .

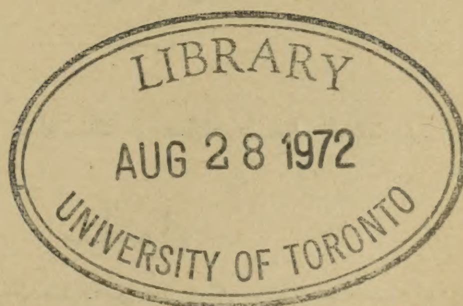
دردنجی طبعی

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله طبع اولونمشدر

استانبول

نشان بربریان ـ میقائل قالپاقجیان مطبعه‌سی ـ اسکی ضبطیه جاده‌سنده نومرو ٦١

١٣١٤

LIBRARY
AUG 28 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

اخطار مهم

اجزای کلامی تفریق وطوراق محللریله درجه‌لرینی تعیین ایچون السنهٔ سائره‌ده شو درت اشارت استعمال اولونور. بری: (،) درکه «ویرگول»، ایکنجیسی: (؛) درکه «پوآن ویرگول»، اوچنجیسی: (:) درکه «دوپوآن»، دردنجیسی: (.) درکه «پوآن» ناملریله معروفدر. بواشارتلر، لسان عثمانی ایچون دخی قبول اولونوب اکثر آثار جدیده‌ده استعمال ایدلمکده‌در.

بواشارتلره، خدمتلرینه ومقام استعماللرینه گوره بعض ارباب قلم طرفندن سائر بعض مناسب اسملرده ویرلمش ایسه‌ده بز بوراده اکثر محررلرمزله حروفات دوکه‌جیلری، کتابجیلر، مرتبلر ومطبعه‌لرك سائر عمله‌لرنجه اك زیاده مستعمل ومعروف اولان اسملری استعمال ایتدك.

«ویرگول» ایله «دوپوآن»ك طوراق درجه‌لری پك جزئی یعنی برگوز آچوب قاپایه‌جق قدردر. «پوآن ویرگول»ك طوراغی دها زیاده‌جه‌در. «پوآن»ككی ده بوندن زیاده‌جه‌در. آنجق لسان عثمانیـده اویله بر طوراق وتفریق محلی دها واردرکه بونلرك هیچ بری او خدمتی ادا ایده‌مز. اوگبی محللر، یا ویرگول ایله گچشدیرلمکده، یاخود بتون بتون اشارتسز براقلقده‌در. بوایسه زیرده ایراد اولنان مثاللردن مستبان اوله‌جغی وجه ایله اوقویانك ذهننی تشویش، معنانی اخلال، طوراق حقنی قسماً ویا کاملاً غائب ایتمك گبی محذورلردن خالی دگلدر. بناءً علیه اوگبی محللر ایچون آیری براشارتك لزومی حس ایدلمشدر.

واقعا او یولده عباره‌لرك سیاق و سباقندن درحال معنایه انتقال ایده‌بیلن ارباب وقوف، بونك لزومندن مستغنی اوله‌بیلیرلر؛ لکن اوقومغه ومعنی چیقارمغه یکی باشلایان اطفال عثمانیه وسائر مبتدیلر ایچون حال بتون بتون باشقه‌در. آنلر، درست اوقومق، طوراق محللرینی طانیمق ایچون یاردیمه، واسطه‌یه محتاجدرلر. ایشته اوگبی محللر ایچون آیری بر اشارتك احداثنه اك زیاده بزی سوق ایدن سبب، بو خصوص اولمشدر.

بو بابده معلمین ومحررین کرامزدن چوغنك رأیلرینه دخی مراجعتزده بوفکرمز تصویب بیورلمشدر. احداث اولونان اشارت ایسه «پوآنته ویرگول»ك عکسی دیمك اولان شو(؛) شکلدن عبارتدر. بونك نقطه‌سی بالعکس اوستنده اولماسنه گوره اسمی ده «ویرگول بوآن» تسمیه‌سی مناسب گورلمشدر.

بونك طوراق درجه‌سی ایسه صانکه «پوان ویرگول» قدردر. بواشارت،

تعمم ایدنجه‌یه قدر وساطت عاجزی ایله نشر ایدیله‌جك آثارده استعمال اولونه‌جنی کبی اشبو مخطره‌ده او اثرلرك باشلرنده بولونه‌جقدر .

مثال : انسان، کامل، فاضل، عاقل، منصف، خیرخواه اولمالیدر .

بومثالده «انسان» لفظی « مبتدا » وَ«مُسْنَدٌاِلَیْه» در . «کامل» ، «فاضل» وَ سائر صفتلرده « خبر » وَ « مُسْنَدْ » درلر . بوراده مذکور اشارتك یرینه « ویرگول » قونولسه ، هم « مسند الیه » ایله « مسند » بربرینه قارشمش اولور، هم‌ده طوراق حق قسماً غائب ایدلمش بولونور. اشارتسز گچیلسه، اوحالده‌ده «کامل» لفظی، «انسان» لفظنك صفتی ظن اولونه‌رق «انسانِ کامل» اوقونمق وَبناءً علیه «کامل انسان» آکلاشلق احتمالی واردر .

مثال دیگر : جناب حق، سبزه‌لری، میوه‌لری، مباح حیواناتی وَهرنوع ارزاقی انسانه نفقه اولمق اوزره خلق بیورمشدر .

بومثالده‌ده «جناب حق» تعبیرنك اوکنده‌کی یکّی اشارتك یرینه «ویرگول» قونولسه، گرچه ذهنی چوقلق تشویش وَمعنایی اخلال ایتمز. لکن طوراق حق قسماً غائب ایدلمش اولور . اشـارتسز براقلسه هم طوراق حق کاملاً غائب ایدلمش اولور . هم‌ده «جناب حق» تعبیریله «سبزه‌لری» لفظی بربرینك مضاف وَمصاف الیهی ظن اولونه‌رق اویولده آکلاشیلق احتمالی واردر .

« خلقت عالم نه‌در ؟ » سؤالنك جوابی اولان شو آتیـده‌کی مثالده دخی مذکور اشارتك درجهٔ لزومی دها زیاده گوروله‌جکدر :

جناب‌حقك، یری، گوگی، انسانلری، حیوانلری، اوتلری، آغاجلری،الحاصل عالمده گورولن وَگوروله‌مه‌ین سائر شیلری یوقدن وار ایتمه‌سیدر .

بومثالده جملهٔ اصلیه‌نك برقسمی اولان «جناب حقك» اوکنه ویرگول اشارتی قونولسه متممات جمله‌دن بری بولونان «یری» لفظیله سائر متممات آره‌سنده‌کی ارتباط بوزولور، جملهٔ اصلیه‌یه قاریشیر. بوندن باشقه طوراق درجه‌سی‌ده حقیله ادا ایدلمش اولماز. اشارتسز براقیلسه، او حالده‌ده «جناب حقك یری» تعبیرندن ك اوکجه اضافت معناسی ذهنه تبادر ایدر .

عثمانجی آراکل

مقدمه

سایهٔ معارفوایهٔ حضرت پادشاهیده، ملکمزده علوم و فنون وَ تعلیم تربیه ایلریله‌دکجه اختیار ایتمش اولدیغم کتابجیلق مسلکنده ارباب مطالعه ایله مؤلف وَمترجملر بیننده بر واسطهٔ نشریات اولمقده بولندیغم ایچون کسب سرور وَ افتخار ایتمکده‌یم.

رغبت عمومیه‌نك تمایلاتنه نظراً حسب المسلك نشرینه واسطه اولدیغم آثار آره‌سنده هر نوع کتاب بولونه‌بیلمه‌سی، امور ضروریه‌دندر؛ لکن بونلر میاننده آداب و اخلاقه وَ تربیهٔ عمومیه‌یه عائد آثار نه قدر چوق بولونسه - مادةً ایده‌جکم انتفاع، معناً ایده‌جکم استفاده‌یه نسبتله آز بیله اولسه - بو یولده آثارك نشرینه واسطه اولمغی، کوکل دها زیاده آرزو ایدییور.

هر زمان منفعت شخصیه‌لردن اوّل منافع عمومیه‌یی

كوزه‌دنلردن وَ كندى منفعتلرينى عمومك منافعى ايچنده آرايانلردنم.

مسلك وَ امل عاجزانه‌م اقتضاسندن اوله‌رق اوته‌دن برى ارباب قلم وَ اقتدارى تشويق ايده‌رك [الفبا]دن بدأ ايله منتهى برصنفك اوقويه‌جغى درسلره قدر سهو- لتبخش وَ مفيد كتابلر وجوده كتيرمك آرزوسنده بولونمقده‌يم.

ايشته اصحاب فكر وَ اهل وجدان طرفندن تقدير ايديله‌جكنى اميد ايله‌ديكم شو ملاحظه‌يه مبنى بوندن خيلى سنه مقدم بر «الف باى عثمانى» [*] وَ برده قرائت كتابى ميدانه كتيريلمه‌سى اسبابنه تشبث اولونمشدى.

الفبا ايچون محررلرمزدن برينه مراجعت ايديله‌رك ترتيب وَ مكرراً طبع ايديلدى.

قرائت كتابى ايسه كتب مختلفه‌دن معرفت عاجزا- نه‌مله بالانتخاب ترتيب ايديلمش وَ درت قسمه تقسيم

[*] شمدى كتابخانه‌مز واسطه‌سيله نشر اولنان الفبالرك نوع وعددى بشه وارمشدر.

اولونه‌رق برقاچ سنه‌دن بری موقع انتشاره وضع او-
لونان [تعلیم قرائت] نام اثردر .

کمال ممنونیت وَ مفخرتله بیان ایده‌رم ،که تعلیم قرا-
ئتك بولدیغی رغبت، درجهٔ فوق‌العاده‌ده‌در . [*]

تعلیم قرائتك بولدیغی رغبت، بنی او یولده براثر دها
وجوده کتیرمکه سوق ایتمشدر . بوده [مکتب ادب]
نامیله میدانه وضع ایله‌دیکم شو کتابدر .

مکتب ادبك مندرجاتی، اعتقاد عاجزانه‌مجه پك
زیاده نافعدر . کتابك نظر کمترانه‌مده حائز اولدیغی
مزیتندن اوزون اوزادی‌یه بحث ایتمکه لزوم کوره‌مم.
بوراسی، قارئین کرام نزدنده ایسته‌دیکمدن اعلا تظا-
هر ایتمش وَ ایده‌جکدر .

شو صوڭ برقاچ سطرلق افاده‌نك، بودورلو عرضنه
جرأت ایتمکله نزاکت دائره‌سندن چیقمایورم ظن ایده-

[*] بوافاده، ١٣٠٢ سنه‌سنده واقع اولمشدر . شمدی ایسه تعلیم قرائتمزك
طبعی، رقعه خطلیسیله برلکده ٢٤ نجی طبعنه وارمشدر .

رم ؛ چونکه بو شرف، کتابك مؤلفلرینه منحصردر .
بوراده بنم ایفا ایتدیکم خدمت، باغلری ، باغچه‌لری
کزوب طولاشه‌رق قلبه الك زیاده فرح ویرن لطیف
چیچکلری - خام وَیا کچکین اولمامق اوزره - داماغه
الك زیاده لذتبخش ، وجوده الك زیاده نافع بولونان میوه‌
لری طوپلایه‌رق امکمك اوفاجق بر اجرتیله عالمه طا‌
غتمقدن عبارت قالیر .

مع مافیه شوراسی ده عرض اولونور ، که : مکتب
ادب، واقعا بر مأخذك ترجمه‌سی ایسه‌ده حسب‌الایجاب
بر چوق یرلری طی اولوندقدن ماعدا مندرجاتنك
آداب و اخلاق عثمانیه‌یه توفیقی ، وَ قدر کتابك برقات
دها ترفیعی ایچون مناسب محللرینه خارجدن بر طاقم
جمل نافعه وَ فقرات مفیده علاوه قیلینمشدر .

بو قدر موفقیت ایسه کتابك برنجی طبعی ایچوندر.
بوقسه تعلیم قرائتك طبعلرنده لزوم کورولدکجه ناصل
اصلاح واکمال اولونمش وَدها لزوم کورولدکجه ناصل

اصلاح و اکمال اولونه‌جق ایسه مکتب ادب دخی تکرار طبع اولونمق شرفنه نائل اولدقجه کتب اخلاقیه وَسائره تتبع اولونه‌رق الده ایدیله‌جك فقرات حکمیه وَ سائره‌نك ضمّندن کری طورولمایه‌جقدر.[*]

کرچه بزده آداب واخلاق عمومیه‌یه خدمت ایده‌جك کتابلر اکسیك دکلدر؛ فقط آداب واخلاق عمومیه‌یه خدمت ایدر بو کبی آثارك لزومی، هر یر وَهر زمان ایچون باقیدر. او کبی آثار مطبوعه‌نك موجودی، ممالك سائره‌ده دها چوق ایکن ینه هر سنه، هر آی وَ همان هر هفته او یولده انواع اثرلر وَ مقاله‌لر طبع و نشر اولونویور.

سایهٔ معارفوایهٔ حضرت پادشاهیده وَمعارف نظارت جلیله‌سی جانبندن واقع اولان سعی و اقدام سایه‌سنده

[*] بو افاده دخی اثرك ایلك طبعی حقنده‌در. صوکره‌کی طبعلرنده آرزو اولونان اصلاحات، قسماً، اوچنجی وَاشبو دردنجی طبعنده ایسه همان کلیاً اجرا اولونمشدر.

كون بكون مكتبلرمزك تكثريله او يولده بولونان كتا-
بلرمزك عددى نظر اعتباره آلیننجه موجود اولانلر،
جزئيات مثابه‌سنده قالديغى برقات دها تظاهر ايدر.

ارباب دقته معلومدر، كه بر ملتك افرادى، نه‌قدر حسن تربيه كورمش، بوكا نه قدر اهميت ويرلمش ايسه او ملت او قدر زياده رفاه وسعادت بولمشدر. بوايسه: اخلاق حسنه درسنك ثمره‌سى اوله‌رق هيئت اجتما-عيه‌نك يكديكره معاونت متقابله‌ده بولونمق كبى وظفه‌لرينى اوكرنمكله حاصل اولور.

بر آدم ايله حسب حال ايديله‌جك اولسه ميانه‌ده آچيله‌جق ايلك سوز، كسادك هر طرفده حكم فرما اولديغنه، استفاده ايده‌جك ايش بولونماديغنه دائر اولور؛ لكن بو سوزى تماميله طوغرى اولمق اوزره قبول ايده‌مه‌يز. بو بابده بزم ايچون الك زياده لازم اولان، اوچ خصوصدر. برنجيسى: يكديكرمزه امنيت كامله حصولنه چاليشمق، ايكنجيسى: بينمزده امنيتى سلب

ایده‌جك نه حال وحرکتمز وار ایسه کوروب اصلاح ایله‌مك ، اوچنجیسی : یکدیکرمزه معاونت متقابله‌ده بولونمق حس علویسنی تمامیله اویاندرمقدر .

مثلا : برچوق صاحب تجارت وَاهل ثروت آدملر کورولویور ، که : کرك کندی ثروتلرینك تزایدینه خدمت ایتمك مقصدیله ، کرك محتاجینه معاونت نیتیله سرمایه ویره‌جك آدم آرارلرده بوله‌مازلر .

اوته‌ده: برقاچ بیك غروشه، حتی ١٠٠-٢٠٠-٥٠٠ غروشلق برسرمایه‌یه محتاج صنعتکارلر کورولور ، که سرمایه اتخاذ ایده‌جك پاره بوله‌مایوب «یوم جدید، رزق جدید» یولنده زوراکی چکنمکه مجبور بولونیورلر .

عالمده همجنسنه محبت وَمرحمت ایتمك کبی مقدس بر بورج ، محتاجینه - اقتداری داخلنده - معاونت ایله‌مك کبی لذیذ بر شی یوقدر . بو حسیات عالیه‌یه مالك اولان؛ یالکز کندی یاقینلرنده بولونانلرجه دکل،

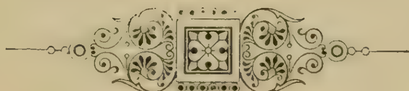
دنيانك هر هانكى نقطه‌سنده اولسه دوچار فلاكت اولديغنى همجنسنه دخى معاونته شتاب ايلر .

اولادمزه يالكز تركجه، عربجه، فرانسزجه، انكليزجه وسائره‌جه اوكرتمكى كافى عد ايتمه‌مه‌لى يز. بونلره الك زياده، اخلاق درسى ويرمكه چاليشمالى يز؛ زيرا انسانيت، ساده معلومات ايله دكل، حسن اخلاق ايله قائمدر .

تعليم قرائتدن عمومك ايتديكى استفاده‌دن حصوله كلن شرفك بر قسمى‌ده كتابك مصححى اولان اديب عاليقدر، معلم ناجى افندى حضرتلرينه عائددر .

مكتب ادبك دخى شو بختيارلقدن محروم قالماسى تجويز اولونه‌ماديغندن آنك تصحيحى دخى اديب مشار اليهه احاله قيلينمش وبو صورتله نفاست پرورانك برقات دها ممنونيتنه چاليشيلمشدر .

كتابجى آراكل

ذیل اولونان لغتچه حقنده معروضات

هانگی کلمه‌لره لغت ترتیب ایدلمش اولدیغی قولایجه بیلنمك اوزره او کلمه‌لرڭ نهایتلرینه شو (*) اشارت قونولمشدر. آنجق بر صحیفه‌ده تکرر ایدن عینی کلمه‌لردن یالگز برینه اشارت وضع اولونمش، دیگرلر اشارتسز بیراقیلمشدر. مختلف صحیفه‌لرده ایسه عینی کلمه‌لر تکراراً اشارتلنمشدر.

بو تکرر ایسه: طلبه افندیلردن وَسائر اوقویانلردن بعضلری اولجه اوقودقلری صحیفه‌لرده گوردکلری کلمه‌لرڭ معنالرینی خاطردن چیقارمش اوله‌بیله‌جکلری ملاحظه‌سنه مبنیدر.

برده: اضافت، ترکیب وصفی، واو عاطفه گبی یکدیگریله ارتباطلری بولونان کلمه‌لری حقیله تعریف وتفهیم ایچون اوگبی لغتلرڭ معنالری برلکده گوسته‌ریلمش وَبونلر قاچ کلمه‌دن عبارت ایسه نهایته‌ده‌کی کلمه‌یه او نسبتده اشارتلر وضع اولونمشدر. شویله‌که: «فیضیاب»، «تفرد» گبی بر کلمه‌دن عبارت اولانلره؛ شو (*) برلی وَ«منجیء مطلق»، «اعذار مشروعه» گبی ایکیشر کلمه‌لیلره؛ شو(**) ایکیلی وَ«انداختهٔ چاه مذلت»، «میان راستگو یان محبتده» گبی اوچر کلمه‌لیلرده؛ شو(***) اوچرلی اشارتلر قونولمشدر.

کتابجی آراکل

اخطارات

درونه کتابده بولونان بعض اسماء خاصه‌نك صورت تحریرنده بعض کونه یا کلاشلقلر کوروله‌جکی ملحوظدر . آنجق بزده، اسم خاصلر حقنده رهبرلك ایده‌جك هنوز طبعی اکمال اولونمش بر اثر بولونمادیغی، کتب متداوله سائره‌ده ایسه اونلرك صورت املالری اطراد اوزره بولونمادیغی جهتله او کبی خطالر وقوعبولمش ایسه معذورز .

§

مکتب ادبك بو دفعه‌کی طبعنده اجرا اولونان جملهٔ اصلاحاتندن بری ده بعض کوچ اوقونان کلمه‌لره: حرکه، شده قونلماسی و کافلر، یافلر و صغیر کافلر تفریق ایدلمه‌سی ایله برده بعض استعمالی ضروری اولان مغلق عباره‌لره، اسم خاصلره حروف هجا اوزره بر لغتچه ترتیب و نهایت کتابده علاوه ایدلمه‌سیدر . تنظیم و ترتیب اولونان لغتچه‌نك طرز تحریر و اصول تحریری حقنده‌کی اخطارمز، اثرك ۱۳نجی صحیفه‌سنده مندرجدر .

ابوینه محبت وَحرمت

والدینه اطاعت واحسان، اعمال صالحه‌نك افضلیدر.
(امام علی)

انسان، خالقنه عبادت، والدینه حرمت ومحبت، اشرا ایله اختلاطدن مجانبت ایتمه‌لیدر. (سولون)

ابوینمز حقنده محافظهٔ محبّت وَایفای حرمت، طبیعتك برنجی درجه‌ده گوستردیگی بر وظیفهٔ انسانیتدر. بو وظیفه‌یه رعایتله ابوینمزه محبّت وَحرمت ایله‌مز ایسه‌ك کیمه محبّت وَحرمت ایده‌جگز؟

حق جلّ جلاله حضرتلری، بزی انوار عقل وفکر ایله تنویر بیوردیغی زمان قلبمزده بو وظیفه‌نك لزوم ایفاسنه حکم ایدر برحسّ ابداع ایتمشدر. بوڭا دائر امرلر دخی اعطا بیورمشدر.

کتبِ مقدّسه‌ده بیوریلیورکه:

«ابوینه محبّت وَحرمتله آنلرك رضاسنی تحصیل ایدنلر، دنیاده
«طول عمر ایله معمّر وَبرخوردار، آخرتده، مثوبات جلیله‌یه نائل
«وکامکار اولورلر.»

حکمای قدیمه‌دن بری دیمش‌که:

دیكله‌ییكز اولادلر ! [*] ابوینكزك سوزلرینه ، نصیحتلرینه قولاق آصیكز ! آنلری محافظه وَاجرا ایدیكز ، كه معمّر اوله‌سكز . جناب حقك ابوینه تعظیم وتكریمی‌نی اولادلر اوزرینه فرض ایتمش وَبویورمشدر ، كه :

«پدر و مادرینه تعظیم وتكریم ایدن اولادك جمع خزائن «ایتمش گبیدر . برگون گلیر ، كه كندیسی‌ده اولادلرندن مسرور «اولور . احتیاج گونلرنده جناب حق رجاسنی استماع وَقبول «ایدر . احتیاجاتنی دفع ورفع ایدر . جناب حقدن خوف ایدن «اولادك ابوینه محبّت وَحرمت ایدر . آنلره عرض اطاعت وَابراز «خدمتدن هیچ بر وقتده گری طورماز .»

دیمك اولیور ، كه ابوینمزه دائما : محبّت ، حرمت ، رعایت ، اطاعت ، خدمت ایتمك بورجدر ؛ اوزرمزه فرضدر . بر درجه‌ده ، كه نه قدر بیوسه‌ك ، نه قدر عالی رتبه وَ مرتبه‌لره نائل اولسه‌ق ینه سبب وجودمز ، باعث حیاتمز اولان پدر وَمادرمز حقنده بو وظائفی اجرا ایتمك لازمدر .

وظائف مذكوره‌نك اجراسی ایسه حقلرنده دائما حسن معامله‌ده بولونمق ، نصیحتلرینی طوتمق ، بالجمله معاملات وَ تشبثاتده رأی وَرضالرینی تحصیل ایتمك ، ممكن مرتبه احتیاجلرینی دفع وَالم وكدرلرینی رفع ایله‌مك ، اوزاقده بولوندقلری زمان صیق صیق

[*] «اولاد» كلمه‌سی‌نك مفرد مقامنده دخی استعمال اولنور .

نامه وَ هدیّه گوندرمك ، یاقینده ایسه‌لر وقت وقت زیارتلرینه گیتمك ، الحاصل : هر وجه ایله کندیلرینی خشنود وَممنون ایتمگه چالیشمق ، حال حیاتلرنده دعالرینی آلمق ، وفاتلرندن صوڭره‌ده بر خیر الخلفه یاقیشه‌جق صورتده لساندن دوشورمه‌مك ایله اولور .

محبّت حقیقیّه لاف ایله دگل ، فعلاً ابراز ایدلمه‌لیدر . ابوینی محبّت حقیقیّه ایله سَوَنْ اولادڭ هر خصوصده ، حتی فداکارلق ایجاب ایدن حاللرده بیله — مغایر شرع وَ قانون اولان احوالدن ماعدا — هر بر امر و نهیلرینی اجرا ایلر .

اولادلر ! بیلمش اولك ، که سزڭ کندی ابوینڭزه نه گونه معامله ایدر ایسه‌ڭز اولادلریڭز وَ مادونلریڭز دخی سزه اویله معامله ایده‌جکلردر . اگر آنلره واجب وَلایق اولدیغی وجه ایله حرمت و رعایت ایدر ایسه‌ڭز سزده اولادلریڭزدن عینیله او حرمت و رعایتی گورورسڭز . بالعکس حقلرنده اهانت و تحقیری تجویز ایلر ایسه‌ڭز اولادلریڭزده سزه اویله معامله ایدرلر .

بر پدرڭ اولادلری ، کندیسنه اهانت و حقارت ایتدیلر . اودرجه‌ده ، که قوللرندن طوتوب چکشدیره‌رك خانه‌دن طیشاری آتمق ایسته‌دیلر . قاپینڭ اشیگنه قدر گوتورلدکده پدر محقّر آواز بُلند ایله دیدی که : « یتر ، ظالملر ! یتر ! بن‌ده پدرمی بورایه قدر سوروکله‌مش ایدم ! »

جناب حقڭ بویله قیمت ناشناس وَ نانکور اولادلری بوصورتله

مجازات ایله‌دیکی کبی پدرلرینـه حرمت و رعایت ایدنلری‌ده دنیا وَ آخرتده فیضیاب وَنائل مکافات ایلر .

چین شبّانندن برینك پدری، مأموریتنی سوء استعمال ایتمش اولماسندن طولایی اعدام جزاسیله محکوم اولدی . اوغلی درحال والئ بلده‌نك نزدینـه کیتدی ؛ کمال نزاکتله آیاقلرینه قاپاندی . پدرینك یرینه کندیسنك اعدام اولنماسنی رجا ایله‌دی .

ماندارین، [*] «عجبـا بو فداکارلغی کندیلکندنمی اختیـار ایدییور؟» دیه چوجوغی اسـتنطاق ایله‌دی . چوجوغك درجهٔ صفوت قلبنه لایقیـله واقف اولدی . کیفیتی چین ایمپراطورینـه عرض ایله ظهور اراده‌یه منتظر اولدی . ایمپراطور، پدرینـك حیاتنی اوغلنه بخش، وَیالکز طردیله اکتفا ایتدی . چوجوغی‌ده برافتخار نشانیله تلطیف ایله‌دی ؛ لکن اوغلی : «بو نشان، اهالی‌یه دائما پدرمك قباحتنی یاد ایتدیریر .» دییه‌رك قبول ایتمه‌دی .

ایمپراطور، چوجوغك بویله بر ملاحظهٔ دقیقه‌ده بولونیشنی متحیّراً تحسین ایتـدی ؛ آنی سراینه قبول ایله تحت حمایه‌سـنه آلدی . چوجوق بو وجه ایله کوندن کونه نائل ترقّی وَ مظهر حسن توجّه عمومی اولدی ؛ نهایت وکلای دولت صیره‌سنه کچدی .

اسوج قراللرندن اوچنجی کوستاو کویك برندن اسب سوار حرکت اولدیغی صیره‌ده چشمه‌دن صو آلمقده اولان بر کویلو قیزی

[*] ماندارین، چین وکلاسنه وَ ولاتنه اطلاق اولونور.

گوردی . چشمه‌یه تقرّب ایده‌رك آندن بر صو ایسته‌دی .

قیزہ کمال آداب ایله صوینی ویردی . قیزك اطواری قرالك یك خوشنه گیتدی . قرال: « قیزم ! بنمله برابر استوقولمه گلیرمیسك ؟ اوراده سنی موقع اقباله اصعاد ایده‌رم . » دیدی . قیز جواباً :

« وعد عالیکزك بنی تأمین ایتدیگی وجه ایله بر اقبال ودولته
« مظهر اولمق آرزوسنده بولونسه‌م بیله بو تکلیفکزی قبول ایتمك
« ممکن دگلدر ؛ زیرا بی چاره والده‌م فقیر وَمریضدر . بندن
« باشقه‌ده معینی یوقدر . عالمده هیچ بر دولت واقبال ایچون بو
« وظیفهٔ مقدّسه‌می ترك ایده‌مم . » دیدی .

قرالك قلبی برقات دها رقّته گلدی : « والده‌ك نره‌ده‌در ؟ » دیه سؤال ایله‌دی . قیز : « ایشته شوگورونن خراب وَکوچك قولبه‌ده‌در . » دیه‌رك اوطوردقلری یری گوستردی . قرال قولبه‌یه گیردی . اوتدن بر یاتاق اوزرنده یاتمش اولان بی چاره خسته‌یی گوردی . بو حزین منظره‌دن متأثّر اولدی . خسته‌یه خطاباً :
« حالکه چوق آجیدم والده ! » دیدی .

زواللی خسته شو جوابی ویردی : « افندم ! بنم بر دانه‌جك
« قیزم اولمامش اولایدی دهازیاده آجینه‌جق بر حاله گلیردم .
« شفقتلی قیزمہ الندن گلدیگی قدر بکا تسلّی ویریور ؛ ایّام حیاتمی
« تمدیده چالیشیور . برخوردار اولسون ! جناب حق اجرینی
« احسان بیورسون ! »

بونك اوزرینه قادینك رقت انگیز بر صورتده آغلامغه باشلادی. قرال دها زیاده رقته گلدی. قیزه خطاباً: «قیزم! خدمتکده دوام ایت!» دییه‌رك چیقاروب برکیسه ویردی. «بن سنی دها سائر صورتله‌ده ممنون ایده‌رم. آدییو سوگیلی قیزم! بیلمش اول، که بن سنك قرالکم!» سوزینی‌ده علاوه ایده‌رك عودت ایله‌دی.

ایستوقولمه مواصلتنده والده‌سنه قید حیات اوله‌رق برمعاش باغلادی. مومی الیهانك وفاتندن صوکره‌ده او معاشك قیزه انتقالنی امر ایله‌دی.

طبیعیوندن پلینوسك وفاتنی موجب اولان وزوو یانار طاغی آتش‌فشان اولدیغی اثناده برادر زاده‌سی بولونان کوچوك پلینوس‌ده فاملیاسیله برابر مذکور یانار طاغك جوارنده بولونان میزه‌نو شهرنده اقامت ایدییوردی.

طاغك آتشلر صاچمغه باشلاماسی اوزرینه شهر مذکور سکنه‌سی جانلرینی قورتارمق قیدینه دوشدیلر. اوصیره‌ده پلینوس تهلکه‌نك کندینه عائد اولان جهتنی اصلا دوشونمه‌یه‌رك والده‌سنی قورتارمغه چالیشیوردی. والده‌سی مسن وخسته ایدی. اوغلیله برابر یوریه‌مه‌یوردی. اگر اوغلی صیرتنه آلوب گوتوره‌جك اولسه کندیسنه آغیرلق ویره‌جکنی، چابك گیتمه‌سنه مانع اوله‌جغنی، بناءً علیه مومالیها ایله برابر یانمق تهلکه‌سنه دوشه‌جکنی ملاحظه ایدییوردی.

والدهسی، یالکز نفسنی قورتارمغه باقماسنی اوغلنه توصیه ایتمش، یمینلرله‌ده توصیه‌سنده اصرار گوسترمشدر؛ فقط پیلیوس بر درلو عزمندن دونمه‌دی. والده‌سنی آتشلر ایچنده براقوب‌ده یالکز نفسنی سلامته چیقارمقدن ایسه آنکله برابر آتشلر ایچنده یانمغی اولی گوردی؛ بنابرین والده‌سنی جبراً خانه‌دن طیشاری چیقاردی.

موما الیهاپی اللری اوزرنده طوته‌رق گوتورمکده ایکن طاغك باغرندن برهوا اولان کوللر، قیغلجملر، اوزرلرینه دوکلمکده ایدی. اورته‌لغی دومان بورومش، گوك یوزینی قاپلامش وَگوندوزی دهشتلی بر گیجه‌یه تحویل ایله‌مشدی. گوز گوزی گورمز ایدی. حیاتلرینی تهدید ایدن آتش آلولرینك ظلمت آمیز آیدینلغندن باشقه بر دلیللری بولنمایوردی. بو حالده پیلیوس، ینه اصلا یأس وفتور گتیرمه‌یوردی. بر یاندن سرعتله ایلریله‌مکده، بر یاندن‌ده والده‌سنه تسلّی ویره‌جك سوزلر سویله‌مکده ایدی. نهایت بر دریای موّاج حالنی کسب ایدن آتشلر ایچندن گچوب بعون الله تعالی نفسلرینی ساحل سلامته چیقارمغه موفّق اولدیلر.

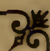
بویله فضیلتلری هیچ بر وقتده ثمره‌سز براقمق شانندن اولمایان جناب حق وَمنجیٔ مطلق حضرتلری، سوگیلی والده‌سنی، فداکار اوغلنه، اوغلنی‌ده بی چاره والده‌سنه باغشلامقله حائز اولدقلری فضیلتك مکافاتنی ویرمشدر.

ابوین وَ اولاد محبّتی،ٔ اڭ زیاده ایشـته بویله یرلرده ظاهر او-
لور. اولادڭ ابوینـه اڭ زیاده معاونتـه بورجلو اولدقلری وقت
ایسه آنلرڭ اختیارلق زمانیدر.

برچوجوغڭ حسیّات رقیقه‌سنی مبیّن اولان آتیده‌کی رقّت‌انگیز
وَعبرت آمیز وقعه‌یی متأثّر اولمقسزین کیم اوقویوب گچه‌بیلیر؟

برچوجوق بر مکتب فنون عسکریّه‌یه داخل اولور. هرگون
بر پارچه یاوان اتمك وَبعضاً بر مقدارده چوربا ایله قناعت ایدر؛
سائر یمکلردن یمز ایدی. مدیر مکتب،ٔ چوجوغڭ شو حالنی
ایشیدنجه بونڭ بر ریاضت فوق العاده‌یه رعایتـدن ایلری گلدیگی
ظنّنه ذاهب اولدی. کندیسنی بر درجـه‌یه قدر تعزیر و تکدیر
ایله‌دی. چوجوق،ٔ مکتوم طوتدیغی سببی بیـان ایتمکسزین ینه
اوحالده دوام گوستردی. بو حالی،ٔ مکتبڭ ناظرینك‌ده مسموعی
اولمشدی. چوجوغڭ ینه اوّلکی حالده دوام ایتمکده اولدیغنی خبر
آلنجه حضورینه چاغیردی. مکتبڭ اصول وَنظامنه مغایر بویله بر
حالده بولنماسی،ٔ نه قدر عبث اولدیغنی وَهر حالده مکتبـڭ اصول
وَنظامنه توفیق حرکت ایتمه‌سی لازم گلدیگنی لسان مناسبله چوجوغه
آکلاتدی. بوحالڭ سببنی‌ده سؤال ایتدی.

چوجوق،ٔ سکوت ایدوب اصلا جواب ویرمه‌دی. ناظر،ٔ سببنی
سویله‌مه‌یه‌جك اولور ایسه کندیسنی مکتبدن طرد ایده‌جگنی تهدید
مقامنده بیان ایله‌دی. او زمان آرتق کتم رازه امکان قالمادیغنی
آکلاینجه دیدی، که:

«افندم! بنم پدرمك اونده ییدیگم، بر مقدار قاتیقسز سیاه اتمکدن عبارت ایدی. اتمك ایله برابر ییمك ایچون خانه‌مزده اکثریا قاتیق بولنمازدی. ایچدیگمز، منحصراً صو ایدی. باشـقه درلو مشروبات بوله‌ماز ایدك. حال‌بوکه بوراده بیاض وَبول اتمك ایله گوزل چوربا ییورم. بو ایسه بنم ایچون بیوك وَمتمادی بر ضیافت صاییلیر. ابوینمك حال سفالتده بولوندقلرینی دوشوندکجه بوندن زیاده برشی ییه‌مه‌یورم.»

مکتبك ناظر وَحامیسی ایله مدیری، چوجوغك بو افاده‌سندن او قدر متـأثّر اولدیلر، که گوز یاشـلرینی ضبط ایده‌مه‌دیلر. چوجوغك بو حسّیات لطیفه وَمتانت قلبیّه‌سنه متعجّب اولدیلر.

ناظر، کمال رقّت وَرأفتله چوجوغه تسلّی ویره‌رك: «پك اعلا! ناصیهٔ حالکدن آکلاشلدیغی اوزره پدر و مادرك سکا البتّه جیب خرجلغی‌ده ویره‌مه‌مشلردر. شمدیلك سکا خرجلق اولمق اوزره شو اوچ آلتونی ویریورم. پدریکه‌ده همان شمدی بر مقدار پاره ارسال ایده‌رم» دیدی.

چوجوق، کمال سرور وَتشکّر ایله: «بو پاره‌یی ناصل گونده‌ره‌جکسکز؟» دیه سؤال ایتدی. مشار الیـه‌ده: «بن آنك قولاینی بولورم.» دینجه چوجوق تکرار ابراز روی نیاز ایله النده‌کی آلتونلری اوزاده‌رق: «مادامکه بویله قولایلغکز واردر او حالده بکا احسان ایتمش اولدیغکز شو آلتونلری‌ده برابر گوندرمه‌کزی

رجا ایده‌رم؛ زیرا بنم بوراده پاره‌یه احتیاجم یوقدر. بنم ایچون هیچ برشی اکسیك دگلدر؛ لکن بی‌چاره پدرمه‌ن سائر اولادلری ایچون شدّت لزومی اوله بیلیر.» دیه پاره‌نك ارسالنی ابرام ایله‌دی.

آنا، بابا حقّنده بوقبیلدن اولان وظائف مقدّسه‌یی ایفا ایتمکه مأمور ایکن وظیفه‌لرینی فراموش ایدن اولادن، نانکور وَکافرنعمت اولمق اوزره طانیلیر.

بوخصوصده اولادلرك واقع اولان قصور وَقباحتلرین، اکثریا اساساً ابویندن نشأت ایدر؛ زیرا اگر آنلری ایی وَتربیه‌لی بر یولده بیوتمش اولسه‌لر ثمرهٔ حسن تربیه‌لرینی اقتطاف ایدرلردی. بونکله برابر ابوینك قصورین، اولادلرینك قباحتلرینی تعییب وَتقبیحدن وارسته قیله‌ماز؛ تخفیف‌ده ایده‌مز؛ زیرا بوخصوصده ابوینك دخی آز چوق بعض گونه اعذار مشروعه‌سی اولمش اوله بیلیر.

یالگز ابویمزه دگل، بتون اقربا وَ متعلّقاتمزه، بیوکلرمزه، حامیلرمزه، ولی وَ وصیلرمزه، معلّم وَمربّیلرمزه دخی لایقیله حرمت ورعایتده بولونمامز واجبدر.

ازجمله متبوع مفخّممز ولی‌نعمت بی‌منّتمز پادشاهمز افندمزه، اولیای امور حضراتنه وَبالجمله: امرا، کبرا وَ مأمورین کرامه اطاعت، حرمت، رعایتن واجبهٔ ذمّتمزدر.

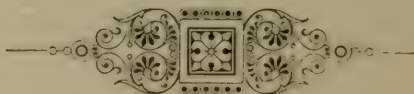
بوگبی بیوك ذاتلرن یریوزنده جناب حقك عظمتنك برر

تصویری وَنظام وانتظام عالمك محافظلری اولدقلرندن هر وجه ایله سزاوار تعظیم وتکریمدرلر. نیجه آدملر واردر، که شایان مدح وثنا اولان برشیئی؛ - سبب حقیقیسنی بیلمه‌دکلری جهتله - تقبیح وتعییب ایدرلر.

نه قدر جاهل وَمتمدّح آدملرده واردر، که بیلمه‌دکلری برشیئی بیلمك ادّعاسنده بولنورلر.

سنّ وساللری، فضل وکماللری، نام وشانلری، ثروت وسامانلری وَسائره‌لری جهتیله ناس بیننده مادّی وَیا معنوی صورتده نفوذ وتأثیر پیدا ایتمکله تفرّد ایتمش اولان متحیّزان بلده‌یه، الحاصل منافع عمومیّه‌یه خادم اولان بالجمله ذوات کرامه دخی علی مراتبهم حرمت ورعایت ایتمك؛ اوزرمزه الزمدر.

انسان؛ هرنه حال وصفتده بولنور ایسه بولنسون اصلا مزیّت وحیثیّت شخصیّه‌سنه باقمایه‌رق اختیار آدملره لازمهٔ حرمت ورعایتی حسن ایفاده قصور ایتمه‌مه‌لی؛ زیرا انسان؛ حفظ حقله یویوب اومحترم سنّ وساله واصل اولمق شرفنه نائل اولدیغی حالده کندیسی‌ده مرعی وَمحترم اولمق ایستر؛ بناءً علیه اومرتبه‌یه واصل اولمش بولونانلره اول وجه ایله معامله ایتمك؛ هر حالده واجبدر.

حقيقت ياخود طوغرى سويله‌مك

طوغرى سويله‌مك، جمعيّت بشريّه ايچنده ياشايان انسانلرك برنجى وظيفه‌سيدر . قوّهٔ ناطقه، انسانلرك افكار و مطالعه‌سنى يكديگره سهولتله بيان ايده بيلمه‌سى وَبو سايه‌ده سبب مستقلّ ترقيات اولان تلاحق افكارك حصوله گلمه‌سى ايچون جناب حقّك برموهبهٔ الهيه‌سيدر ؛ بناءً عليه نطقى ، لسانى كذب وريايه آلت اتّخاذ ايتمك، آنى مقصد طبيعى‌يه مغاير اوله‌رق سوء استعمال ايله‌مكدر .

جمعيّت بشريّه آره‌سنده (معاذ الله تعالى) حقيقت بتون بتون مردود وَمفقود اولور، وَانسانك يورگنك بر ترجمان حقيقيسى مقامنده بولنان لسان، كذب وريايه آلت اتّخاذ قيلنور ايسه انسانلر يكديگريله معاشرتده نه صورتله كسب امنيّت ايده بيله‌جكلر ؟

حكماى مشهوره‌دن شيخ سعدى ديركه :

دائما بر طوغرى سوزلو آدمك، طوتمامشلر كذبنى صاحب دلان
مشتهر اولسه دروغ ايله برى، طوغرى سويلرسه دخى ديرلر يالان .

جمعيّت بشريّه آره‌سنده حسن معاشرت اوزره بولونان انسانلر

بیننده : سوزی ، اوزی طوغری اولان آدم، قیمتدار وَمحترم بر ذاتدر ! بویله بر ذات ایله هرکیم بر سوز سویلەشەجك ، بر ایش یاپەجق ایسە حیلەیە اوغرامایەجغندن ، اغفال طوزاغنە دوشمەیەجگندن امین اولور . افکار و مطالعاتنی ، حسیاتنی ، تصمیمات و تصوراتنی وَ اك مهم مقرراتنی، طوغریجه آکا بیان ایتمکدن چکینمز . اویله آدمك لسانی، بر آلت حقیقتدر . یالان، آنك مقدس دوداقلرینی لکەدار ایدەمز .

نور حقیقت، بر جوهر صاف و سادەدر ، که آنك مبدأ وَ مأخذی سمادر . هرنوع کمالات ایله مزین اولدیغی حالده سمادن صدور وَ آکا لایق اولان انسانلرك قلبلرینە نزول ایدر ؛ بناءً علیه انسان، حقیقتی سومگه ، کذب و ریا ایچندە حقیقتی آرایوب بولمغه بورجلودر .

حکمادن برینك قولنجه لسان کاذب، بر آلتدر ، که صاحبنی، نهایت انداختهٔ چاه مذلّت وَنامنی الی الابد لکەدار ایدر .

حضرت سلیمان بیورور ، که : « یالانجیلرك عمری، بر عمر محقردر ؛ بونلر، دائما وَهریردە حقیردرلر ؛ اضطرابات قلبیەدن هیچ بر وقت آزادە اولمازلر . کذب، انسانی خلق وَخالق یاننده منفور وَ حقارتله یاشامغه مجبور ایدر » .

عاقل وَکامل آدم، کذبیاتدن یالکز اجتناب دگل ، نفرت دخی ایدر . انسان : « یاردجیسیدر طوغریلرك حضرت الله »

قولنه اعتماد ایله موثقی موجب اوله‌جغنی بیلسه ینه طوغری یلقدن آیرلماملیدر.

نتـه‌کیم: امام علی (کرم الله وجه) حضرتلری: «لا مرؤة لکذوب»، یعنی: «یالانجیده مروّت اولماز» بیورمشدر.

خلفای راشدین (رضی الله عنه) حضراتنـدن بری: «حق تعالی حضرتلرینك مخلوقاتی حق اوزرنده خلق بیورمش؛ بناءً علیه حق سوزدن ماعدا برشی سویله‌مه‌لیدر.» دیمشدر.

هر دینـده حرام اولان یالانی ارتکاب ایدن آدمده انسانیّت آرامامالیدر؛ زیرا انسانیّتك مقتضیّاتندن بری‌ده یالانی رد ایدوب طوغری سویله‌مکدر. یالان سـویله‌ین آدمك مقتضـای انسانیّته رعایت ایتمه‌یور دیمك اوله‌جغنـدن آندن مروّت امیدنده بولونمق عبث اولور.

وقتیله آفریقانك داکست شهرینك متره‌پولیدی اولان برموس نام ذاتك مجوس ایمپراطورلرندن برینـك قتل ایتمك ایسـته‌دیگی فقیر وَ بی‌گناه برآدمی خانه‌سـنده حفظ ایتمش ایدی. نهـایت مرقومی تحرّی ایدن آدملر بونی خبر آلدیلر. راهب مومی‌الیهك خانه‌سندن جبراً آلمغه گلدکلرنده انکار ایتمه‌دی؛ فقط تسلیم دخی ایده‌مه‌یه‌جگنی بیان ایله‌دی. شخص محفوظی‌ده الده ایتمگه موفق اولمق ایچون تحمّل اولونمایه‌جق درجه‌ده اشکنجه‌لر ایتدیلر؛ لکن بونلره مقاومت ایده‌رك عزمنده ثبات ایله‌دیگندن بر درلو موفق اوله‌مادیلر. نهایت کندیسنی ایمپراطورك حضورینـه چیقاردیلر.

اوراده دخی استجواب اولوندقده ینه کمال ثبات اوزره جواب اعطا ایله‌دی .

ایمپراطور، آنك بو حسیات فاضلانه‌سندن طولایی اظهار تعجب ایله بی‌چاره آدمی کندیسنه باغشلادی .

یالانجیلقدن نفرت ایتمه‌لی . بر آدم، سوزینه، صحبتنه قصدی ویا دقتسزلکله، حتی لطیفه طرزنده بیله اصلا یالان قارشدیرمامه‌لی . ناموسلی آدم ایچون یالان سویله‌مك، هیچ بر وقتده جائز دکلدر . یالانجیلقدن هیچ بر فائده حاصل اولمادقدن باشقه انسان بر کره کذب ایله اشتهار ایدنجه طوغری سویله‌یه‌جك اولسه بیله آرتق آکا کیمسه ایناننماز؛ بو یوزدن پك چوق مضرت کورور؛ بناءً علیه یالانجیلقدن ویالانجیدن، ییلاندن قاچینیرکبی قاچنمالیدر .

عم نبوی حضرت عباس، اوغلی عبدالله‌ه نزد فاروق اعظمده مظهر التفات اولدیغنی کورونجه :

« اوغلم ! شو اوچ خصوصی دائما نظر دقته آل : سنی بو « درجه‌لره قدر اعلا ایتمکده اولان ذات عالینك اسرارینی تفتیشه « قالقشمه ! حضورنده کیمسه‌نك فنالغنی سویله‌مه ! کندیسنه سندن « یالان صادر اوله بیله‌جکنی ظن ایتدیره‌جك حاللرده بولونمه ! »

واقعا یالانجی، هر وقت یالان سویله‌مز بعض کره‌ده طوغری سویلر؛ فقط یالانجینك هیچ بر سوزینه اعتماد ایتمك، کار عاقل دکلدر . بالعکس طوغریلقله معروف اولان بر آدمك سوزینه

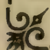
اوقدر اعتماد ایدیلیر، که کندیسنی طانییانلر، آنك سوزینك طوغری‌لغنه یمین ایده‌بیلیرلر. اویله بر آدمك هر سوزی یمین ایله مساویدر. ذاتاً طوغری سوزلو آدم، قولنی تأیید ایچون یمین ایتمکه قطعاً لزوم گورمز: «میانه راستکویانه محبتده یمین اولماز» مضمونیله عامل اولور. دائما هر نه سویلر وهر نه سوز ویریر ایسه آنی کمالیله اجرا ایدر.

ینه شیخ سعدی دیمش‌که:

طوغریلق برکیمسه‌نك اولسه جهانده عادتی
بر خطا ایلرسه‌ده معفو اولور بر اطراد
نامدار اولسه یالانجی برکشی، شاید بر آن
طوغری برسوز سویله‌سه برکیمسه ایتمز اعتماد

کتب منزله‌ده کذبیاتدن نشأت ایدن مضرتلر حقنده بسط مقال ایدلدیگی صیره‌ده آتیده‌کی سوزلر ایراد اولونمشدر:

«یالان سویله‌ین آغز، روحی اولدورور. یالانی مرتکب
«اولان شاهد، اصلا مجازاتسز قالماز. یالان سویله‌ین، هر کیم
«اوفاق تفك ایشلرده طوغریلقدن شاشمغی بر اگلنجه صایار
«ایسه چوق سورمز بیوك ایشلرده دخی کندیسنی
«طوغریلقدن آیرلمق تهلکه‌سنه القا ایدر؛ زیرا انسان، ایلك
«دفعه اجراسنده گوجلك گوردیگی موانعه تصادف ایتدیگی
«شیئه، گیت گیده آلیشیر. آنده گوجلك چکمز؛ بناءً علیه انسانی

« خلق وخالق یاننده منفور و محقّر ایدن بویله بر حاله دوچار
« اولمقدن اجتناب ، وَ هر خصوصده دائما طوغریلغی التزام وَ
« اجرا ایتمه‌لیدر . »

هر کس دائما مرائی وَ حیله‌کار آدمدن نفرت ایله‌دیگی گبی حق شناس وَ صادق آدملره‌ده واجب اولان : حرمت ، رعایت ، امنیّت ایدر ؛ آنلرده دائما صفوت قلب وَ سلامت افکار آثارینی گورمگی آرزو ایلر .

صفوت قلبیّه وَ افکار سلیمه، حقیقتی سون وَ دائما حقیقت وصداقتی التزام ایدن آدمك بر علامت فارقه‌سیدر ؛ فقط بو خصائل ممدوحه، گرك کندیسنك ، گرك باشقه‌لرینك مضرّتنی موجب اولمامق ایچون بونلری، عقل و بصیرت ایله مزج وتعدیل ایتمه‌لیدر ؛ بناءً علیه بصیرته مغایر گورونن ، طبیعت مصلحته موافق اولمایان ، عقل وحکمته قارشی بولونان هر حال وحرکتی، حقیقت گبی عرض دیدار ایتسه بیله آنی حقیقت اولمق اوزره تلقّی ایتمك اصلا جائز دگلدر .

گرچه بو قصورده بولونان آدملر، بیلمه‌رك آنکله افتخار ایدرلر؛ فقط حقیقتده اصلاح و تصحیحی، پك گوج بر کیفیتدر . بویله آدملر، بو قصورلرندن طولایی تقبیح و تعییب اولوندقلری حالده : « بو قصور کندیلرنده فطری ، طبیعی اولوب نه دوشونورلر ایسه آنی سویله‌مکدن باشقه اللرندن بر شی گلمه‌مکده اولدیغی » جوابنی

ویریرلر . حال بو که انسانلرڭ بعض خصوصاتده یکدیگره رعایهٔ حجاب ایتمه‌لری ، بر برینه آثار شفقت گوسترمه‌لری واجب اولد-یغنی بیلمك ایسته‌مزلر .

بر آدم نه قدر فاضل وَکامل اولور ایسه اولسون باشقه‌لرینڭ کندی حقنـده هر دوشوندکلری ، هر سویله‌دکلری کندیسـنه اخبار اولوندیغی حالده آندن طولایی متأثّر ، مکدّر اولمامق قابل دگلدر ؛ بنـاءً علیه انسـانه عار وحجاب نه قدر لازم ایسـه امر بصیرت دخی او قدر لازمدر .

شویله که : انسانڭ وجودی چیپلاق اولمق نه قدر عیب ایسه کرم ومروّت نامِ مقدّسی تحتنـده حددن آشیری کسـتاخ اولمق دخی او قدر معیوب ، او قدر منفور بر حالدر .

هر دوشوندیگنی سویله‌مگی اعتیاد ایدن آدم، هر سویله‌دیگنی دوشونمز .

انسان، لسانی حفظ ایتمه‌یوب آغیزینه گلنی سویله‌مك یوزندن حدسز ، حسـابسز ضرر وزیانلره ، حتّی موجب موت اوله‌جق حاللره دوچار اوله بیلیر . بوندن، انسانه عارض اوله‌جق فنالقلرڭ کوچگی ، گوروشـوب قونوشـدیغمز آدملرڭ حقمزده اولان توجّهلرینی ، دوستلقلرینی غائب ، وَ امنیّتلرینی سـلب ایتمکدر . بونکله برابر مرائی وَ مداهن اولمقدن ایسـه حقّ ، طوغری‌یی سویله‌مك اولادر ؛ فقط عقللی آدم، بو خصوصده ده بر خط

اوسـط اوزره حرکت ایدر . مخاطبنك نفسـنه گران گله‌جك ، خوشلانمایه‌جغی حقیقتی سویله‌مکدن حذر ایدر . یاخود خوشلا- نه‌جغی بر طرز ایله سـویلر . معاشری بولوندیغی انسـانلر ایله خوش گچنمك ایچون صفوت قلب ایله برابر حرکت بصیرتکارا- نه‌ده بولونمق لازم اولدیغنی بیلیر . بو ایکی خصلتك مزجندن حصوله گله‌جك حال اعتدال اوزره حرکت ایدر .

انسـانی گرك نفسـنه ، گرك سـائرینه ضرری ملحوظ اولان شیلرده حقیقتی سویله‌مك خصوصنده کمال تأنّی وَ بصیرت اوزره طاورانمالیدر ؛ مع مافیه مرائیلك ، مداهنلك ایتمکدن‌ده گرگی گبی صاقینمالیدر . واقعا انسانی مرائیلك ، مداهنلك ایله اکثریا دوست قازانه‌بیلدیگی گبی طوغری‌یی سویله‌مکله‌ده بعضاً دشمن قازانیر ؛ لکن بو وجه ایله قازانیله‌جق دوستلقدن ایسـه حقّی ، طوغری‌یی التزام ایتمك اولادر ؛ بناءً علیه سائرینه خوش گو- رونمك ایچون مداهنه ایتمکی اصلا جائز دگلدر .

صفوت قلبیّه‌نك قیمتنی طانییان بعض عالیجناب آدملری کندیلر- ینه طوغری‌یی سویله‌ین دشمنـلری ، مداهن وَ مرائی دوسـتلره مرجّح طوتارلر .

خلفای راشدین حضراتندن بری : «طوغری سوز سویله‌مك ، «امانت ، یالان سویله‌مك ، خیانتدر ؛ یعنی : طوغری سوز ، امین «آدمدن ، یالان ایسه خائن انساندن ظهور ایدر . » بیورمشلردر.

وقتیله حکمدارلردن بری، صفوت قلبیّه وَ اخلاق ممدوحه ایله متّصف اولان آدملری سور، آنلره چوق رعایت ایدردی. حکمدار مشارالیه بر گون بعض خصوصات مذاکره‌سنده حاضر بولوندیغی صیره‌ده دقتسزلکله کندی وقارینه یاقیشمایه‌جق بر وضعده بولوندی. بو حالی گورمکده اولان قرناسی، گورمزلکدن گله‌رك خبر ویرمه‌دیلر؛ کندیسنی ایقاظ ایتمه‌دیلر؛ لکن حاضر بولونان اسرادن بری، اخطارِ کیفیّته جسارت ایله‌دی. بونك اوزرینه مشار الیه: «بو آدم، قید اسارتدن قورتولوب آزاد اولسون؛ کندیسنك دوستلرمدن بری بولوندیغنی بیلمزدم!» دیمشدر.

انجاز وعد

ناموس و اعتبارینی سون وَ آنی غائب ایتمك ایسته‌مه‌ین آدمڭ سوزینی ، وعدینی یرینه گتیرمگه ، آنی تماميله اجرا ایتمگه ساعی اولمالیدر . کمالات انسانیّه ایله متجلّی اولمق آرزوسنده بولونان آدمڭ باشلیجه وظیفه‌لرندن بری‌ده انجاز وعددر .

انسان کاملڭ اڭ اوفاق شیلرده بیله وعدینی انجاز ایتمه‌سی اڭ مهم وظائف انسانیّه‌دن اولدیغنی بیلیر . اوفاق شیلرده نقض وعد ایدن آدمڭ چوق سورمز بیوك شیلرده دخی وعدنده صادق اولمامقده قرار قیلار .

عالمده وعد ایدوب‌ده بر آدمی انتظارده بیراقمق گبی فنا برشی اولمایه‌جغنی ادنی ملاحظه ایله آڭلاشیله‌بیلیر .

کلام عالئ فاروقه‌دن بری‌ده : « ایکی شی یالاندن آیریلماز ؛ بری : چوق وعد ایتمك ، دیگری : زیاده عذر دیله‌مکدر » سوزیدر .

صورت مشروعه‌ده ایدیلن وعدڭ انجازینی بزه امر ایدنڭ حقیقت اولدیغی گبی بعض کرّه آندن بزی منع ایدن‌ده ینه حقیقتدر ؛ بناءً علیه مشاهیر حکمای قدیمه‌دن میچرونه دیرکه :

«اخافهٔ وَ اغفال ایله ایدیلن وعدك انجازینه انسانك بورجلو اولمادیغنی هر کس تسلیم وتصدیق ایده‌بیلیر .»

بونك ایچون انسانڭ عزیز اولان حیاتنی محافظه ، خانه‌سنی وَ اموال و اشیاسنی ضیاعدن وقایه ایتمك اوزره خرسزلره وَ او قبیلدن اولان آدملره مجبوری اوله‌رق بر گونه عهد و وعده بولونور ایسه بویله مجبوری اولان وعدلرك انجازینه بورجلو اولمایه‌جغی درکاردر . بر فنالق یولنده ایدیلن وعدك دخی بو قبیلدن اوله‌رق اصلا اجراسی جائز دگلدر .

حمیّت ، صداقت ، حقّانیتپرورلك؛ انجاز وعدك آمری وَ آنك بر محافظی مقامنده‌در . بونك گبی : عقل ، حکمت ، بصیرت دخی انسان ایچون هر نوع مواعیدك بر رهبری مثابه‌سنده بولونمق شرطدر ؛ بناءً علیه قولای قولای بر شی وعد ایدن آدملرده : عقل ، حکمت ، بصیرت مفقود اولدیغنه حکم اولونور ؛ زیرا الك قولای ظنّ اولونان ، فقط بصیرته مغایر بولونان بر وعدك بیله انجازنده مأمولك غیری اوله‌رق بیك دورلو مشکلات وموانع ظهوریله موجب ندامت اوله‌بیلیر .

انسانڭ عریض وعمیق دوشونمکسزین کیمسه‌یه بر شی وعد ایتمه‌مه‌لیدر ؛ زیرا قولایجه وعد ایدن آدمڭ ینه قولایجه وعدینی آیاق آلتنه آلمغه‌ده مجبور اولور ؛ بناءً علیه انسانڭ قدرتنك مافوقنده‌ بولونان وَیاخود خطایه ، گناهه گیرمه‌دن اجراسی قابل اولمایان شیلری وعد ایتمکدن بغایت حذر ایتمه‌لیدر .

حضرت علیْ (رضی الله عنهْ) : « بر کرّه سوز ویردکدن ، او سوزده طوره‌جغکی تأمین ایتدکدن صوکره آندن دونممه‌لیسك . » بیورمشدر .

برده برشیئی اوّلجه چوق وعد ایدوب‌ده صوکره آز ویرمکدن ایسه آز شیئی وعد ایدوب‌ده صوکره وعد اولونان مقداردن زیاده ویرمك اولادر .

انسان، کندی راحتنی ایسترایسه آز وقت ظرفنده اجراسنده بولونه‌مایه‌جغی شیلری وعد ایتمه‌ملی . با خصوص یوزسز آدملره ممکن مرتبه آز دفعه وعدده بولونمالیدر ؛ یوقسه وعدینی اخطاردن باش آله‌ماز ؛ اوزرینه تعجیزلك دعوت ایتمش اولور .

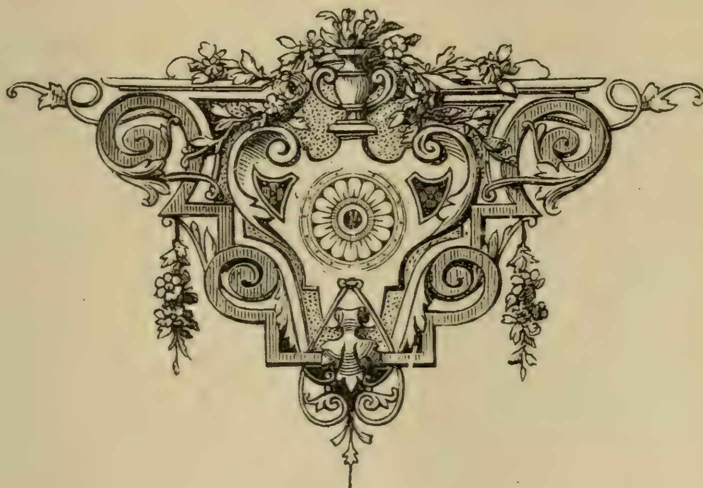
هدیّه اولمق اوزره وعد ایدیلن شیلر، قبول ایده‌جك اولان آدمك مأمولندن ایی وَ زیاده اولمق لازمدر .

« بربریکزه هدیّه گوندریکز ، که سَویشه‌سکز . » مآلندن اولان [تهادوا تحابوا] حدیث شریفنك مقتضای منیفی اوزره انسانلر ایچون یکدیگره هدیّه گوندره‌رك جلب خاطر ایله‌مك، کمال محبّت حصولنه وسیله اولدیغندن عادات مستحسنه‌دندر .

انسانك کندیسنه – ولو جزئی اولسون – بر هدیّه گونده‌رن ذات حقّنده ناصل بر انجذاب قلبْ حسّ ایتمکده ایسه هر کس نفسنه مراجعتله بو انجذابی آکلایه بیلیر .

بادیه نشینْ عربك بری خلفادن برینه – بادیه گبی سرای

خلیفه‌ده دخی صو پك قیمتلیدر زعمیله - بر دستی یاغمور صویی تقدیم ایتمش . بونك اوزرینه خلیفه‌نك بر ممنونیتِ فوق العاده ایله بو هدیّهٔ ناچیزی قبول ایدر . زواللی عربه « چوبان آرمغانی چام ساقزی » قبیلندن اولان هدیّه‌سندن طولایی فوق العاده احسان ایله‌مشدر .

سوگیلی اولمق

سوگیلی اولمق نه قدر قولای اولدیغنی ، سوگیلی اولمقده نه‌قدر بیوك حظّ بولندیغنی هر کس حقیله حسّ ایتمش اولسـه ایدی عالمده سوگیلی اولمغه چالیشمایان آدم قالمازدی .

واقعا هرکس سوگیلی اولمغی آرزو ایدر ؛ آندن برحظّ طویار؛ لکن سوگیلی اولمانك طریق وَقاعده‌سنی بیلن، پك آز بولونور . بو قاعده ایسه سَوِیله‌جك ایشلر یاپمقدن عبارت بر فضیلتدر . حکماءدن بری : « سوگیلی اول ، که سَوِیله‌سك . » دیمشدر .

سوگیلی اولمق ایسـته‌ین، هر خصوصده بو قاعده‌یی خاطرندن چیقارمامالیـدر ؛ زیرا هر کسـه سوگیلی اولمق ایچون لازم گلن وسـائطك کافّه‌سنی شاملدر . او وجه ایله عمرمز اولدقجه تلذذ ایده بیله‌جگمز لطیف ، پایدار برلذّت ایله متنعم اولورز . سائرینه سوگیلی اوله‌بیلمش اولدیغمزی بیلمك، اویله بیوك بر لذّتدر ، که عالمده باشقه هیچ بر شیده حسّ اولونه‌ماز . بر فنا آدم یوقدر ، که هر فنالغیله برابر ینه هر کسـه سوگیلی اولمغه آز چوق چالیشما-سون . هر کسدن قصورینی ممکن مرتبه ستره چالیشماسی‌ده بوکا دلیل قویدر .

ایلك ایتمك

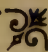
ای خلیلم ! طوروشوب کعبه‌یی یاپمقدن ایسه
یاپ! کوکل خانه‌سنی : بیت خدا ابستر ایسه‌ك
(سلطان سلیمان قانونی)

باشقه‌لرینه ایلك وَ خدمت ایتمك آرزوسی، هر کسك قلبنی جلب ایله‌مك ایچون امین بر واسطه‌در؛ بناءً علیه انسانلرڭ کندی ماللریله ، نفوذلریله ، اعتبارلریله ، شهرتلریله ، درایتلریله وَ سائر دورلو دورلو وسائط حسنه ایله یکدیگرلرینه ایلك وَ معاونت ایتمه‌لیدرلر .

الندن گلن بر ایلکی ایتمك ایسته‌مه‌ینلرڭ عجبا کندیلری‌ده بر گون باشقه‌لرینه محتاج اوله‌بیله‌جکلرینی درخاطر ایتمزلرمی ؟

حضرت علی (کرم الله وجهه) بیورمشدرکه : « سز باشقه‌سنڭ اولاد واحفادینه احسان ایدڭ، که باشقه‌لری‌ده سزڭ اولاد واحفادیکزه مکافاةً احسان ایتسونلر » .

بو گون الندن گلن بر خدمت وَ معاونتله سائرلرینه سوگیلی اولمغی ایسته‌مه‌ین ، آنلره چشم تحقیر ایله باقان آدملردنڭ هانگیسی بالآخره آنلردن هیچ برینه محتاج اولمایه‌جغندن امین اوله‌بیلیر ؟

حقیقتده بوندن فرد آفریده امین اوله‌ماز . کندی کندینه کافی وَاحتیاجدن کلّیاً مستغنی، یالکز مولادر .

بر ذات، **ابوجعفر** حضرتلرندن نصیحت ایسته‌مش . مشارالیه : « سکا توصیه ایده‌رم، که : ارباب ایمانك صغیر السّن اولانلرینی، « چوجوغك ، هم سنّ اولانلرینی، قارنداشك ، کبیر السّن اولانلرینی، پدرك حکمنده طوت . چوجوقلریکه، رحم و شفقت ، قارنداشلریکه، احسان و معاونت ، پدریکه، انعام و رعایت ایله ! » بیورمشدر .

سائرلرینی سومك ، آنلره الدن گلن معاونتی ایتمك خصوصی عقل ودیانت بزه امر و تنبیه ایتمکده اولدیغی گبی منافع ذاتیه‌مز دخی بونی ایجاب ایتدیریر . یالکز کندی نفسنه ایی اولان آدم، کوتو ، حقسز ، منفوردر ؛ زیرا بویله آدم، جمعیّت بشریّه‌نك ایلیکلرینی ، منافعنی، بلا مقابله تصرّف ایتمك ایستر . یا سائرك ایلیکلرندن حصه‌مند اولمقدن گری چکلمه‌لی ، یاخود عدالت وانسانیّتك ایجاب ایتدیگی وجه ایله کندیسی‌ده سائرلرینه معاونت ایله‌مه‌لیدر .

ایفای وظائف متقابله‌دن گری طورمق، بیوك حقسزلق دکلمیدر ؟

کندی همجنسلری بولونانلره معاونت ایتمك ایسته‌مه‌ین بویله کستاخ آدملر، جناب حقدن نه یوز ایله استمداد ایده‌بیلیرلر ؟ بز،

عباد اللهی قرداشمز مقـامنده قبول اتمك ايستەمەديگمز حالده جناب حقّك، بزى نعم جليله‌سيله حمايه اتمەسنه نه وجه ايله لايق اوله بيليرز ؟

قوانين جليلهٔ طبيعيّه‌نك صانعى اولان جنـاب حق، جمعيّت بشريّه‌يی ايجاد ايله‌ديگی زمان انسانی يكديگريله تعاونْ وَ تناصرْده بولونمق ايچون خلق بيوردی .

بو، اويله بر حقيقت مسلّمه‌در ، كه سخـاوت ، كرمكارلق وَ علوّ جنابلقله اشـتهار ايدن : حضرت ابوبكر صديقْ، حضرت عمرْ، حضرت على ، عمر بن عبدالعزيزْ ، عبدالله بن مباركْ ، ابا مسلم خراسانی، حاتم طايی افلاطونْ ، آرسطوْ گبی ذوات عاليه، يالڭز عقل وحكمت نوريله بوحقيقته واقف اوله بيلديلر. بونلر، كندی ملاحظات حكميه‌لرنده : « بز، يالڭز كنديمز ايچون طوغمامشز ؛ ابويمز ، احبّـا وَ اقربامزڭ وَ على العموم انسـانلرڭ، اوزرمزده حقوق مقدسه‌سی واردر . » ديمشلردر .

مادام كه اويله‌در بو خصوصده طبيعتڭ مقصد محقّانه‌سنه اتّباعْ وَجمعيّت بشريّه‌نك ايلـگنه، قدرتمز يتديگی مرتبه خدمت اتمك، اوزرمزه فرضدر. بو ايســه معاونت متقابله ايله جمعيّت بشريّه‌يی يكديگرينـه ربط ايدن رابطهٔ مشتركهٔ انسـانيه‌يی دائما تأكيد وَ تأييده چاليشمقله اولور .

عالمده هرشی انسان ايچون خلق اولونديغی گبی انسـانلر دخی

یکدیگری ایچون خلق اولونمشلردر ، که معاونت متقابله ایله بربرلرینك احتیاجاتنی دفع ورفع ایتسونلر .

عبدالله بن مبارك‌دن فقیرك بری : «الله ایچون بکا برشی ویر» دیدی . عبدالله حضرتلری‌ده چیقاروب بردرهم ویردی . مجلسده اولانلردن بری : «بو دیلنجی طائفه‌سی ، دائما کباب وَ شکرلمه گبی «طعاملر یرلر ؛ بوکا برفلس‌ده کفایت ایدر» دیدی . عبدالله حضرتلری : «بن ، سائللری یالکز اتمك ایله بقله نوعندن شیلر «یرلر ظن ایدردم ؛ مادام‌که اویله نفیس طعاملرده ییورلر اوحالده «ویردیکمز بر درهم کفایت ایتمز . شو سائلی گری چاغیروکده «اون درهم دها ویرك .» دیه امر ایله‌دی .

بونلر ، یکدیگرمزه الدن کلدیکی مرتبه ایلك ایتمکدن ، دفع مضایقه ایله‌مکدن عبارت اولان بروظیفهٔ انسانیه اولدیغی محققدر .

ثروت وقدرت صاحبی اولان آدملرك ساٸرلرینه فائق بولونان مزیتلری ، آنجق دائما همجنسلرینه معاونته مقتدر اوله‌بیلمه‌لرندن عبارتدر .

کُرَمادن بری‌ده امرادن عبدالعزیز بن عبدالله ایدی . دارِ ضیافتی دائما هرکسه آچیق ایدی . بر اعرابی برگون مشارالیهك دائره‌سنده هرکسله برابر صباح طعامی ایتمش ایدی . ایرتسی گونی مرقوم عرب ، ینه قاپیسنك اوکندن گچر ایکن خلقك ، او گون دخی سوری سوری مشار الیهك خانه‌سنه دخول ایتدکلرینی

گورونجه : « امیر حضرتلری هر گونمی ناسی اطعام ایدر ؟ » دیه صورار . « اوت » جوابنی آلینجه : « اویله ایسه عبدالعزیزك دائره‌سنده هر گون بایرامدر » دیمش .

ثروت وشانك حسن استعمالندن زیاده لطیف وَلذیذ نه‌واردر؟ بر چوق آدملرك دنیاده علی العموم نانکورلك حکم سورمکده اولدیغنی ، ایيلکلری سوء استعمال ایدلدیگنی بهانه ایده‌رك ایيلك اتمه‌مه‌لرندن طولایی تبرئهٔ نفس اتمك ایسترلر ؛ حال بوکه بوعذرك معقول دگلدر . ایتدیگك ایيلگك ضایع اولماماسنی وَ بو سببله سکا آندن ندامت گلمه‌مه‌سنی ایستر ایسه‌ك ایده‌جگك ایيلگی حسن استعمال اتمگه چالیشمقدن خالی قالمامالیسك . آثار جمیلهٔ بیراقمغه وَجمعیت بشریه‌نك حصول ترقیسنه ، منافع عمومیه‌یه خدمت ایده‌جك شیلره صرف اوقات اتمه‌لیسك . افراده دخی ایيلك ایتدیگك وقت مقصدك ینه عمومك منافعنه خدمت اولمالیدر . کتب مقدسه‌نك احکامی دخی بونی ایجاب ایدر .

وقتیله آدیجه نهری طغیان اتمشدی ؛ اودرجه‌که وه‌رونه کوپریسنك اورته کمرندن ماعدا هر یرینی یقوب خراب اتمش ایدی . بوکوپرینك اورته کمری اوزرنده برقولیبه واردی ؛ ایچنده‌ده سفیل برفاملیا ساکن اولویوردی . خانه خلقی اللرینی آچه‌رق نهرك ایکی قییسنده بولونان آدملردن معاونت دیلرلردی . چوق سورمه‌یوب بوکمرك تمللری دخی صویك شدت جریانندن صارصیلوب هرکسك گوزی اوکنده ییقلمغه یوز طوتدی .

بو هنگامده اصحاب ثروتدن بری، هر کیم قایقله کیدوب بو بی‌چاره‌لری قورتاریر ایسه یوز آلتون ویره‌جگنی وعد ایله‌دی؛ لکن گیده‌جك قایغك غرق اولماسی، یاخود ییقلمغه یوز طوتمش اولان کمرك ییقنتیسی آلتنده قالماسی محتمل اولدیغندن بونجه اهالیدن بر کیمسه بو ایشه جسارت ایده‌مزدی.

بو صیره‌ده اورادن گچمکده بولونان بر کویلو، بو ایشه واقف اولدی. ایدیلن وعدی‌ده ایشتدیگی ایچون درحال برقایغه آتیلدی. قوت بازوسنی کورکلره ویره‌رك مذکور کمرك آلتنه چاندی. قولیبه‌ده بولونانلرك جمله‌سنی بر ایپ واسطه‌سیله قایغه ایندیردی. ایندیرنجه‌یه قدر صارصلمقده اولان کمرك تهلکه‌سی آلتنده بولونیوردی. نهایت تملیك اوكندن ساحل سلامته چیقارمغه موفق اولدی.

هرکس تعجبده قالدی؛ آلقشلرله استقبال ایتدیلر. وعدِ مکافات ایدن ذات، کمال ممنونیتله برابر موعود مبلغی کویلونك اوکنه قویدی. کویلو، برطورِ عالیجنابانه ایله جواباً: «بن حیاتمی «صاتمام. چالیشقانلغم سایه‌سنده عیال و اولادمی گچندیره‌بیلیرم. «بو مبلغی او بی چاره فامیلیایه ویرك، که بندن زیاده احتیاجلری واردر.» دیدی. دلیقانلینك بو علوجناب وجوان مردلکنه هر کس حیران اولدیلر.

اوائل دولت اسلامیه رجال کبارندن علی بن سلیمان نام وزیرك

حضورینه بر کیسه چیقار. «الله عظیم الشان وَ رسول آخر الزمانه توسلاً بنی خصممك دست جورندن قورتار!» دیه استرحام ایدر.

وزیر مشار الیه: «خصمك کیمدر؟ سویله، که سنی آندن خلاص ایده‌یم» دیه سؤال ایدر: «خصمم، فقر وضرورتدر» دیر. مشار الیه بر مقدار تأمّلدن صوکره بیك درهم ویرلمه‌سنی امر ایدر. مرقوم آلوب دعا وثنا ایله کیدر. علی بن سلیمانه، ملتجی‌نك حال وطورندن، صورت افاده‌سندن محظوظ قالیر. احسانی توسیع ایتمك ایسته‌ر. فقیری یولدن گیری چویریر. آکا: «ای آدم! بن ده حق تعالی وَ رسول اکرمنه متوسلاً رجا ایده‌رم، که هر نه زمان خصمك سکا ظلم ایله گلیرسه سن ده تظلّماً بکا کل!» دییه‌رك احسان علی الاحسان ایلر.

قانون محبّت، واقعا بزی همجنسمزه علی العموم ممکن مرتبه معاونت وَ ایلك ایتمکه سوق ایدر؛ آنجق بونلرك ایچلرندن فقرا وَضعفا طاقمینه معاونت ایتمك، بو فضیلتك شایان مدح وثنا اولان انواعندندر؛ لکن اصحاب اقتدار واعتباره عرض اولونان خدمت ومعاونت، اکثریا بر مقصده مبنی اولور. اوده مقابلنده آنلرك حرمت ورعایت وَ حسن توجّهلرینه مظهریّت گبی بعض منافع ذاتیّه امیدیدر.

برده ایلك ایتمك خصوصنده بعض دفعه آلدانمق ایسته‌مز

ایسه‌ك بر ایلك ایده‌جکمز وقت احتیاط وبصیرت اوزره طاو-رانمالی‌یز ؛ یعنی : ایتدیکمز ایلکدن اصل مقصد نه ایسه او مقصده خدمت ایدوب ایتمیه‌جکنی حتّی آندن بر گونه مضرّت اثری گوریلوب گوروله‌یه‌جکنی دوشونمه‌لی . الحاصل : اویله ایلکلر ایتمه‌لی‌یز ، که سوء استعمال قابل اولماسون .

انسان، برینه بر ایلك ایتدیکی وقت یوزنده بشاشت، سوزنده لطافت موجود اولمالی . آثار مروّتکارانه وَ انسانیّتپرورانه ابراز ایله‌مه‌لی ؛ مع‌مافیه یالکز ایلك ایتمك کافی دکلدر . ایلك ایتمه‌نك اصول وقاعده‌سنی‌ده بیلمه‌لی . ایلك، قارشیسنده کینه مقبوله کچه‌جك طرزده اولمالی . مقبوله کچدیکندن‌ده امین بولونمالی .

ایلك، گرچه انسانك خصائص وَ کمالاتِ انسانیّه‌سنی تشکیل ایدن گوزل، سویملی تجهیزاتدن بریدر ؛ لکن عدالت وحقانیّت آندن دها عزیزدر .

انسان، کندی مالینك غیری اولان اموالدن سخاوت ایتمك یك قولایدر ؛ لکن بو یولده اولان سخاوت، اصلا جائز وَ مقبول دکلدر . انسان، ایلك وَ سخاوتی، اصل کندی مال حلالندن ایتمك لازمدر . یوقسه بردن غصب ایدوب بر دیگرینه ایلك وَ سخاوت ایتمك، آیاصوفیه‌ده دیله‌نوب فاتح‌ده صدقه ویرمکدن دها فنا برمعامله‌در .

سائرلرینه ایلك ایتمك، یالکز عطیّه ، هدیّه‌یه منحصر دکلدر .

انسانڭ الیله ، دیلیله ، نفوذ واعتباریله‌ده بر چوق اییلکلر ایده بیلیر .

ترجمهٔ تبیانده بیان وتفسیر اولوندیغنه گوره قرآن کریمده :

« بر کیمسه الله رضاسی ایچون برینك حقّنی وقایه ، یا ضررینی
« دفع ، یا جلب منفعت ضمننده خالصانه شفاعت وَ اصلاحِ ذات
« البین ایدر ایسه کندیسنه آندن نصیب وثواب واردر . خیره
« سبب اولانڭ خیری ایشله‌مش گبی اولور . » مألنده بر آیت منیفه وارد اولمشدر .

طریق سلامتدن عدول ایله ضلالته دوشن بر آدمیڭ نصایح نافعهٔ لازمه ایله طوغری یوله سوق ایتمك ، بر بیچاره‌یی قضاء وَیا خطاءً دوشدیگی بر بلادن قورتارمق ، بیلمه‌دیگی بر شیئی تعریف ایتمك ، فنا برحالده بولوندیغی تقدیرده آنی ایقاظ ایله‌مك گبی شیلرڭ هپ برر اییلکدر .

« اصحاب حاجات بکا مراجعت ایله‌دکلری زمان سز همان شفاعت ایدیکز ، که نائل اجرا وثواب اوله‌سکز . » سوزی ده احادیث شریفه‌دندر .

الحاصل : انسان کاملڭ اییلك ایتمکدن طویدیغی حظّیڭ سائر هیچ بر شیدن طویه‌ماز .

یارانیجیلق - مرائیلك

عیبمی سویله‌ین آدم، رحمت
الٰهیه‌یه مظهر اولسون .
[حضرت عمر]

یارانیجی آدم، سائرلرینك مشروبلرینه واقف اوله‌رق كندیسنی آنلره اویدورور . اطوار و افكارینی تحقیق و تدقیق ایده‌رك كندینی آنلرك طبعنه خوش گله‌جك صورتده گوسترمگه چالیشیر.

یارانیجیلق، ممدوحده ، مقدوحده اولور . یارانیجی، ایتدیگی یارانیجیلغی اگر بر نیّت ممدوحه ایله استعمال ایدرسه ممدوح ، نیّت فاسده ایله استعمال ایلرسه مقدوح اولور .

بو صفتی حسنِ استعمال ایدن آدم، باشقه‌سنك ، حتّی دوستنك اذواقِ مشروعه‌سنه حصّه‌دار اولور . او مثللی حظوظاتی كندیسی‌ده ایجاد وایراد ایدر ؛ لكن غیرِ مشروع اولانلرینی‌ده نه قبول ایدر ، نه‌ده دوستنه لایق گورور .

حسن معاشرتدن مقصد، گرچه دوستنه یارانمقدر ؛ لكن مقبول اولان، كندی حیثیّت ووقارینی قیره‌جق هیچ بر معامله‌ده بولونمامقدر .

ایشته « یارانمق » دیدیکمز شیئك حسن استعمالی ، یعنی : مشروع وَ ممدوح اولان جهتلری ، علامتلری ، بونلردن عبارتدر .

بو صفتی سوء استعماله مألوف اولان شخصك اخلاقی بوزوق برسفیهه چاتارسه آنك دلخواهی وجه ایله بیك دورلو تلوّن افکار واطوار صاتار . هوا وهوسنه ، هر نوع مَیلیّات غیر مشروعه‌سنه خدمت واتّباع ایدر . آنك : مزاجنه ، مشروبنه ، کیفینه موافق سوزلر سویلر ؛ مثلا : آنك تحقیر ایتدیکی شیئی کندی ده تحقیر ایدر . تقدیر ایتدیکی شیئی کندی‌ده تقدیر ایلر . اونك ارتکاب مناهی ایدرسه کندی‌ده ایدر . بیاضه قاره دیر ایسه کندی‌ده دیر . کندینی هر وجه ایله انکله هم افکار گوسته‌ریر . آنك قصورلرینی ، فنا میلیّاتنی بیله تحسین ایدر . اثوابنی ، اعمال وحرکاتنی ، حاصلی : هر شیئنی آلقشا اویدورور . بعضلرك بومثللی آدملره‌ده « یارانجی » تسمیه ایدرلر . بویله‌لرینه یارانجی دگل ؛ طالقاووق نامی ویریلیر .

ملوك امویه‌دن **هشام بن عبدالملك** بر کیمسه یوزینه قارشی مدح ایتدی . **هشام** : « ای آدم ! بر آدمی یوزینه قارشی مدح ایتمك معیوباتدن دگلمی ؟ » دیه اعتراض ایله‌دی . مادح مرقوم‌ده جوابنده : « بن سنی مدح ایتدم ؛ حق تعالی حضرتلرینك سنك اوزرکده اولان نعمتلرینی ذکر ایتمه‌دم ، که آنلرك شکرینی تجدید وتکرار ایده‌سك » دیدی .

هشام : « بوجوابِ باصوابكْ ، اوّلکی مدحکْدن گوزلدر » دییه تحسین ، وَ عطیهٔ کثیره احسانیله موما الیهی بکام ایله‌مشدر .

بعض اصحابِ ثروت و شهرتك اطرافنی احاطه ایدن بر طاقم مرائی وَ مداهن آدملر گورولور . بونلر ، آنلره یارانمق ، خوش گورونمك ایچون هر بر ذلّتی قبول ایدرلر . آنلرك خوشلرینه گیده‌جك هر شیئی مایمون گبی تقلید ، خوشلانمایه‌جقلری هر شیئی یانلرندن تبعید ایتمگه ممکن مرتبه چالیشیرلر . آنلرك بعض اویغونسز حاللرینی بیله تحسین وَ کندیلرینی یوزلرینه قارشی مدح ایدرلر . باشقه‌لرینه قارشی ایسه انواع تعییبات و تقبیحات ایله تزییف ایلرلر . الحاصل : یارانمق ایچون هر نوع رذالت و خباثتی مرتکب اولورلر . بویله آدملره احباب و یاران دینیله‌بیلیرمی ؟ قطعاً !

حضرت علیْ (رضی الله عنه) کندیسنك یوزینه قارشی فوق‌العاده ستایشده بولونان بر منافقه :

« بن سنك اظهار ایتدیگك قَوْلِك مادوننده‌یم ؛ فقط اضمارْ ایتدیگك فکرك مافوقنده‌یم » دیه جواب ویرمشدر .

بونلر ، انسان دگل ، جاناوار (جانور) مقوله‌سی شیلر در . بویله تلوّنِ افکارْ و اطوار ایله مألوف اولان ، بوقَلَمونْ گبی انواع الوان گوسته‌رن وَ هر بویایه بویانان کیمسه‌لرده بعض کرّه ایپلك ده مشاهده اولونور ؛ لکن مقبول اوله‌ماز . بو مقوله

حشراتدن ممکن مرتبه اوزاق طورمالی ؛ زیرا بویله جاناوارلردن هر دورلو فنالق ملحوظدر . کندیلریله گوروشن آدمك : مالنه ، عرضنه ، ناموسنه ، اعتبارینه ، مزیّت و حیثیّتنه ، الحاصل : عزیز جاننه بیله مضرّتلری واردر .

خُطَبا وَ بُلَغای قدیمه‌دن بر ذاتڭ بر گیجه بر رومالی ایله برلکده بر محلده طعام وَ عقدِ مجلسِ مصاحبت ایدر . رومالیڭ طبعاً محجوب ایدی . خطیب موماالیه هرنه سویله‌سه «اوت ! اویله‌در .» دیمکدن باشقه برجواب ویرمزدی . آرتق خطیبك جانی صیقیلوب : «به‌هی آدم ! الله عشقنه بر سوزمی ده جرح ایت ، که ایکی شخص اولدیغمز بللی اولسون !» دیمشدر .

باشقه‌لرینه یارانمق ایچون ایی یورکلی اولمالی . آنلرك دلخواهنه متابعت ، افکارینه موافقت ایتمك خصوصنده ده بیوك بصیرت لازمدر . سائرلرینك مشربلرینه ، قصورلرینه ، حتّی بعض حظوظاتنه تحمّل ایده‌بیلمك ایچون بیوك صبر لازمدر . بو جمله ایله برابر شرعاً ، قانوناً ممنوع اولان ، آداب و اخلاق حسنه‌یه مغایر بولونان ، قاعدهٔ حسنِ معاشرت وَ صفتِ انسانیّته یاقیشمایان وَ معیوباتدن عد اولونان حال و حرکتلرینی ده تعییب و تقبیح ایچون بیوك جسارت لازمدر . حال بوکه انسانلرڭ علی‌العموم کندی قصورلرینی گوره‌مه‌دکلرندن اکثریا سائرلرینك ریا وَ مداهنه‌سنی حسن تلقّی ایدرلر ؛ لکن بو حالدن ده توقّی ایتمك الزمدر .

حلم و حدت

علامت نجابت ایکیدر : غضب
حالنده حلم، قدرت زماننده عفو.
[نوشیروان عادل]

اصل شجاعت، صبرده در .
[حضرت سلیمان]

طبیعتك انسانه بخش ایله‌دیگی خصائصدن بری‌ده حلمدر . بعض آدم، طبیعتك بو گوزل موهبه‌سندن محروم بولونور ایسه اجتهاد ایله دخی اکتسابی قابلدر ؛ بناءً علیه انسان، آنی کسب ایتمگه جهد و اقدام ایله‌مه‌لیدر. بو گوزل صفته مالك اولمق ایچون انسانده یالکز غیرت لازمدر .

امام علی حضرتلری بیورمشلرکه : «اوچ شی، اوچ یرده بیلینیر : «اصحاب شجاعت، محاربه وقتنده، دوست، وقت حاجتده، حلیم، غضب زماننده . »

رهابیندن بر ذات، طبعاً بو گوزل صفتدن محروم وَ حدید المزاج ایدی . کندیسنك بو حالنه ینه کندیسی واقف اولونجه درحال اصلاحِ نفس ایتمك مراقنه دوشدی . گوندن گونه کسب حلم ایتمگه موفق اولدی .

شبان زادگاندن بری، راهب موما الیهه ناصلسه خصم اولدی . آکا کین و غرض باغلادی . عداوتنی اوقدر ایلری گوتوردی،

که بر گون خدمه وَ توابعیله برابر خانه‌سنك اوکنه گیدوب کلبلر گبی عوعوه وَشماته‌یه باشلادی. ایتمه‌دیکی حقارت قالمادی. بوقدرینه ده قانع اولمادی؛ جبراً خانه‌دن ایچری دخول ایندی. آنك بولوندیغی اوطه‌یه چیقه‌رق یوزینه قارشی سبّ ایله‌دی. راهب ایسه حلیمانه یوزینه باقه‌رق اصلا مقابله‌ده بولونمادی.

خبیث مرقوم، راهبك بوسکوتی کندیسنی تحقیر دیمك اولدیغنه ذاهب اولدی. دها زیاده قودوردی؛ بر طاقم تحقیراتده دخی بولوندی. ینه سکوت ایله مقابله گورونجه بیراقوب صاووشدی.

بو وقعه‌ده اوراده حاضر بولونانلر عظیم تعجّب ایتدیلر. وَ: «بو قدر طعن و تشنیعه ناصل تحمّل ایده بیلدیکز؟» دیه راهب موماالیهه سؤال ایتدکلرنده: «یورگم خلجان وهیجان ایچنده اولدیغی «زمان طویدیغم حدّت و شدّته غلبه ایتمك اوزره سکوت ایتمکه «عهد ایتمشدم. بونك ایچون صبر ایتدم. آنك آتش حدّت «و وحشتنی، آبِ سکوت و سکون ایله اطفا ایتمسه‌ایدم باشقه نه «ایله ایده بیلیردم؟ آتشلر ایچنده قالان بر بی چاره‌یی یانمقدن «قورتارمق بورجمز اولدیغی گبی حدّت و شدّت آتشنه یانمقده «اولان بر آدمی قورتارمغه دخی بورجلو دکلمی‌یز؟» جوابنی ویردی.

بویله حدیدالمزاج، شدیدالطّبع اولان بیوکلر وَ کوچکلر، ایشته بو حکایه‌دن عبرت آله‌رق آتش طبیعتلرینی آبِ سکوت

و سکون ایله تسکین ایتمه‌لیدرلر . بوکا موفق اولمق نه قدر کوج ایسه منافعی ده اوقدر چوقدر .

حکمای قدیمه‌دن بری اوغلنه ایتدیگی نصایح صیره‌سنده :

« اولادم ! هر خصوصده حلم و صبر ایله معامله ایت ! زیرا
« بو وجه ایله بیوك بیوك ایشلر گورمش اولمقدن زیاده مقبول
« وَمعتبر اولورسڭ . » دیمشدر .

فضلای تابعیندن **امام شعبی** حضرتلری حلم حقنده شو آتیده‌کی مألده بر بیت یازار ؛ بو بیتی هر وقت تکرار ایدردی :

« حلم ، رضا حالنده اولان سکون اولمایوب حال غضبده اولاندر ؛
« یعنی : عجز ایله اولان حلم ، حلم دکلدر ؛ اصل حلم ، اجرای اخذ ِ
« ثاره مقتدر ایکن اجراسندن صرف نظر ایتمکدر » .

صفت ِحلم وملایمتله متّصف اولان آدمی ، هرکس سور ؛ آکا هر کس حرمت ورعایت ایدر . هر کس کندیسی ایله معاشرت ومرافقت ایتمك ایستر . حدیدالمزاج ، شدیدالطّبع اولان آدمدن ایسه هر کس نفرت ایدر .

جنّتمکان قانونی سلطان **سلیمان** حضرتلری تسکین ِحدّت حقنده :

نفس حظن ای « محبی [*] » ! ویرمه کل حیوان صفت
ضبط نفس ایت عارف اول ! عالمده انسانلق بودر

---

[*] اکثر شعرا ، یاپدقلری شعرلرده طوغریدن طوغری‌یه اسملرینی ذکر ایتمه‌یوب نام مستعار ، یعنی : باشقه بر نام قوللانیرلر . سلطان سلیمان‌ده : « محبی » نامنی قوللانیرلردی .

بیت حکیمانه‌سنی انشاد بیورمشلردر .

حدّت طبع، اویله فنا بر حالدر، که کندیسنی آکا آلیشدیران آدم، هر یرده منفور وَ نهایت بدبخت اولور . آرتق قهرندن منفرداً یاشامغه مجبور اولور ؛ زیرا حدّت وشدّته تحمّل ایده‌جك مخاطب، پك آز بولونور . الحاصل : بوطبیعت، انسان ایچون بیوك بر قصوردر . انسان، بو قصوردن تجرید نفس ایتمکه جهد ایتمز وَیا موفّق اوله‌ماز ایسه پك چوق مضرّتنی گورور .

امثال سلیمانده : « قولایجه حدّت وشدّته میّال اولان آدمك حالنه کیم تحمّل ایده‌بیلیر ؟ » دیه وارد اولمشدر .

واقعا حسب البشریّه هر انسان مجبول عجز ونقصاندر . هیچ بریمز قصوردن خالی دگلز ؛ لکن حدّت وشدّتله مألوف اولان آدم، آز چوق عقله مالك ایسه بو ظالم آتشی اطفا ایتمکه چالیشسون . بتون بتون اطفا ایده‌مه‌سه بیله ممکن مرتبه تسکین ایتمکه سعی ایتمه‌لیدر ؛ زیرا بو حالدن انسانه عارض اولان زیانك حدّ وحسابی یوقدر .

حضرت پیغمبر ذیشانه : « اشدّ آفات نه‌در ؟ » دیه سؤال اولوندقده : « غضب اللّهدر » جوابنی ویردیلر . « غضب اللّهدن اجتناب ایتمه‌نك طریقی نه‌در ؟ » دیه صورولدقده : « غضب ایتمه‌مکدر » بیوردیلر .

واقعا عادت وَ آلیشمقلغك، بو بابده دخل عظیمی اولدیغی انکار

ایدیله‌مز ؛ آنجق کندی حال ومزاجنی آکلایه‌رق اصلاحنه چالیشمایان آدمڭ بو خصوصه عدمِ تقیّدندن ناشی بر قات دها قصورلو ، قباحتلی عدّ اولونور .

اویله آدملرده واردر ، که بویله فنا میلیّاتنی ضبط ایتمگه چالیشمادقدن باشقه فنا صورتده امرار ایام ایدرلر ؛ بو فنا حاللرینی قات قات تشدید ایدرلر . بو مثللو حالاتِ ذمیمه‌یی یورگنده صاقلامق وَ آنڭ تحتِ ضبط واستیلاسنده بولونمق، پك بیوك بر قباحتدر .

ملوك امویه‌نك اعدلی ، عمر بن عبدالعزیز حضرتلرینڭ والیلردن برینك شدّت غضبنی خبر آلنجه کندیسنه :

« اهل قباحته‌ڭ حال غضبگده بردن بره عتاب وعقاب ایتمه !
«اوّلا حبسه القا ایت ؛ مؤخراً غضبڭ تسکین اولوندیغی وقت
«چیقار . قباحتنڭ نوع و مقدارینه گوره ایجاب ایدن مجازاتی
«ترتیب ایله ! صاقین حدّ اعتدالی تجاوز ایتمه . » بیورمشلردر .

[نصایح حکمیّه] نام کتابڭ مؤلفی بومثللی آدملره خطاباً دیرکه :

«طبیعتڭ طاغلرده ، تپه‌لرده بولونان مغاره‌لری بویله حدّت
«وشدّتلری غالب اولان آدملره مسکن اولمق اوزره ایجاد
«ایتمش ، که بویله آدملرڭ جمعیّت بشریه‌دن قاچوب اورالره التجا
«وَ اختیار عزلت ایتسونلر ! »

حال بوکه بوده نافله‌در ؛ زیرا بو مزاجده بولونان بر آدمڭ هر

نره‌یه گیتسه حدّت‌ده رفیق مقامنده برابر گیدر . آدم بوله‌مازسه اوراده طاشلر ، طوپراقلر ایله دوگوشور . آنك حدّت وشدّتی کندیسنك حاکمی ، کندی‌ده آنك بدبخت بر اسیریدر .

بشنجی عصر میلادك محرّرلرندن بر ذات دیرکه :

« یالکز اولدیغم وَ خارجدن هیچ برسببیّت ویرن اولمادیغی حالده « بعضاً المده‌کی قلمه لزومندن زیاده قالین وَیا اینجه یازدیغی ایچون « حدّتلنیردم . کاه ایی کسمه‌دیگی ایچون قلمتراشـه حدّت ایدردم ، «کاه چابوق آتش چیقارمادیغی ایچون چاقمغه وَ چاقمق طاشـنه « قیزاردم . بر حالده‌که جماداتدن اولان بو شیلره عادتا انسان گبی « لعنت ایدردم ! »

فرانسه قراللرندن دردنجی هانری‌نك رجال دولتندن بر ذات، بر شیدن طولایی بعضلر طرفندن اتهام اولونمش ایدی . موما الیه تبرئهٔ ذمّت ایتمك اوزره قرالك حضورینه چیقدی ؛ حلم وبصیرت اوزره جواب ویره‌میوب تبرئهٔ ذمّتـدن درحال مخالفته وَ آندن حدّته گلنجه قرال، حضورندن دفعنی امر ایله‌دی . بوذات، قرالك اولدیغی محله طوغری دونوب عین حرکت کستاخانه‌ده بولوندی . حاضر بولونانلر، قرالك حدّتندن قیزاروب یوزارمقده اولدیغنی گورونجه ایچلرندن برینك قیلجنی قاپه‌رق مرقومی تلف ایتمه‌سندن خوف ایتـدیلر ؛ لکن قرال ینه کندینی ضـبط ایله‌دی . مرقوم دفع اولوب گیتدکدن صوکره قرال، حضاره متوجّهاً : « طبیعت،

«بنی حدید المزاج ایتمش ؛ طبیعتمده بولونان بو قصوره واقف
«اولدیغم گبی نفسمی ضبط واصلاح ایتمگه چالیشـدم . حدّتك فنا
«بر مشاور اولدیغنی بالتجربه بیلیرم ؛ آنجق بو دفعه ینه آکا
«غلبـه چالمغه موفق اولدم . بو موفقیته بویله سزك گبی معتبر
«شاهدلرم بولوندیغندن طولایی عرض شادمانی ایلهرم» دیدی .

حدّت، مرحمتسز وَ حمیّتسز بر ظالمه بکزر، که کندی وحشت
و ظلمنـه اطاعت ایدنلری فنا صـورتده مجازات ایدر . نصـایح
مضرّه‌سنی چوق بهـالی صاتار . حدّتنـه تابع اولان آدم، نیجـه
اصلاحی ناقابل فلاکتلره وَ جنایتلره مبتلا اولور . بو حال ایسـه
انسـان ایچون اضطرابِ قلب گبی نیجه نتایج وخیمه وَ مهلکه‌یی
انتاج ایدر .

حکمای سالفهٔ اسلامیّه‌دن بری دیمش که : «غضبنه اویان آدم،
ادبنی ضایع ایدر . »

فی‌الحقیقه غضب، ترك ادبدر . تركِ ادب ایدن آدمك ایسـه
ایتمه‌یه‌جگی جرم و جنایت قالمایه‌جغی درکار در .

دهموناقس نام فیلسوف، بر اسپارته‌لینك حدّته گله‌رك بر اسیره
پك چوق عتـاب و عقـاب ایله‌دیگنی گورونجه : « سن‌ده بو
اسیره مشابه اولدك ! » دیمشدر .

انسـان، حدّت و شدّت آره‌سنده هر نه یاپه‌جق اولور ایسـه
مغـایرِ عقل و حکمت وَ نتیجه‌سی اکثریا آجی بر ندامت اولور .

شویله که : بعض کرّه بر دقیقه‌لق حدّت، انسانك بتون عمرینی زهرلر . اویله شدّتلی وَ سورکلی بر آجی طویار، که مدّتِ عمرنده او آجی‌یی اونوده‌ماز .

احنف حضرتلرینك قبیله‌سندن برینه صورمشلرکه : «احنف، قبیله‌گزك ایچنـده سنّجه بیـوك، مالجه زیاده زنگین دگل ایکن نه سببه مبنی قبیله‌گزك حاکمی اولدی ؟» جوابنده : «نفسنك ضبطنه قادر وَ عدالته مالك اولماسی ایچون ریاستنه سبب اولدی .» دیمش.

حدّت ایدن آدم، اوّل و آخر تعییب اولونور . حدّت ایدن آدم، حدّتندن طولانی هیچ بر وقتده، هیچ بر وجه ایله تبرئهٔ نفس ایده‌مز . بو جهتله اضطرابِ قلبه دوچار اولور . نهایت قصورینی آکلایه‌رق نادم وَ محجوب قالیر . خصمنـدن اکثریا عذر وَ عفو دیله‌مگه کندیسـنی مجبور گورور ؛ آنجق اکثر اشخـاص‌ده کبر و وقارلرینـه یدیره‌مدکلرندن بر دورلو عذر وَ عفو دیله‌مگه تنزّل ایتمزلر . حال بوکه انسـان، یاکیـله‌رق اضطرابِ قلبنی موجب اوله‌جق بر حرکتی ارتکاب ایتدکدن صوکره عذر وَ عفو دیله‌یه‌رك حضور قلبنی اعاده ایتسه البته اولادر .

حدّته، حفظِ صحت نقطهٔ نظرندن باقلدیغی حالده نفس امّاره‌یی تشکیل ایدن سائر مشتهیات نفسانیّه‌نك جمله‌سندن زیاده انسـانك وجودینه ضرری اولان بر حال اولدیغی آکلاشیلیر .

حدّت، انسانك قلبنی بر آتشِ سوزان ایله اشعال ایدر ؛ قانی

غلیانه گتیرر؛ بینی یرندن صارصار؛ آلت اوست ایدر. الحاصل: معاذالله تعالی تکرر ایده‌جك اولورسه بنای وجودِ انسانی یی تخریب وَ آز وقتده یولنی قبرستانه تقریب ایلر.

توراتِ شریفده وارد اولدیغی اوزره «حدّت و غضب، انسانك عمر عزیزینی قیصالدیر. نیجه آدملر گورولمشدر، كه حال حدّتلرنده آن واحدده دوشوب ترك حیات ایتمشلردر.»

قادینلرك، طبعاً ارككلردن زیاده حدّت و شدّتلری سریع اُلغَلَیاندر. آنك ایچون بو قصوردن تبرئهٔ نفس ایتمك خصوصنده ارككلردن زیاده چالیشمالیدر. واقعا طبیعت، بوڭا مقابل آنلره ارككلردن زیاده نزاكت ولطافتده ویرمش؛ ارككلرك منافعنه خادم وَ آنلره بر مدارِ تسلّی اولمق اوزره‌ده كندیلرینی بو گوزل صفتلرله تجهیز ایتمشدر؛ لكن حدّت وشدّت زمانلرنده جنسیتلرینه مخصوص اولان بو حاللری كلّیاً فراموش ایله‌دكلری مع التأسف مشاهده اولونمقده‌در.

قادینلر، بو وجه ایله قانون طبیعتی پایمال وَیا مقصد طبیعته خدمت ایتمكدن امتناع ایتمش اوله‌جقلرندن كندیلرینك دخی آندن ضرر گوره‌جكلری دركاردر؛ زیرا ارككلر بو حاله تحمّل ایده‌مه‌یه‌جكلرندن آنلرك منفوری اولورلر. بوندن ماعدا كندی لطافتِ طبیعیه‌لرینه‌ده ایراثِ خلل ایده‌رك گوزللكلری، صحّتلری بوزولور.

قادینلرڭ، حدتك صفتِ انسانیه‌یی نه درجه‌لرده تغییر ایتدیگنی، صحت ولطافتلرینه نه‌مرتبه مضر اولدیغنی بیلسه‌لر مدتِ عمرلرنده آندن اجتناب اوزره بولونورلردی. حیفا که علی العموم بو حاله واقف اولمادقلرندن هم کندیلرینی متضرر، هم‌ده ارککلرینی متنفر ایتمکدن خالی قالمامقده درلر؛ بناءً علیه عمرِ عزیزلرینی بویله قادینلرله گچیرمگه مجبور اولان ارکك گبی بدبخت آدم یوقدر.

حکمای قدیمه‌دن «کتابِ حکمت» نام اثرڭ مؤلفیڭ، بو مثللو قادینلر ایچون دیرکه: «اویله قادینله یاشامغه مجبور اولمقدن ایسه آرسلان، یاخود اژدرها ایله تعیشه مجبور اولمق اولادر.»

بو مثللو قادینلره بر مثالِ عبرت اولمق اوزره وقعهٔ آتیه ذکر اولونور:

حدیدالمزاج قادینلردن برینڭ بر دعواسی وار ایدی. نتیجهٔ محاکمه‌ده دعواسنی غائب ایتدیگندن طولانی حدت ایدر. درحال محکمه کاتبنه گیدر. یکدن اطالهٔ لسان ایلر؛ انواع کلمات تحقیریه‌یه باشلار.

کاتب موما الیه اصلا اثرِ تهور گوسترمز. قادینڭ یاننده بولونان ارککه: «بو سنڭ زوجه‌کمیدر؟» دیه سؤال ایلر. زواللی آدمجغزده: «اوت» دیینجه کاتب آغا خطاباً: «سزه چوق آجیرم؛ آل کندیسنی اوه گوتور.» دیر.

واقعا حدتدن حذر ایتمك هرکسه واجبدر؛ لکن علی الخصوص

بیوك ذاتلره دها زیاده مهمّ ولازمدر ؛ زیرا علی العموم عظمتڭ غروری ، غرورڭ حدّتی تولید ایدر ؛ مع مافیه عالیجناب اولان اعاظمڭ اکثریا حدّتلرینی ضبط وتسکین ایتمگه مقتدر بولونور .

حضرت عمر (رضی الله عنه) بر گون گزرکن بر سرخوشه راست گلیر . مرقومڭ ضرب ایله تأدیب اولنماسنی امر ایدر . سرخوشڭ حضرت عمره اطالهٔ لسانده بولونور . مشار الیه سرخوشی تأدیبندن فراغت ایلر . حاضر بولونانلردن بعضلرینڭ فارغ اولماسنڭ سببنی سؤال ایدنجه حضرت عمر : «بو سرخوشڭ «بکا اطالهٔ لسان ایتمه‌سیڭ غضبمی موجب اولدی . شمدی آنی «تأدیب ایدجك اولسه‌م نفسمه اویمش اولدیغم ایچون تأدیب ایتمش «اوله‌جغم . حال بو که نفسمڭ آرزوسی ایچون کیمسه‌یی ضرب «وتأدیب ایتمك ایسته‌مم . » جواب حکیمانه‌سنی ایراد بیورمشلردر .

اون دردنجی لوئی نڭ رجال دولتندن بریڭ برگون مشارالیهڭ حضورنده پك زیاده کستاخلق ایتدیگی حالده قرال اصلا حدّت ایتمه‌مش . یالکز : « اگر قرال اولمامش اوله ایدم سکا قارشی حدّت ایده‌جکدم ! » دیمشدر .

مشار الیهڭ باشقه وقتلرده دخی حدّتنه مغلوب اولمازدی . اوطه‌جیلرندن بری برگون اریمش مومی قضاءً مشار الیهڭ آیاغنه دوکدی . قرال حدّتلنه‌جك یرده کمال حلم ایله : « بویله بر حالده بولونمامق ایچون بعدما دقت ایت ! » دیمش .

حلم وحدّت حقنده شمدی‌یه قدر سویله‌نن سوزلردن آکلا-
شیله‌جغی وجه ایله انسان، بو عالمده سعادتنی تأمین ایتمك، جمعیت
بشریه‌نك راحتنی بوزه‌رق هر کسك نفرتنی دعوت ایتمه‌مك،
بالعکس حسن توجهلرینی جلب ایله‌مك، هم کندینك وَ هم‌ده
همجنسی بولونان آدملرك منافعنی گوزتمك ایستر ایسه حدّت وشدّتنی
وَغیر مشروع اولان مشتهیاتنی تعدیل ایتمه‌لی؛ اصلاح نفس ایتمکه
چالیشمالیدر.

حکمای قدیمه‌دن بری، بوبابده دائما آتیده‌کی سوزی تکرار
ایدردی:

« حدّت، آتش کبیدر. آتشك دها آله‌ولنمه‌دن اوکنی آلنمق
« لازمدر؛ یوقسه چابوق آله‌وله‌نیر. بر کرّه ایجه آله‌وله‌نجه
« آرتق اوکنی آلنمق پك گوج اولور.»

تحصیل علم - اوقومق آرزوسی

اُطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ اِلَى اللَّحْدِ   رُتْبَةُ الْعِلْمِ اَعْلَى الرُّتَبِ
بشیکدن مزاره قدر تحصیل علمه سعی ایدیکز   رتبهٔ علم، رتبه‌لرك اك عالیسیدر

علمك علو قدرینی بروجه بهترین
اثبات ایدر شهادت هل یستوی الذین
[معلم ناجی]

حضرت خداوندِ بخشِ خلقت وَمالكِ ملكِ طبیعت جلّ شانه، حیاتِ بشریه‌نك برنجیسی اولان سنِّ صباوتی، همان بتون بتون انسانك هیئتِ بدنیه‌سنی تشکیل وَتکمیله حصر بیورمشدر. بو سنِّ مبارکی تعاقب ایدن سنِّ بلوغکه - قوّهٔ مدرکه، قوّهٔ مفکره، قوهٔ ممیّزه‌نك خوابِ غفلتِ صباوتدن بیدار وَ پردهٔ مظلمِ جهالت آلتنده هنوز بدیدار اولدیغی زمان سعادت اقتراندر - جنابِ حقّك نوع ممتاز انسانه بخش ایله‌دیکی بالجمله نِعَم جلیله وَ مواهبِ جمیله‌نك اك قیمتلیسیدر. سرمایهٔ حیات اولان وقتك اك عزیز، اك لذیذ قسمی، ایشته بو زماندر.

برچوجوغك ابوینی، ولیلری، بو وقتِ ذی قیمتك ضیاعندن طولایی خلق و خالق نزدنده اولادلرندن زیاده کندیلری

مسئولدرلر ؛ زیرا کندیلرینك مأمور ومکلّف اولدقلری وظائفك باشلیجه‌لرندن بری‌ده زمانك قیمت واهمیّتنی ، صورت حسن استعمالنی، اولادلرینه گوزلجه تفهیم ایتمکدر . هر شیدن زیاده بو خصوصه دقّت ایتمه‌لیدر .

ادبای عثمانیّه‌دن بری دیمشدرکه : « الك مؤثّر سلاح، معرفتدر؛ هپمز بوسلاح ایله مجهّز بولونمغه صوك درجه‌یه قدر چالیشمالی‌یز. »

ای سنّ بلوغه رسیده اولان نوجوان! ناس بیننده شرفلی اولمق ایسترسه‌ك هر شیدن زیاده عزیز اولان زمان شبابکی بیهوده گچیرمکدن بغایت حذر ایله ! هر شیدن زیاده اضاعهٔ وقت ، افاتهٔ فرصتدن توقّی ایت ! تحصیلنه تشبّث وَ دوام ایله‌دیگك علوم وفنون میاننده جمله‌دن زیاده بو فنّ مهمّده ترقّی ایله !

بغداد فضلاسندن موافق الدّین‌نك شو سوزی‌ده بونی مؤیّددر.

«انسان، تاریخ اوقومالی ؛ اعاظمك تراجم احوالنه واقف «اولمالی ؛ ملّتلرك اخلاقنی اوگرنمه‌لی . بو حالده انسان شو فیض «عمریله بوقدر امم ماضیّه‌یی گورمش ، کندیلریله معاصر ومعاشر «اولمش ، ایلکلرینی کوتولکلرینی بیلمش اولور . »

حدیقهٔ فکرگده مغروس اولان اشجار مثمرهٔ ترقیاتك نوباوه‌سی ، یعنی : ایلك میوه‌سی بو اولسون .

حکمت وقدرت ازلیّه‌نك سکا تخصیص ایله‌دیگی خدمات و وظائفی لایقیله اجرا ایتمه‌لیسك .

مدّت حیاتکڭ نوبهار وصیفی اولان سنّ حداثتکده عمریکڭ فصل خریف وشتاسی اولان سنّ کمال وپیری ایچون اقتضا ایده‌جك ذخائری ادّخار ایله‌مه‌لیسك. حداثت سنّکده حدیقهٔ فکریکه هر نه اکر ایسه‌ڭ سنّ کمال و پیریده‌ده آنی بیچرسك. سنّ حداثتکده مزرعهٔ فکریکه فضیلت تخملری زرع ایله، که او وقت فضیلت ثمره‌لری اقتطاف ایده‌سك. انسانڭ مدّت عمرنده نائل اوله‌بیله‌جکی سعادت، آنجق اشبو سنّ حداثتڭ حسن استعمالنه متوقّفدر. آنڭ سوء استعمالنده ایسه هر نوع فنالق ملحوظدر.

بر گنج، معلّملری طرفندن کندیسنه ویریلن درسلردن، نصیحتلردن مستفید اولمغه وَ وقتنڭ بردقیقه‌سنی بیله فوت ایتمه‌مکه، بیلمه‌دکلرینی صوروب اوگرنمکه غیرت ایتمه‌لیدر.

امام غزالی حضرتلرندن: «علومده بومرتبه‌یه ناصل واصل اولوڭ؟» دییه سؤال ایتدکلرنده: «هر بیلمه‌دیگم شیئی صورمقدن عار ایتمه‌مکله» جوابنی ویرمشدر.

گچن زمانڭ اعاده‌سی ممکن دگلدر. عمر انسانڭ الڭ قیمتلی زمانی، اوان جوانی اولدیغی وقتدر. حیفا که قیمتی بیلنمز!

بر گون ایتدیگڭ سعی و غیرتڭ مکافاتنی ویره‌جك اولان طالعڭ، میدان واسع تحصیلڭ نهایتنده سنڭ اورایه مواصلتکه منتظر اولمادیغنی کیم کشف ایده‌بیلیر؟

امام ابو یوسف حضرتلری بیورمشلردر که:

«پدرم وفات ایتدیکی زمان بن هنوز صبی ایدم. ثروتمزده

« یوغیدی . والده‌م ایپلك اگیریردی . آنکله گچینیردك . تعیّنمزه
« بر مدار اولمق اوزره والده‌م بنی بر اَلبسه‌جینك یاننه شاگردلگه
« ویردی . بن ، البسه‌جینك یاننه دوام ایدرکن امام ابو حنیفه حضر-
« تلرینك درسخانه‌سی‌ده یولمك اوستنده ایدی . دائما اورادن
« گچدکجه آنك درسلرینی دیکلردم ؛ اوسته‌مك یاننه گیتمکدن قا-
« چینیردم . والده‌م گلوب بنی طوتار ، اوسته‌مك یاننه گوتورور
« ایدی . بن ، ینه دائما ابو حنیفه‌نك درسنی دیکله‌مگه گیدر ایدم .
« والده‌م بر گون ابو حنیفه حضرتلرینه گلوب : « بنم اوغلم یتیم
« و صبیدر . بن ایپلك ایشلیه‌رك آنی اداره ایدیورم . سن بنم
« اوغلمی بوراده طوتمقله حقمده غدر ایدیورسك صنعت اوگرنمه-
« سنه مانع اولیورسك . هرکون قاچوب سنك درسکه کلیور .
« بوندن نه فائده حاصل اولور . بیراق ! کیتسون صنعتنی
« اوگرنسون ، که بلکه بر مدار اولسون ! » دییه تقبیح ایله‌دی .
« حضرت امام ده جواباً : یا رعنا ! اینانکه سنك بو اوغلك
« تحصیل علم ایدوب یك یاقین وقتده فستق یاغیله یاپیلمش پالوزج
« اکل ایده‌جکدر ! دیدی .
« والده‌م ینه حضرت امامه انفعال ایتدی . سن بو نامشسك ؛
« بیهوده سوزلر سویلیورسك یولنده حقارتلر ایده‌رك گیتدی .
« بن ، والده‌مك سوزینی دیکله‌مه‌یوب متّصل درسه دوام ایتدم .
« خیلی معلومات اکتساب وَ هارون رشیده انتساب ایله‌دم . برگون

« هارون رشید حضرتلرینك یاننده ایکن سفره‌یه بر طعام گلدی .
« هارون بکا : « یا ابو یوسف! بو طعامدن اکل ایت! زیرا بو طعامی
« هر وقت پیشیرمزلر دیدی . بو ناصل طعامدر ؟ » دیه صوردم :
« فستقلی پالوده‌در » دینجه امام ابو حنیفه (رحمة الله)
« حضرتلرینك والده‌مه سویله‌دیگی فقره خاطرمه گلدی . کندی
« کندیمی طوته‌مایوب تبسّم ایتدم . هارون سبب تبسّممی سؤال
« ایتدی . گیزله‌مك ایسته‌دم ؛ فقط : البته بر شی واردر ؛ سویله‌
« یه‌جکسك دیه ابرام ایدنجه ناچار کیفیتی عرض ایتمگه مجبور
« اولدم .

« هارون رشید حضرتلری مذکور فقره‌یی ایشیدنجه پك زیاده
« تعجّب ایدوب : واقعا علم ، دنیا وَ آخرتده صاحبنك قدرینی
« ترفیع ایلر ؛ حق تعالی حضرتلری ، امام ابو حنیفه‌نك روحنه
« رحمت ایله‌سون بیوردیلر . »

عنفوانِ جوانیده تحصیل علوم و فنون وَ صنایعه مشتاق بولون!
سنی آرامگاهِ سعادته ارشاد و ایصال ایده‌جك الڭ یاقین ، الڭ
مستقیم بر طریق ، سلامت ، رفیق وار ایسه اوده آنجق طریقِ
تحصیلدر .

مشهور شیخ فخر الدین عراقی بش یاشنده ایکن مکتبه ویریلدی .
طقوز ماه ظرفنده کلام قدیمی تمامیله حفظ ایله‌دی . سنّی اون
یدی‌یه وارنجه‌یه قدر زماننده بولونان علومِ عقلیّه وَ نقلیّه‌نك جمله‌

سنی تحصیل ایتدی. همدانه شهرنده، شهرستانه مدرسه‌سنده نشرِ علوم ایله مشغول اولدی. نهایت نظمْ و نثرْده وَشعرْ وانشاْ ده زمانننك فریدیْ اولدی.

چالیش! چالیشمغی سَوْکه برخوردار اوله‌سك! عطالتْ وبطالتیْ سَوَن تنبللر گبی اولمه! بونلرك آقشامدن صباحه وَ بلکه اوگله‌یه قدر یاتارلر؛ صوکره قالقوب بیهوده اویونلر، بی‌فائده اگلنجه‌لرله عزیز وقتلرینی ضایع ایدرلر.

بونلرك بقیّهٔ عمرلرینی ده او یولده امرار ایدرلر. نتیجه‌سنده‌ك هنوز حیاتك نه لذّتنی آلمش، نه ده عزّتنی بیلمش درلر. بو گبیلرك بر زمان محنتِ دنیایی چکدکدن صوکره موتكْ جامِ زهرآلودینیْ ایچوب گیدرلر.

امام علی حضرتلری بیورمشلر که:

«اثواب ایله مزیّن جمالدن ایسه آداب ایله مزیّن جمال دها
«مقبولدر. یتیمك پدر و والده‌سی وفات ایدن دگل، علم و ادبدن،
«فضل وکمالدنْ محروم قالانلردر.»

او نورسیدگانِ خودپرستانْ گبی اولمه! آنلرك گونلرینك همان قسم اعظمنی کندی تزییناتنه حصر ایدرلر. سوسلرینه، دوزنلرینه باقارلر. قادینلر گبی آیینه‌نك اوگنه گچوب اوزون اوزادی‌یه کندیلرینه چکی دوزن ویریرلر. لوانته‌لر، پودرالر سورونورلر. بو مثللو تزییناتك جمله‌سی: زائد، بی اعتباردر. انسانه جدی بر یاقیشیق ویرمه‌دکدن باشقه موجب عاردر.

بزرجمهر دیمشدر که: «انسانك علم و ادبی تزاید ایتدکجه
«شرفی ده آرتار. نه قدر دوشگون برکیمسه اولسه صیت و شهرتی
«منتشر اولور. معروف ده اولماسه قومنك اولوسی اولور.
«غریب ده اولسه ناسك کندیسنه احتیاجی چوغالیر.»

اوقات عزیزه‌کی مضرّ شیلرله امرار ایتمکدن ایسه الکه بر
کتابِ فوائد نصاب آل ده اوقو! انسانه اوقومق نه قدر فائده‌لی
وَ لزوملیدر! مطالعه، انسانك قوهٔ حافظه‌سنك ثروتنی، معلوماتنی
تکثیر ایدر. قوّهٔ مفکّرسنی، مخیّله‌سنی توسیع وَتزیین ایلر. قوّهٔ
ممیزه وَ محاکمه‌سنی تحکیم ایدر. اشتهاسنی تعدیل و تنظیم، افکار
و مطالعه‌سنی تصحیح وَ اصلاح ایلر. ایی مطالعه وَ طوغری محاکمه
ایتمگی تعلیم ایدر. الحاصل: انسانك افکارینی تنویر و اِعلا،
حسّیات علویّه ایله املا ایلر. قلبنی تصفیه، آداب و اخلاقنی
تهذیب و تربیه، روحنه صفا و سلامت‌بخش ایدر. فائده‌بخش
کتابلر، انسانی فضائل اخلاقیّه وَ کمالات انسانیّه‌یه سوق ایدر؛
مظهر ذوق وشوق ایلر.

کتبِ عربیّهٔ اخلاقیّه‌دن برنده محرّردرکه:

«کتاب، اویله بردوست، اویله برآرقه‌داشدر، که انسانه نفاق
«ایتمز؛ کلال وملال ویرمز. صاحبنه نه عتاب ایدر، نه عقاب.
«قاپاندیغی وقت ده اسرارینی فاش ایتمز».

کتابلر، انسانك سوگیلی رفیقلری، حقیقی محبّلریدر. تجیز

ایتمه‌دن نصایحِ نافعه اعطا ایدرلر. تکدیر وتعزیر ایتمه‌دن قصور-لرمزی بزه بیان ایلرلر. حقوق و وظائفمزی اخطار، خواب غفلتدن بزی بیدار ایدرلر. بر گونه عدم خوشنودیمزی موجب اولمقسزین هم اگلندیریر، هم‌ده نفسمزی اصلاح ایدرلر.

ابن المبارک‌ه: «جنابِ حقڭ سڭا بو آقشام وفات ایده‌جککی بیلدیرسه نه یاپاردڭ؟» دیین بر آدمه: «تحصیل علمه چالیشیردم!» جوابنی ویرمشدر.

آراغونه قرالی آلفونس دیرمش‌که: «کتابلرڭ سوگیلی دوستلرم، «حقیقتلی مستشارلرمدر؛ زیرا مرائیلك، وَ مداهنلك ایتمکسزین «وظیفه‌لرمی بڭا اعلام واخطار ایدرلر.»

کتابلرڭ قصوره باقماز، خاطرمانده اولماز احبّا وَ رفقامزدر. ایسته‌دیگمز وقت بزمله الفت وانسیّت ایدرلر؛ ایسته‌مه‌دیگمز زمانده گوجنمه‌دن گیدرلر؛ حتّی کویلك بر یرده وَیا جُهَلادن مُتشکّل بر جمعیّت ایچنده بولونسه‌ق بیله رفاقتلریله بزی ذوقیاب ایدرلر. نوعِ بنی بشرك فکرِ موجدانه‌سنك عظمتنی، اعصارِ ماضیه وَ اقوام سالفه‌نك کشفیّاتنی، مخترعاتنی، بالجمله وقوعاتنی گوزمزك اوگنه گتیریر؛ سیر وتماشا ایتدیریرلر. آنلرڭ او صفا-بخش منبعلردر، که عمرمزك هر حال و زمانده جریان ایدرلر. هر سنّده، حتّی حیاتدن الك آز لذّتیاب اولدیغمز سنّ پیریده بیله بزه اذواقِ بی شمار بخش ایلرلر.

کتابلرك بخش ایله‌دیگی بو اذواق، اذواق سائره‌نك هیچ برینه مقیس دگلدر . دائما تجدّد وَ تعدّد ایدر . هر آرزو ایله‌دیگمز زمان یانمزده آماده‌درلر .

اوقومق، انسانك مدتِ حیاتنده بتون بتون وارسته قاله‌مایه‌جغی محنت ومشقّتنی وَ شدائد دهرك تأثیراتنی تعدیل ایدر . انسانه هر حال وکارنده عارض اوله بیله‌جك حزن و کدری ازاله ایدر . بتون بتون ازاله ایده‌مه‌سه بیله تخفیف ایلر . قسماً ، موقّتاً فرامو‌ش ایتدیریر . اکثریا حال وحدتده انسانه عارض اولان کلال وملالی ازاله ایچونده بر دوای مؤثردر .

رفاقت ومصاحبتندن خوشلاندیغمز ذواتك ملاقاتنه دائما نائل اوله‌مایز . خوشلانمادیغمز آدملر ایله‌ده رفاقت ومصاحبت ایتمکدن اجتناب ایده‌رز . وحدتده سائر بر مشغولیّتده بولونماز ایسه بو حال بزه گران گلیر . ایشته بویله زمانلرده کتبِ مفیده مطالعه‌سیله مشغول اولسه‌ق هم بزی مستفید ایدر ، هم قلبه نشاط ویریر ، هم‌ده روحه فرح‌بخش اولور . الحاصل : مأکولات، غدای جسم اولدیغی گبی ایی کتابلرده غدای جاندر !

کتابلر، بزدن فرسخ فرسخ اوزاقده بولونان آدملرك هنر ومعرفتلرینی بزه ایصال وتعلیم ایدرلر ؛ ازمنهٔ قدیمه‌ده ظهور ایدن مشاهیر اقوامی‌ده بزه احضار ایلرلر . بونلر، کندی آثارِ پایدار یله بزه رفاقت ایدرلر . اگلنجه‌لی ، استفاده‌لی بر چوق معلومات

ویریرلر . الحاصل : کتابلر، برر مصباحِ ضیاپاش گبی افکاریمزی تنویر وتوسیع ، طریقِ سلامت رفیقِ سعادته بزی ارشاد ایلرلر . خلفای راشدیندن حضراتندن بری : « اخلاق حسنه‌نك حصولی، «یالکز ایکی شیئه متوقفدر . بری : تحصیل حسن آداب ، «دیگری : مساویدن اجتناب . » بیورمشلردر .

مادامکه بویله‌در اوقو ! کمال ذوق وشوق ایله اوقو ! بوقیمتلی ، فائده‌لی شیلردن لایقیله مستفید وَ متلذذ اوله‌جق صورتده اوقو !

هر حالده استفاده ایده‌جگکدن امین اولمق ایچون اوّلا اوقو-یه‌جغك کتابی گوزل انتخاب ایله ! زیرا انسانك آداب واخلاقنی افساد، وَ سمت سفاهت وسفالته ارشاد ایده‌جك کتابلرده واردر ؛ آنلری زنهار اوقومه ! سنکه بیله اوغراتمه !

« نفیس کتاب، نه ایی آرقه‌داشدر » معناسنده اولان : « نِعْمَ الْاَنِیس اَلْکِتَابُ اَلنَّفِیس » کلامی‌ده جملِ حکمیهٔ عربیه‌دندر .

عالمده موجود اولان کتبِ متنوّعه‌یی ، آثارِ مختلفه‌یی اوقومق ایچون انسانك عمری کفایت ایتمز . بونك ایچون دنیا وَ آخرتده انسانك سلامت وسعادتنی کافل اولان کتبِ نافعه‌یی اوقومق کافیدر .

یالکز اوقویوب گچمك‌ده کفایت ایتمز . کمالِ اعتنا ایله اوقو ! اوقودیغك شیلری گوزلجه آکلامق ایچون تکرار ، تکرار اوقو ! فقط یالکز آکلامق ده کفایت ایتمز . آکلادقدن

صوکره عریض وعمیق مطالعه وَ محاکمه ایله ! مقبول اولانلرینی قبول ، وَ موجبنجه حرکت ایت ! اونوتمامق ایچون بونلری ینه وقت وقت نظر مطالعه‌دن گچیر ، که ذهنکده گوزلجه یرلشسون .

بغداد علماسندن موافق الدنیا حضرتلری برای نصیحت دیمش که :

« گوزل آکلامقده نفسکه نه قدر ده اعتمادك اولسه بر علمی
« کندی کندیکه اوقومقله اکتفا ایتمه ! بر استاده مراجعت ایت !
« استادن مکمّل اولماسه بیله دها صاحبِ کمال اولانی بولونجه‌یه
« قدر آنك بیلدیکی شیلری اوگرن ! استادیکه حرمت ایت ! بر
« کتابی اوقودیغك زمان کافّهٔ خفایاسی ظاهر اوله‌جق ، معناسی
« تمامیله ذهنکه یرلشه‌جك صورتده حریصانه اوقو ! او درجه‌ده‌که
« بالفرض کتاب ضایع اولسه سن آندن مستغنی اوله‌سك ، محزون
« اولمایه‌سك . »

« بر کتابی اوقویوب آکلامقله مشغول اولمادیغك زمان بر
« باشقه‌سیله‌ده مشغول اولمقدن اجتناب ایت ! باشقه کتابه صرف
« ایده‌جگك زمانی ینه او کتابه صرف ایله !

« بر علمی اوگرنمکله اکتفا ایتمه ! اوگرندکلریکك اکسیلمه‌سی ،
« گوندن گونه آرتمه‌سی ایچون ده چالیشمغه مجبورسك . بو ده ،
« مذاکره ایتمکله ، کندی کندیکه دوشونمکله ، اوقودیغك شیئی
« ازبرله‌مکله ، اربابی بولوب مباحثه ایتمکله ، عالِمك بیلدیکی شیئی
« اوگرنمکله ، او علمده کتاب تصنیف ایتمکله حاصل اولور .

«بر علم اوزرینه مناظره‌یه باشلادیغك زمان باشقه علوم
«قاریشدیرمه! بر علمده دیگرندن استعانه ایدیشك، او علمك کافهٔ
«اقسامنی احاطه ایده‌مه‌دیگکه دلالت ایدر. بو حال، بر لسانی
«تمامیله بیلمه‌ین بر کیمسه‌نك او لسانده قونوشور ایکن دیگر بر
«لساندن سوز قاریشدیرماسنه بگزر.»

عجله ایله چابوق چابوق اوقویان آدم دخی نه اوقودیغنی آڭلا-
یه‌بیلیر، نه ده حفظنده طوته‌بیلیر. کتابلر اطعمه گبیدر. طعام
ایی وَ قولای هضم ایدلمك وَ بزی گوزل تغذی ایتمك ایچون
آهسته، آهسته ییمك، وَ اییجه چیگنه‌مك لازم اولدیغی گبی مطالعهٔ
کتبده دخی تأنّی وَ تأمّله رعایت لازمدر.

آدمك بری چوق کتاب اوقومش اولماسندن طولایی حکمادن
آریستیپوس‌ك یاننده افتخار ایدوب طورورمش. حکیم ده دیمش
که: «صحیح المزاج وَ قوی البنیه اولانلر، علی‌العموم چوق ییینلر
اولمایوب ایی هضم ایدنلر در!».

بر شی اوگرنمك، چوق کتاب اوقومغه متوقّف دگلدر. بر
کتابی ایی اوقومق شرطیله بر قاچ دفعه تکرارلامق کافیدر.

هر شیئه متعلّق موادّدن برر پارچه تحصیل ایله معلومات
فروشلق ایتمك آرزوسی، اوهام خودپسندانه‌دن وَ عصرمزك
مخیّلات دلفریبانه‌سندن نشأت ایتمش بر حالدر. بو حال، انسانك
جهل مرکّبله اتّصافنی موجبدر. شویله که: بو حالده بولونان
کیمسه، هیچ بر شیدن بر خبر صحیحی اولمادیغی حالده هر شیئی

بیلیرم ظنّ ایدر. بویله‌لره متعالمْ وَ خودپسندْ اطلاق اولونور چوق شی بیلمك ایسته‌ین آدمڭ علی‌العموم هیچ بر شیئی جدّی، اساسلی صورتده بیله‌مز.

اوقو! فقط عمرڭ اولدقجه لزومی گوروله‌جك، هر حال سڭا نمونهٔ امتثال اوله‌جق، قانون آداب و اخلاق اتّخاذ ایدیله‌بیله‌جك شیلری اوقو! زیاده عالِم گورونمك ایچون دگل زیاده ایی، زیاده کامل اولمق ایچون اوقو!

مثلا: بر تاریخی، یا حکایه‌یی، یاخود رومانی اگلنجه طرزنده اوقومایوب آندن کندڭجه برفائده استخراج ایتمك ایچون مطالعه ایله.

اگر مشاهیرڭ بتون حرکات سکناتنی، سڭا بر نمونهٔ امتثال ایتمه‌یه‌جك، آنڭ مسلك مستقیمنه کیتمه‌یه‌جك ایسه‌ڭ آنلرڭ تراجمِ احوالنی اوقومقدن، سرگذشتلرینی دیڭله‌مکدن وَ آنلردن بونجه زمان صوڭره دنیایه گلمش بولنمقلقدن نه فائده حاصل اولمش اولور؟ کذلك تواریخده، یاخود کتبِ سائره‌ده اوقودیغڭ برطاقم اراذلْ و اسافلڭْ هیچ برندن ایی اوله‌مادیغڭ تقدیرده اوقودیغڭ نه‌یه یارار؟ اوقودقلرڭدن، گرڭ نفسڭه، گرڭ باشقه‌سنه بر فائده حاصل ایده‌مه‌دیگڭ حالده قوری قوری‌یه اوقومقدن نه‌ذوق آلینیر؟

برده هر وقت یالڭزجه اوقومایوب بعض وقتده سندن زیاده عالِم و عاقل بریسیله برلکده اوقو؛ آنڭله تعاطیٔ افکار ایت. بونڭله‌ده باشقه‌جه مستفید وَ متلذذ اولورسڭ.

ادارهٔ لسان وَ زمان

وقت نقددر .
[جمل حكميه]

انسان، نقود واموالنى ، امانت وامنيّتنى ناصل حسن اداره وَ محافظه‌یه بورجلو ایسه وَ بونلرك استعمال واستهلاكنده نه مرتبه تقيّد وتصرّف لازم ایسه ادارهٔ زمان وَ محافظهٔ لسان خصوصنده‌ده اویله‌جه وَ بلكه دها زياده تقيّد و تصرّف لازمدر ؛ حتّى سائر شیده غیرِ مشروع اولان حال، ادارهٔ زمان و لسان خصوصنده بعضاً مشروع اوله بيلير .

سر آمدانِ حكمای قديمدن « تُوفراست » دائما ديردى كه : « وقتدن زياده سوگيلى ، وقتدن قيمتلى هيچ برشى يوقدر ؛ بناءً عليه « وقتنى سوء استعمال ايدن مسرفلرك ، سائر هر نوع سوء استعمالات « وَ اسرافات ايچون مسئول طوتولانلردن زياده مسئول طوتولملرى اقتضا ايدر . »

عاقل آدم، وقتك قيمتنى بيلير ؛ دائما بر ايشله مشغول اولور . مشغوليّتى سَوَر . اشتغالى، انسانك برمحبِّ حقيقيسى ، بادئ تسلّيسى مقامنده طوتار . مشاغل مادّيهٔ عاديه‌سنه آره صيره برفاصله

ویره‌رك استفاده‌لی ، اگلنجه‌لی کتابلر مطالعه‌سیله آرام ایدر . بو یولده ایدیلن آرام، انسانك فکرینی، معلومات نافعه وَ لطیفه ایله تزیین ایلر . عطالتدن نشأت ایده‌جك اضطرابدن کندینی وقایه ایدر ؛ عطالتدن بش بتر اولان هَرَزه‌گولکدن نفسنی محافظه ایلر.

علمای سالفه‌دن برینك دیمش اولدیغی گبی : «انسانك اڭ زیاده یالگز اولدیغی وقت، حال وحدتده اولدیغی زماندر ؛ زیرا حال وحدتده او یولده کیمسه‌لرك افکارندن زیاده کندی افکارندن مستفید اولور . »

اوزون اوزادی‌یه قونوشمقدن ، مباحثه‌یه گیریشمکدن قاچ! زیرا اوزون مباحثه‌لر، همان علی السّویه مضرّتدن خالی دگلدر ؛ هم اضاعهٔ وقتی ، هم تعجیزلگی ، هم‌ده خطایی موجب اولور .

اهمیتسز شیلر، چوقلق طبعه خوش گلز ؛ طبعه زیاده خوش گلن شیلر ایسه اکثریّا خطادن سالم اولماز ؛ بونك ایچون چوق سوزدن قاچ ! که چوق خطایه دوشمه‌یه‌سك .

عمرو ابن العاص حضرتلری دیمش که : «کلام، دوا گبیدر . اقتضاسنه گوره قوللانیلیرسه فائده ویریر . زیاده‌سی، یا ضرری ، یا هلاکی موجب اولور . »

اقوام عالم میانده هرهانکی قوم آز سویله‌مه‌یی اعتیاد اتمش، هانگیسی زمانی حسن اداره ایده‌بیلمش ایسه عالمده : اڭ عاقل ، اڭ مسعود، او قوم اولمشدر . اقوام قدیمه میانده لاکه‌ده‌مونیالیلردن

زیاده ترقّی ایدن وَ شایانِ تعجّب بولونان بر جمعیّت گورولمه‌مشدر؟ ادارهٔ زمان ولسان خصوصنده‌ده آنلردن زیاده احتیاطکار بر قوم اولمامشدر. بونلرك سوزلری، اوقدر مختصر، سؤال وَجوابلری او درجه قیصه ایدی، که طرز افاده‌لری، **اختصار کلام** قاعده‌سنه بر نمونهٔ امتثال اولمشدی. حالا «لاقونیق» [*] نام و تعبیریله صرفیونِ اجنبیّه عندنده معروف وَ معتبردر. بونلره متجاوز اولان اقوامدن بری وقتا که *لاکه‌ده‌مونیا*یه دخول ایتمك اوزره هجوم علامتلری وَ تهدیدات گوستردیلر. دشمن طرفندن ارسال اولونان بر تهدیدنامه‌یه جواب اولمق اوزره یالکز: «اگر» لفظنی یازوب گوندردیلر.

تاریخده گورولدیگی اوزره بونلرك اڭ مهم تحریراته ویردکاری جوابلری، همان علی السّویّه بر هجالی کلمه‌لردن عبارت بولونوردی. کندیلرینك واضع قانونی بولونان *لیقورغ*ك وضع ایله‌دیگی: «قانون سکوت» قاعده‌سنه اڭ یاقین اولمق اوزره بو طرز افاده‌یی بولمش وَ اعتیاد ایتمشلر ایدی.

ادارهٔ کلام خصوصنده بو قدر احتیاطکار اولان بو قَوم، تصرّفِ زمان خصوصنده دخی آز احتیاطلی طاورانمازدی. وقتی، هر نوع ثروتدن قیمتلی طوتارلر وَ اڭ مقدّس برشی اولمق اوزره تلقّی ایدرلردی.

---

[*] اڭ قیصه وَ فقط پك معنیدار سوزه «لاقونیق» تعبیر اولونور.

کمالِ سرعتله گچمکده اولان وقتدن استفاده ایتمك؛ کمالِ سرعتله جریان ایدن سیلك اوگندن کوتوك قاپمغه بکزر . وقتِ جاهلیتده بیله زمانك بو قدر قیمتی بیلنمش اولدیغی حالده ایچنده یاشامقده اولدیغمز بو عصرِ ترقیده وقته نه قدر رعایت اولونمق ، قیمتی نه مرتبه بیلنمك لازم گلدیگی مستغنیٔ بیاندر .

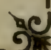
بلغای عربدن برینه : « سوزك اڭ گوزلی هانگیسیدر؟ » دییه صوردقلرنده : « یانی صیره باشقه بر سوزه محتاج اولمایانیدر . » جوابنی ویرمش .

امام علی حضرتلرینه : « عاقل کیمدر؟ » دییه سؤال ایدنلره : « هر شیئی یرلی یرنجه یاپان » بیوردیلر . « جاهل کیمدر؟ » دییه صورولنجه « ایشته سویله‌دم آ! » جوابنی ویردیلر .

حضرتِ امامك شو صوك جواب حکیمانه‌سی، کندیلرینه واقع اولان ایکنجی سؤالك عدم لزومنی ایما ایله‌دیگی تعریفدن مستغنیدر.

ابنای بشرك عمرِ قصیرینه نظراً وقت، پك قیصه ، پك سریع المروردر ؛ لکن ینه نیجه آدملر واردر ، که وقت کندیلرینه پك اوزون گورونور ؛ پك گران گلیر ؛ وقتلرینی ناصل گچیره‌جکلرینی بیلمزلر . عطالت و بطالتدن کندیلرینه اوصانج گله‌رك : « بر از اگلنه‌لم ؛ وقت گچیره‌لم » دیرلر . حیفا که کندیلری وقتی دگل ، وقت کندیلرینی گچیرمکده اولدیغنی آگلامازلر !

اولیاء اللّهدن ابو العباس الآمالی حضرتلری درس ویردیگی

آدملرینه دائما : « وقت کیمیادر ، اولادلرم ! صاقین ضایع ایتمه‌یکز » دیردی .

انسانک نه قدر ذوق وصفایه سالك ، نه مرتبه ثروت وسامانه مالك اولسه ایر ، گیچ برگون گله‌جك كه كافه‌سی اونوده‌له‌جق ؛ جمله‌سی بزی ترك ایده‌جك . یالکز خیرات وحسناتمز باقی قاله‌جقدر.

عاقل اولان آدمک ایشته بونلری گوز اوکنه گتیره‌رك دقیقه فوت ایتمز . عالمده ابقای نام ایده‌جك ، دنیا وَ آخرتده فیضیاب اوله‌جق صورتده عمر گچیرمه‌لیدر .

انسانیّتپرورلك ـ نزاکت ـ ظرافت

انسانیّتپرورلك، اویله گوزل بر صفتدر، که بونکله متّصف اولان آدم، جمعیّت بشریّه‌نك اعالی، اواسط، ادانی صنفلرینك هر هانگیسی کندیسنه مراجعت ایدر ایسه کمال مروّتله قبول ایدر؛ دائرهٔ اقتداری داخلنده واقع اوله‌جق مشروع آرزو-لرینی، مقبول دیلکلرینی اجرا ایتمگه چالیشیر.

بر آدم، گرك بولوندیغی حال و موقع اقتضاسنجه، گرك حسب و نسبی وَ یاخود کندی سعی و غیرتی سایه‌سنده سائرلرندن نه قدر زیاده تمیّز ایتسه، نه درجه عالی بر مقامده بولونسه کندی مادو-ننده بولونانلری اوقدر زیاده حلم و تواضع ایله قبول ایتمگه، آنلرك احتیاجاتِ مشروعه‌لرینی ممکن مرتبه رفع و ازاله ایله‌مگه بورجلو در.

احنف حضرتلرینه: «انسانیّت نه در؟» دییه صورمشلر. «رفعت عندنده، تواضع، قدرتِ انتقام عندنده، عفو، وَ بِغَیْرِ طلب احسان ایتمکدر» دییه جواب ویرمشدر.

برشیده، انسان کندی آرا وَ افکارِ مخصوصه‌سنی ترجیح وترویج

ایتمك خصوصنده‌كی تمایلات و انهماكاتی، واقعا حدّ ذاتنده ممدوح اوله بیلیر؛ لكن بو بابده دخی امرِ بصیرت وَاعتدال اوزره حركت اولونمق واجبدر.

بویله معلوماتلی آدملر، نزاكتلی‌ده اولور ایسه سائر نازك آدملرك جمله‌سنه فائق بولونورلر؛ زیرا معلوماتی‌ده نزاكتنه انضمام ایده‌رك هر شیئی اك زیاده یاقیشقلی صورتده اجرا ایدرلر. هر سوزی، اك زیاده حال و موقعه مناسب صورتده سویلرلر. بونلرك هر حال و مقالی، زیاده پارلاق وَ مقبول اولور.

رجالِ متحیّزانِ اجانبدن بر ذات، بویله هم چوق معلوماتلی، هم ده پك نزاكتلی ایمش. بو ذات، بر گون مایه دوقه‌سیله اثنای مصاحبتنده بعض لطیف سؤال جوابلر ایرادیله مباحثه ایدر. دوقه‌نك زوجه‌سی‌ده سوزه قاریشیر. بر لطیفه اولمق اوزره او ذاته: «بنمله برساعت بیننده نه فرق واردر؟» دییه سؤال ایلر. او ذات‌ده جوابنده: «مادام! ساعت، وقتی اخطار ایدر؛ سز ایسه آنی اونوتدورورسكز!» دیر.

بو درجه ظرافتلر، نزاكتلر، سائر ایلیكلر گبی عمومه عائد اولمادیغی گبی صورت مطلقه‌ده الزم دخی دكلدر. بو جمله ایله برابر جمعیّتِ بشریّه آره‌سنه دخوله كسبِ لیاقت ایتمك اوزره آدابِ انسانیّه اقتضاسندن بولونان امرِ بصیرت، حسنِ طبیعت وَ عادات و اخلاقِ ناسه وقوف گبی خصائلِ ممدوحه‌یه مالك اولمق لازمدر.

آدابِ حسنهٔ انسانیّه‌یه مالك اولان‌ذات، کندیسنه قارشی ظهوره گلن بر قصوری قولایجه عفو ایدر؛ حتّی قباحتلی‌یی دوچار خجالت ایتمه‌مك ایچون کمالِ مهارت و نزاکتله معامله ایلر. قصورلی‌یی، قباحتلی‌یی تعییب وتقبیح ایتمز. واقع اولان قصورینی ممکن مرتبه تخفیف ایلر؛ حتّی اویله شیلرك قصور و قباحتدن بیله معدود اولمادیغنی سویلر.

فرانسه قراللرندن اون دردنجی لوئی‌نك برادر زاده‌سی اولان بورغونیا دوقه‌سی، فلاندرده فرانسه اردوسی قوماندانی ایدی؛ او اثناده عسکرك ایچنده اختیار بر ضابط وار ایدی. بو عسکر، اصولِ تشریفاتدن زیاده کندی خدمت وَ صفت عسکریّه‌سنده کسبِ شهرت و مهارت ایتمش ایدی. بر گون کندیسنه تکلیف واقع اولمقسزین دوقه‌نك طعام سُفره‌سنه اوطوردی. مؤخّراً بو ایتدیگی شیئك بر قصور اولدیغنی فهم ایله دوقه‌دن استعفای قصور ایله‌دی. دوقه، کمالِ نزاکت و انسانیّتله ضابطِ موماالیهه: «بویله برلکده طعام ایتدکجه بن سکا اصولِ تشریفاتی اوگره‌ده‌یم؛ سن‌ده بکا اصول محاربه وَ مهارت عسکریّه‌یی تعلیم ایت!» کلامِ ظریفانه‌سیله هم آنك بر قصورده بولونمش اولدیغنی ایما ایتدی؛ هم ده بی چاره‌یی مساعده‌سز سفره باشنه چوکمش اولماسندن طولایی حاصل اوله‌جق محجوبیّتدن قورتاردی.

الحاصل: آدابِ انسانیّه‌دن اولان بو صفت، صورتِ مناسبه‌ده

استعمال اولونور ایسه حسنِ معاشرت انسانیه‌نك زینتی مقامنده‌در.

بو قبیلدن اوله‌رق کوچك آدملرك، بیوك آدملردن گوره‌جکلری معاملاتِ جمیله، نه قدر اهمیتسز اولسه ینه اهمیتله تلقی اولونور؛ بیوك ایلکلر صیره‌سنده طوتولور.

بر صنعتکارك دستِ مهارتندن چیقمش اولان بر جوهرك، پارلاقلغنی، گوزللکنی سیر ایله! اوقدر صوَر* مختلفه‌ده شعله‌پاشِ نظر اولور، که انعکاس ایتدکجه عادتا گوزلری قاماشدیریر؛ لکن او جوهر، یاپیلمادن آنجق بر ایکی دفعه نظرمزی جلب ایده‌بیلیر.

ایشته بو طاش، او نظر رُبا* بر پارلاقلغی کسب ایتمك ایچون بر ماهر استادك یدِ مهارتنه محتاجدر، که پارلاقلغی گوزدن نهان ایدن بالجمله موانعی دفع ایله شعشعهٔ نظر رُباسنی* ظاهره اخراج ایله‌سین.

انسانك، تربیه‌سی، صفوتِ قلبی، لطافتِ روحی‌ده بونك گبیدر. اطوارِ حسنه وَ آداب مستحسنه ایله منجلی* اولمادقجه اك گوزل خصائصی بیله زیر پردهٔ خفا*ده قالیر. آندن نه صاحبی، نه ده باشقه‌سی مستفید اولور.

ای هم جنسلرینك حسنِ توجهلرینی، محبتِ قلبیه‌لرینی جلب ایتمکه طالب اولان آدملر! بو طلبکزده موفق اولمق ایسترایسه‌کز اوّل باوّل انسانیتپرور اولیکز! هم جنسکز اولان انسانلر ایله اویله بر حسنِ معامله وَمعاشرتده بولونکز، که مخاطبلریکزك، رفاقتکزدن

آریلدقلری وقت کمال ممنونیّتله آریلسونلر؛ حتّی آریلمق بیله ایسته‌مه‌سونلر! حسب الایجاب آریلیرلر ایسه گیتدکاری یرلرده سزی مدح و ثنا ایتسونلر . ذکر جمیل ایله یاد ایله‌سونلر .

حضوریکزه چیقوب ده افادهٔ حال ایتمکدن چکینن آدملرك، خوفلرینی رفع، معاملهٔ لطفکارانه ایله رجالرینی قبول، احتیاجلرینی ازاله وَ کندیلرینه حرمت ایدیکز .

انسانیّتپرورلك، وظائف انسانیه‌دن اولماسیله برابر سائرلرینك گرك حرمت ورعایتنی، گرك حسن توجّه وَ محبّتلرینی جلب ایتمکه‌ده عظیم برواسطه‌در . اویله که : وسائط سائره، بوکا نسبتله دون مرتبه‌ده قالیر .

انسانیّتپرورلك، هر کسك یورگنی جلب ایدر؛ شفقت ومرحمتنی دعوت ایلر . بوکا موفّق اولمق ایچون انسان چوق زحمت چکمز؛ زیرا چوق دفعه بر گوزل سوز، بر فائده‌لی نصیحت، بر تربیه‌لی واریش، برطاتلی باقیش، خوشلانه‌جق بر حال، برتبسّم بیله انسانیّتپرورلك علامتی صاییلیر؛ بناءً علیه برکوچك، کندی بیوکلری طرفندن گوردیکی معاملهٔ لطفکارانه‌دن طولایی حس ایله‌دیکی بر حظ اوزرینه برآز دوشونه‌جك اولورسه کندیسی‌ده کندی مادوننده بولونانلرله او یولده معامله‌ده بولونماسی لازم گله‌جکنی آکلار .

یحیی بن اکثم حکایه ایدر که :

« بر گون مأمون خلیفه حضرتلری ایله برابر باغچه‌ده گزییور

«ایدك . بن، گونش طرفنده بولوندیغم حالده خلیفه گولگه
«جهتنده ایدی . گیتدیگمز یول ختام بولدی . خلیفه حضرتلری
«دونمك ایستهینجه بن ینه گونش طرفنه گیتمك اوزره بولوندم .
«مأمونه بنی منع ایله : خیر ! ینه او طرفده قال ! بن سنکله
«گولگهلندیگم گبی سن ده بنمله گولگهلن ! » دیدی . « یا امیر
«المؤمنین ! سزی محافظه ایچون آتشه قاتلانیرم » دیدم . « خیر !
«مقتضای مصاحبت بویله دگلدر » دیدی . گیتدیگمزك عکسنه
«اولهرق اون، گونشده ، بن، گولگهده بولوندیغمز حالده عودت
«ایتدك . »

اصل بیوکلك، حلیم وسلیم اولمقده ، مادوننده بولونانلره تنزّل
وَتواضع گوسترمکدهدر ؛ زیرا بو حال، بر بیوگك وقار وعظمتنه
اصلا خلل گتیرمهدکدن باشقه کندیسنی دها زیاده مرعی وَ محترم
قیلار ؛ جان وگوگلدن سودیریر .

ایمپراطور ایکنجی ژوزفكده مشربی بو ایدی . هرکسه لطف
ومروّتله معامله ایتمکدن پك محظوظ اولوردی . بتون آوروپایی
کشت وگذار ایدوب هرکسه آثارِ محبّت و مروّت گوستردی ؛
عمومك رغبت وتوجّهنی جلب ایلهمکه موفّق اولدی .

الحاصل : انسانیّتپرورلك وَمروّتکارلق، عظمتِ حقیقیّهنك بر
علامتِ فارقهسیدر . کبر وغرور ایسه عظمتِ کاذبهنك نشانهلریدر .
بویلهلرینك نزدینه مراجعته مجبور اولان بی چارهلر، نه دیهجکلرینی ، ناصل یانلرینه تقرّب ایدهجکلرینی ، نه وجه ایله معامله

ایله‌یه‌جکلرینی ، نه دورلو معامله گوره‌جکلرینی ملاحظه ایتمك مجبوریتنده بولونورلر .

آلپ طاغلری اوزرنده ساکن اولان زادگاندن بری، بولوندیغی اقلیمك تأثیری اقتضاسنجه فنا صورتده بر تربیه گورمش وَ هر کسله دائما عداوت اوزره بولونمش ایدی .

بو آدمك، اسکی تعلقاتندن بریله حقسز بردعواسی وار ایدی . اقامهٔ دعوی ایتمك اوزره جنوا یه گیتدی . نه یاپوب یاپوب حقلی چیقمق ایچون برچوق ترتیب وتدبیر قوردی. بونك ایچون کمالِ مروّت وَ انسانیتله مألوف وَ معروف اولان ژانه نغرونی نامنده بر دوقه‌نك نزدینه گیتمکی، رجاده بولونمغی عزم ایله‌دی . برخالی وقتنی گوزه‌ده‌رك نزدینه دخول ایتدی . دوقه، کندیسنی کمالِ حرمت ومروّتله قبول وَ دعواسنی دقتِ کامله ایله استماع ایله‌دی.

نهایت : دعواسنی اطرافیله گوزلجه افاده ایتدکدن صوکره : «رجا ایده‌رم ! بو دعوامه بر نظر حاکمانه ایله دگل ، پدرانه صو-«رتده باقیکز . » سوزیله ختم کلام ایله‌دی .

دوقه، مرقومك دعواسنك بطلاننی کشف ایله : «بودعواکزی اختیار مجلسنه چیقارمقدن باشقه بر شی اَلمدن گلمز. » جوابنی ویردی ؛ فقط عریض و عمیق مطالعه ایتدکدن صوکره بونی یاپمقده ملاحظه‌سنه الویرمه‌دی . آهسته آهسته مرقومك دعواسی باطل وَ کندیسی حقسز اولدیغنی آکلاتدی . اسبابِ بطلاننی ده

يگان يگان كنديسنه بيان ايله بو دعوادن واز گچمه‌سنی وَ بويله حقسز دعوايه طوتوله‌جق اولور ايسه محو و پريشان اوله‌جغنی سويله‌دی . دها بر طاقم نصايحِ نافعه وَ تشويقاتِ مقنعه ايله‌ده بويله چوروك بر دعوايه طوتولمقدن ايسه خصميله صلح اوله‌رق مملكتنه عودت ايتمه‌سی اولی اوله‌جغنی، صورتِ دوستانه وَخالصانه‌ده درميان ايله‌دی . بونك اوزرينه مرقومك رقّتِ قلبيّه‌سی بردرجه حركته گلدی كه گوزلرندن ياش آقمغه باشلادی . درحال خصميله باريشدی . گوز ياشلريله مع التّشكّر دوقه ايله وداعلاشه‌رق مملكتی جانبنه عودت ايله‌دی .

بووجه‌ايله كنديسنك حسنِ توجّه وَ محبّتنی جالب اولان دوقه‌نڭ بر قاچ آی صوكره وفات ايله‌دی . وقوعِ وفاتی خبرِ كدورت اثری مرقومك مسموعی اولونجه پك چوق مكدّر اولدی . او درجه‌ده كه بتون خانه‌سی خلقنی باشنه جمع ايله هونكور هونكور آغلادی . خانه خلقنه ديدی‌كه : « سزده بنم آلَم و كدرمه اشتراك « ايدك ! زيرا راحتِ قلب ايله بوگون يانكزده بولونمق اقبالنه نائل « اولوشم، ذاتِ نفرونی نام خير خواه وَ مروّتكار بردوقه‌نك سايه- « سنده‌در . بوگون آنك خبرِ ارتحالنی آلدم . هايدی ! قالقك ! « هپمز بردن دعايه طورالم، كه جنابِ حقڭ متوفانك بزه گوسترمش « اولديغی مروّت ومحبّتك اجری اوله‌رق روحنه راحت ويرسين! »

مروّت وانسانيّت حقنده شمدی‌يه قدر سويله‌نن سوزلرڭ يالكز

اعاظم واكابره مخصوص دگلدر ؛ هر كس كندی حال وموقع وَ صنف و صفتنه گوره بو وظیفهٔ مقدّسه ایله مكلّفدر . بونی كندیلرینه وظیفه ایدنمه ینلر ، وَ یا اجراسنده قصور ایدنلرك خَلقك نفرتنی دعوت ایدرلر . خلقی خوشنود ایله مك وَ هركسه قارشی معاملهٔ مروّتكارانه ده بولونمقك انسانیّتك باشلیجه لوازمندندر ؛ لكن بونلرك كمالاتِ انسانیّه نك تمامیٔ حصولنه كفایت ایتمز . لازمهٔ انسانیّت وَ آداب و تربیه اقتضاسندن اولان حسنِ معاشرت و مصاحبتك انضماميله اكمال اولونه بیلیر .

سوزنده ، صحبتنده ، حال و حركتنده امرِ بصیرت اوزره طاورانمق وَ هركسه كمال نزاكت و لطافتله معامله ایتمك لازمدر . الحاصل : هر شیئك صفت انسانیّته یاقیشه جق صورتده اجرا ایله مك ، هر سوزك حال و موقعه مناسب دوشه جك بر طرزده سویله مك دخی انسانیّتی تزیین ایدن فضائلِ اخلاق وَ محاسنِ آدابندندر . بو گوزل صفتلرله متّصف بولونان آدمك هر حال و كارده موفّق اولور ؛ هركسك نظرنده مرعی وَ معتبر طوتولور . بو وجه ایله هم وظائفِ انسانیّه سنی اجرا ایتمش ، هم ده هركسك خاطرینی تطییب ایله آنلری كندیسندن خوشنود و ممنون ایله مش بولونور .

بوندن باشقه كندیسنی خوشنود و ممنون ایده جك بر یولده معامله وَ مقابله ایتمگه هركسی مجبور ایتمش ، جمله دن حسنِ معامله گورمگه حق قزانمش اولور .

انسانلرك امل اغلبی، کندیلریله معاشرت و معاملاتده بولوندقلری آدملرك کندی حقلرنده مدح وثناده بولونملری، دائما لسانِ ستایشله یاد اولونملری وَ خاطرلری تطییب ایله‌مه‌لریدر. بو تقدیرجه اصل انسانیّت، هرکسه لایق اولان حرمت و رعایتی حقّیله اجرا ایتمك، هرکسك قدر وحیثیّتنی طانیمق، تمایلاتِ مشروعه‌لرینی خوش گورمکدن عبارتدر.

آنجق بو خصوصده دخی مرائیلك وَ مداهنلك ایتمك، خلوص چاقمق وَ محضا مخاطبلرینه یارانمق ایچون یالانی ارتکاب ایله‌مك گبی معیوباتدن اولان شیلری یاپمق اصلا جائز دگلدر. انسانیّتِ حقیقیّه‌ده بولونمق ایسته‌ین آدم، بو مثللی معیوباتی اصلا قبول ایتمز. حقیقتده شایانِ مدح وثنا اولمایان بر آدمی وَ یا بر شیئی، سائرلرینه یارانمق ایچون وَ یا دوستلغه بناءً مدح ایتمز. بویله خصوصلرده بر آدمك هر حالده خاطرینی تطییب ایتمك ایچون کذبی ارتکاب وَ معیوباتدن اولان سائرشیلری بو یولده اجرا ایدیله‌جك انسانیّتی، حقیقت یولنه فدا ایله‌مه‌لیدر.

بعضیلر، انسانیّت حقیقیّه حقّنده یا گلش افکاره ذاهب اوله‌رق بومثللی معیوباتدن اولان بعض شیلری انسانیّتدن عد ایدر وَانسانیّت نامنه اجرا ایلرلر. بو حال، بعض افکار باطله‌دن نشأت ایتمشدر. یوقسه افکارِ سلیمه اصحابی عندنده قبولنه، قطعاً جواز و مساغ یوقدر.

بعضیلرده قلبده، باطنده اولمادیغی حالده صورت ظاهرەده انسانیت وَ حسنِ حال علامتلری اظهار ایدرلر. تربیەلی، نزاکتلی گورونمك اوزره برصورتِ انسانیت طاقینیرلر؛ لکن بونكده جعلی اولدیغی، بو خصوصده آز چوق تعمیقِ فکر ایدنلرجه ظاهردر.

بناءً علیه بیوك، کوچوك، بو مثللی ساخته انسانیتدن توقی وَ مجانبت ایتمەلی، دائما اصل انسانیتلی ذوات ایله بالمعاشره آنلرك حسنِ حاللرینه تقلید وَاتباع ایتمەلی. او یولده ترقی ایتمگه سعی وغیرت ایلەمەلیدر. انسان، بو وجه ایلەده آز چوق کمالاتِ انسانیەیه مالك اوله بیلیر.

سائرلرینی تعجیز ایتمەمك ایچون کندی راحتسزلگنی اختیار ایتمك، کندی ازعاج اولوندیغنی بیلدیرمکسزین گچیشدیرمك، منفعتِ ذاتیەسنی منافع عمومیه اغورنده فدا ایتمك، باشقەلری متضرر اولمامق ایچون کندیسی فداکار وَ متضرر اولمق گبی گوزل شیلر دخی کمالاتِ انسانیه متمماتندندر.

انسانِ کامل اولمق، آنده ثبات و دوام اوزره بولونمقدەکی الڭ مشکل جهت، ایشته بودر. بو گوزللك، یالکز مدتِ عمرلرنده بویله نزاکت ولطافته آلیشقان بولونمایانلره مخصوص دگلدر؛ خصائل مذکورەیه آز چوق مالك وَ آلیشقان بولونانلر دخی بو خصوصده خیلی گوزللك چکرلر. بونك ایچون بعضیلر، بر چوق خصوصده ابرازِ انسانیتِ کامله ایدەبیلدکلری حالده بعض کرەده صفت انسانیەیه مغایر برحال و حرکتده وَ یا بر قصورِ ضروریده

بولونماملری قابل دگلدر ؛ بناءً علیه بوكا تعجب ایتمك وَ یا بو مثللولری تعییب ایلەمك جائز دگلدر .

ایشته بونك گبی بر اُستادِ ماهر مقامنده بولونان آداب واخلاق وَ تربیهٔ انسانیّه، بر آدمك خصائل و فضائلنی ظاهره اخراج ایدر . انوارِ مكنوزه‌سنی زیوربخشِ انظار وَ قیمت حقیقیّه‌سنی اظهار ایدر . خصائص ذاتیّه وَ بالجمله مزیّت و حیثیّتنی میدانه قویار . الحاصل : آدمك صفتِ انسانیّه‌سنی اكمال ایدن شی، آنجق آداب وَ اطوار انسانیّه‌در .

نیجه آدملر واردر، كه آداب و اطوار مستحسنه‌یی جامع اولان تربیه‌دن محروم اولدقلرندن وَیاحسنِ تربیه‌لرنده قصور ایله‌دكلرندن مالك اولدقلری بیوك بیوك خاصّه‌لر ، گوزل گوزل صفتلر ثمره‌سز قالیر وَیا گوج حال ایله ثمره بخش اولور .

كمالِ آداب وَ حسنِ تربیه، انسانه برچوق دوست ایدینمكدن زیاده لازمدر ؛ زیرا انسان، دوستسزده اوله بیلیر ؛ امّا رفیقسز وَ شریكسز اوله‌ماز . آداب وتربیه‌سی اولمایان كیمسه ایله ایسه : نه مشاركت ، نه معاشرت ، نه‌ده رفاقت قابل اولور .

انسانلرك محبّتِ قلبیّه‌لرینی ، صلح وصلاحلرینی، الحاصل : جمعیت بشریّه‌نك صورتِ منتظمه‌ده وایه‌دارِ سعادت اوله‌بیلمه‌سنی كافل اولان شیلرك باشلیجه‌سی، ادب وتربیه‌در .

شو تعریفدن استنباط اولوندیغنه گوره ، طبیعتك انسانه بخش

ایده بیلدیگی عطایانك الڭ مهم وَ مؤثّری، آداب و تربیه‌در . تعلیم و تربیه، هر شیدن زیاده جالبِ قُلوب ، هر صفتدن زیاده محبوبدر. شویله که : بعض کرّه انسان بونکله دشمننه بیله غلبه چالار دشمنلگنی دوستلغه تبدیل ایتمگه مجبور ایدر .

هر کیم باشقه‌لرینك قدر و قیمتنی بیلیر ، حیثیّت و مزیّتنی طانیر ، ناموس و اعتبارینی وقایه ایلر ، خاطرینی گوزه‌دیر ایسه هرکس آڭا ابرازِ محبّت ایلر ؛ فقط هرکیم بویله شیلری قید ایتمز ، وظیفه ایدینمز ، بونلرك مغایرینی اجرا ایدر ایسه هرکس‌ده آڭا عداوت وَ کندیسندن نفرت ایدر .

آدابِ حسنه ایله مألوف وَمتّصف اولان آدم، مخاطبی هرکیم‌ده اولسه کمالِ آداب اوزره جواب ویریر . حال و موقع وَ سنّ و سالجه باشقه‌لرندن بیوك اولان وَ یا کندیلرینی اویله ظن ایدن مغرور ، متکبّر آدملر گبی تکبّر و تفاخر ایتمز . بونلر ایسه کمال کبر و غرورلرندن ناشی کندی مادونلرنده بولونانلرك سوزلرینه دقّت ایتمزلر ؛ جواب ویرمزلر ؛ یاخود تحقیرآمیز بر طرز ایله جواب ویره‌رك آنلرك قلبلرینی شکستْ ایدرلر . حال بوکه آنلره جزئی بر تواضع وَ تنزّل ایله معامله ایتمش اولسه‌لر ایدی هم بویله دلشکنلكْ ایتمه‌مش اولور ، هم ده آنلرك محبّت صمیمیه‌لرینی جلب ایتمش بولونورلر ایدی . آدابِ حسنه اصحابی، باشقه‌لرینی کندی فکرلرینه خادم و تابع ایتمك ایسته‌مزلر . بو جهتله آنلرك بو حاللری‌ده کندیلرینی هرکسه سَودیریر وَ آرادیر .

آداب و تربیهٔ حسنه اصحابی، قبول وَ عدم قبولنده بر بأس اولمایان افکار حقّنده کندی افکارینی ترجیح و ترویج ایچون عناد وَاصرار ایدوب طورمقدن ایسه بر چوق خصوصده تألیفِ افکار ایتمك اولی اوله‌جغنه قانع اولورلر.

ازجمله وجدانلرینه، کندیلرینك وَ یا مخاطبلرینك ناموس واعتبارلرینه مضرّتی اولمایان شیلرده ائتلافِ افکارٌ حاصل ایتمکه چالیشیرلر. اگر بعض کرّه حقیقتی ظاهر اولان بر خصوصده مقدّسِ حقیقت نامنه اوله‌رق باشقه‌لرینك افکارینه قارشی گلمك ایجاب ایدر ایسه او حالده‌ده کمال نزاکت وَ احتیاط اوزره حقّانیّتی مدافعه ایدرلر.

بولونیلان محلك آداب و اخلاقنه، عُرْف و تعاملٌ بلده‌یه، اصول وَ عادات مملکته رعایت ایتمك دخی ادب و تربیه اقتضاسندندر. شویله که: پارسده حسنِ اطوارینه تعجّب ایدیلن بر آدم، باشقه بر بلده‌ده عین حال و حرکتده بولوندیغی گورولدکده تعییب و تقبیح ایدیله‌بیلیر. یالکز محل و موقعجه دگل، حال وشانه گوره حسنِ آدابك طرز و شکلی باشقه‌لاشیر.

بونك ایچون هرکس سوزینك، صحبتنك، هرحال وحرکتنك یالکز باشقه‌لرنجه دگل، کندی حال و شانه وَ سنّ وسالنه دخی موافق وَ مناسب اولوب اولمایه‌جغنی ملاحظه ایتمه‌لیدر.

سفیه ، خودپسند وَمتعالم آدملردن توقّی

سفیهلرڭ آدمی باشدن چیقاریرلر . خودپسندلر تعجیز ایدرلر . متعالملرده ازعاج ایلرلر . بویله آدملرله صیق صیق گوروشـهجك اولورسه‌ڭز بیـوك بر ضرره اوغرارسڭز ، که اوده کندیلرینـه اویمق وَبڭزه‌مکدر .

بو اوچ صنف خلق ایله اختـلاط ایتمـكڭ برعلّتِ سـاریه‌یه اوغرامق گبیدر ؛ بناءً علیه بو اوچ صنفه منسوب اولان آدملری گوزلجه تشخیص ایدوب بونلرله رفاقت ، الفت ، انسیّت ایتمکدن اجتنـاب اولونمق اوزره هر برندن آیری آیری بحث ایتمـه‌مز لازمه‌دن در .

عاقل آدم، بونلرڭ دیوانه‌لکلرینه گولمك، یاخود آغلامق ایچون دگل ، آنلری ایجه طانیوب‌ده کندیلرینـه اویمقدن وَ بڭزه‌مکدن صاقنمق ایچون خویلرینی، هرحال وحرکتلرینی تفتیش وتجسّس ایدر.

انسـانلرڭ احوالنی تجسّس ایتمكڭ هر نوع تجسّسلردن زیاده فائده‌لیـدر ؛ فقط بو تجسّس مجرّد مراق گبی ، سوء نیّت گبی بر مقصده مبتنی اولمامالی، اخلاق ردیئه‌یه کسب وقوف ایله گرچکدن ایی آدم اولمق وَ سائرلرینڭ بو یولده تصحیح اطوار و افکار ایتمه‌

لرینه معاونتده بولونمق مقصدینـه مبنی اولمالی . اخلاقشناسلغك باشلیجه فائده وَ غایه‌سی بو در . بو جهتله اخلاقشناسلق، سائر هر نوع علومدن بالاتر عد اولونور .

ای گنجلر ! سزکه تعلیم و تربیـه‌یه طالب و راغبسـکز دقت ایدیکز ! کیملردن صاقینمق لازم اولدیغنی اوگره‌نیکز !

سفیهلر

عالَمده انسانك دوشه‌بیله‌جگی تهلکه وَ مخاطره‌لرك الڭ محقّقی ، الڭ عمومیسی، سوء امثال اولان فنا رفیقك سوء تأثیریدر .

امثال قدر انسانی تشویق ایده‌بیله‌جك خطیبِ بلیغ یوقدر .

اصحابِ ثروتدن بری، سـیاحتی اثناسنده بیکس بر چوجوغه تصادف ایتدی . بوچوجوق تربیه گورونجه ایی بر آدم اوله‌جغنی امید ایدر ایدی . شو امیـده مبنی بو چوجوغی بر زمان بالذّات تربیه ایتدی . صوکره اورادن آیریله‌جغی وقت کندیسنی شهرك عُلَماسندن بر ذاتك دائرهٔ تربیتنه احاله ایله‌دی . عالِم مومی الیه، چوجوغك حسنِ تربیـه‌سـنه تقیّد ایده‌جگنی وعد ایله درعهده ایتدی . اووجه‌ایله برزمان سعی واقدام ایله‌دی ؛ فقط صوکره‌لری بوچوجوق ناصلسه بعض سفیه چوجوقلرله اختلاط ایتمگه باشلادی . آنلره رفاقت ایده ایده باشدن چیقدی . بو چوجوقلر، دائما ذوق وسفاهته مائل ایدیلر . یاواش یاواش آنی‌ده کندیلرینك اویغونسز حاللرندن حصه‌مند ایله‌دیلر . نهایت فنالقده، یارامازلقده او قدر

ایلری گیتدی ، که – کندیسی جسور وَ جربزه‌لی اولدیغندن – یارامازلق وَ حاشاریلقده جمله‌دن زیاده شهرت قازاندی .

سیّاح ، بر قاچ سنه صوکره ینه او شهره گلدی . معلّمك نزدینه گیده‌رك تسلیم ایتمش اولدیغی بو امانتی گورمك ایسته‌دی . معلّم ، کمال محجوبیّتله چوجوغك شمدی باشی بوش گزمکده اولدیغنی مع التّأسف بیان ایله‌دی . سیّاح ، بونك اوزرینه پك محزون ومکدّر اولدی ؛ معلّمی عادتا تعزیر وتکدیر ایتدی . صوکره بر آته بینه‌رك طریق ضلالته صاپان بو چوجوغی تحرّی ایتمگه باشلادی . یولده مذکور چوجوغه راست گلدی . چوجوغك آرقه‌داشلری کندیسنی طاشلامق ایسته‌دکلرنده : « بن ده ذاتاً بونك ایچون گلدم . » دیدی .

چوجوق ، حامیسنی گورونجه کمال عار وحجابندن فراره یوز طوتدی .

حال شیخوختده بولونان سیّاح : « قاچمه بندن اولادم ! قاچمه !
« نیچون ضعیف پدرگدن قاچیورسك ؟ قورقمه ! هنوز اصلاح نفسه
« قابلیّتك واردر ! ایجاب ایدرسه بواوغورده فدای جان ایتمگه‌ده
« حاضرم ! سوزمه اعتماد ایله‌ده طور ! اوغلم ! طور ! » دییه آرقه‌سندن هایقیره‌رق قوشمغه باشلادی .

دلی قانلی ، بورقّت انگیز سوزلردن متأثّر اولدی . اوتاندیغندن حامیسنك یوزینه باقامایوردی . براز صوکره گوز یاشلری دوکه‌رك

گیدوب سیّاحك آیاقلرینه قاپاندی . سیّاح آنی درآغوش ایتدی ؛ ممنون اولەرق آلوب خانەسنه گوتوردی . تکرار مسلك فضیلته سالك اولمادقجه کندیسنی بیراقمادی .

فنا سوزلرك ، مخلِ آداب و اخلاق اولدیغی حقنده کتب اخلاقده وارد اولان کلاملر ، فنا رفیقك دخی اخلاقه سوء تأثیری اولدیغنی متضمّندر . مدّت مدیده اعطا اولونان حسنِ تعلیم و تربیەدن حصوله گلن گوزل ثمره ، بر فنا رفیقك سوء تأثیر زهرناکی ایله آز زمان ظرفنده بوزولوب برباد اولدیغی گورولمشدر .

اخلاق شناسلقله مشهور اولان بر ذات دیرکه :

« مدّت مدیدەدن بری اخلاقِ حسنه وَ اوصافِ حمیدەسیله « سائرلرینه حسنِ عبرت اولان دلی قانلینك بری ، صوگرەدن « ناصلسه برفنا رفیقه چاتدی . آنك سوء تأثیریله اخلاقی بوزولدی « گیتدی . آز مدّت ظرفنده سفاهتك ثمرەسی اولان ضرورت « وسفالتی کمالنی بولدی . نهایت خستەلاندی . چوق پشیمان اولدی ، « امّا ندامت فائده ویرمەدی . بو حاله گلمەسنه سبب اولان رفیقنه « لعنتلر اوقویه اوقویه وفات ایلەدی . »

ای فضیلتی سَوَن پدرلر وَ والدەلر ! اولادلریگزك سَوق ایتدیگگز طریق فضیلتده دوام ایتمەلرینی آرزو ایدر ایسەگز سوء امثالك مضرّت مهلکەسندن کندیلرینی وقایەیه اعتنا ایدیگز . آنلری بو مهلکەدن محافظەیه نه قدر دقّت ایتسەگز آزدر .

سلطان سلیمان قانونی حضرتلری :

نفس، قطاع طریق؛ و منزل اولمشدر رباط
که سن صاقین باشدن چیقارسڭ ایتمز ایسه‌ڭ احتیاط

بیورمشلردر .

ارباب شبابدن برینی، بر طرفدن حداثت سنّ؛ اقتضاسنجه ذاتاً حرارت غریزیّه‌یه مغلوب بولوندیغی ، دیگر طرفدن عالمده هر گون ، هر ساعت ، هر دقیقه گوزی اوگنده بولونان وَ مخلّ اخلاق اولان سوء امثال، کندیسنی مهالکه طوغری سوق ایتمکده اولدیغی حالده آنی ممکن مرتبه محافظه ایتمه‌یه‌جك اولور ایسه‌ڭز آرتق کندیسی بو سیلابِ سفاهته؛ تاب آور؛ اوله‌ماز ؛ ناچار گردابِ سفالته دوچار اولور گیدر .

ادبای عربدن بری : « بر کیمسه سفیهلر وَ جاهللر ایله مخالطه « ایدرسه حقیر اولور ؛ علما محلّنه دوام ایدرسه وقارلی اولور . » دیمشدر .

مادام که حال بویله‌در ، اوّلجه کندیسنی بو مهلکه‌لره قارشی تحکیم وتقویه ایدیڭز ! نصایحِ نافعه‌ڭزی تکرار وَ تذکاردن گری طورمایڭز ! امثالِ حسنهٔ ذاتیّه‌ڭزله کندیلرینه حسنِ عبرت اولڭز .

طریق فضیلتده دوام وَ ثباتلری گورولمه‌دکجه نصایحِ نافعه وَ مؤثّره اعطاسندن دور اولمایڭز ! هر شیدن زیاده کیملرڭ رفاقتلرندن صاقینمالری لازم گلدیگنی کندیلرینه بیلدیریڭز ! اڭ زیاده شایانِ احتراز اولان بوشیلری آنلره محبّتِ مشفقانه وَ نصایحِ پدرانه ایله تفهیم ایدیڭز !

گنجلره، اوّل امرده یالانجی آدملردن اجتناب خصوصنی توصیه ایتمك الزمدر. یالانجیلر، اکثریا باشقه‌لرینك حسابنه اوله‌رق تعیّش ایدرلر. کندی منفعتلرینی مضرّتده آرارلر. شونی بونی آلداتمغه، بادهوا ییبوب ایچمگه، علی العموم ساده‌دلانی وَ علی‌الخصوص نوجوانانی اغفال و اضلال ایله‌مگه، اللرنده اولانی بالتقّریب چارپمغه موفّق اولمادقجه مستریح اوله‌مازلر.

حکمادن شیخ سعدی دیرکه:

«هر کیم کوتولرله دوشر قالقارسه اگر طبیعتلرینی آلمازسه «بیله آنلرك یولنده قباحتلی اولور. مثلا: اگر بر آدم نماز «قیلمق اوزره میخانه‌یه گیدرسه شراب ایچمگه کیتدی دیرلر.»

برده بی ادبانه سفاهتلری – خیال فاسدلرنجه – ذوق وصفا عد ایدن وَ بر غریب طورِ مفتخرانه ایله دائما بو چیقماز یوله گیدن بد اخلاق، سفیه، مسرف دلی قانلیلرك مقارنتندن اربابِ شباب تحذیر ایدلمه‌لیدر.

بو سُفَها گروهی، انسانیّتدن او قدر بعید بر وادیٔ خذلانده پویان درلر، که ناموسلی بر آدمك ناموسنی لکه‌دار ایتمك، ذکور و اناثدن اغفال ایده‌بیله‌جکلری گنجلری باشدن چیقارمق گبی فضاحتلر، بونلرك عندنده وقوعاتِ عادیه، بلکه‌ده حادثاتِ سارّه صیره‌سنده طوتولور.

بر طاقم اختیارلرده واردر، که بر آیاقلری چوقورده اولدیغی حالده هنوز معیشتِ سفیهانه‌دن اوصانمش وَ او زمانه قدر بو یولده

گوستردکلری تکاپولره قاتمامش اولدقلرندن مسلكِ بی ادبیده دوام ایدوب گیدرلر.

بونلر دخی واجب الاجتناب اولمق خصوصنده سائر اصحابِ فصاحت و شناعتدن گری قالیر شیلر دگلدر.

الحاصل: گنجلرك او مثللی آدملرك مقارنتندن فوق العاده احتراز ایتمه‌لیدر، که اخلاقِ حمیده وَ اعتقاداتِ دینیه‌لرینی محافظه‌یه موفّق اوله بیلسونلر؛ زیرا افکار بوزوقلغی فسادِ اخلاقی انتاج ایلر؛ فسادِ اخلاق ایسه قلبی، روحی افساد ایدر.

خودبين وَ خودپسند آدملر

خودبين وَ خودپسند آدم، ناس بیننده دائما بدنام اولور.

عصرمز مؤلّفلرندن بری بو صفتِ مذمومه‌یی گوزلجه تعریف و تصویر ایتمشدر. بو تعریفاتك مهم وَ مفید پارچه‌لرینی شوراده ذکر و بیان ایده‌لم؛ تا که خودبینلگك، خودپسندلگك نه قدر فنا وَ چیرکین خویلر اولدیغی آکلاشیلسون. تربیه‌سز قالمش، یاخود سوء تربیه آلمش اولان چوجوقلر وَ بیوكلر، کندی صفتلرینی مؤلّفك تصویراتی ایچنده بر مرآت مجلّاده گورور گبی نظر ایدوب طانیه بیله‌جکلردر. مؤلفِ موماالیهك تعریفاتی بروجه آتیدر:

«شهرتِ کاذبه‌یه طبعاً میّال اولان خودبين وَ خودپسند آدم،

«هرنه سویلر وَ هرنه یاپارسه جمله‌سی بر نمایشدن عبارتدر.

« کندیسنی هرکسدن عالی گوسترمك ایستەدیکی حالدە هرکسدن
« آشاغی گورونور . بوکار ایلە اُنس و الفت اوزرە بولونمغە
« چالیشیر . اقران و امثالنە کمال کبر و غرور ایلە معاملە ایدر .
« خلقی تحقیر ایلر . سلام ویرسەك گورمزلەنیر . بر شی سویلەسەك
« دیکلەمز . باشقە بریلە سویلەشەرك سوزیکی کسر . اعاظم وا کابر
« آرەسندە آچیلان مهم بر مباحثە اثناسندە گوزینك اوجیلە
« آنلرە باقار . باشقەلرینی هدف تعریض و استهزا ایدر . بو حالنە
« تحمّل ایتسەڭدە ، تحمّل ایدەمەیوب قوغسەڭدە کندیسی ایچون
« مساویدر . هر ایکیسنی دە نفسنجە مدار افتخار عد ایلر . هیچ بر
« شیدن خبر و معلوماتی اولمادیغی حالدە علومدن ، فنوندن ،
« صنایعدن ، فلسفەدن بحث ایدر .

اقربا وَ متعلّقاتندن بری فقیر وَ یا شهرتسز اولسە آنی طانیمق ایستەمز . اعاظم و افاخم ایلە مناسبت دوستانەدە بولوندیغنی بیان ایلە افتخار ایدر . حال بوکە اویلە ذاتلر ایلە بلکە گوروشمش وَ سویلشمش بیلە دگلدر . بلکەدە آنلردن بر سلام بیلە آلەبیلدیکی یوقدر .

خودبین وَ خودپسند اولان آدمك عقلی ، فکری ، کندی تزیینات ، تجملات ، تکلّفات وَ تشبّثاتیلە سائرینە تفوّق و تفرّد ایتمکدر . کندیسی هرکسك مسخرەسی اولدیغی حالدە ینە کندیسنی عالم و حکیم صانیر . کندینی هرکسدن زیادە عاقل بللەیوب سائر-

لرینی تجهیل ایدر . عقل و ذکاسنی اوقدر بکنمش وَ بوکا او درجه قانع اولمشدر ، که کندیسنجه آرتق آندن زیاده‌سی تصوّر اولونه‌ماز.

خودبین وَ خودپسند آدم، سفسطه‌کار وَ احمق آدملره نسبتله اوسط درجه‌ده بولونور ؛ لکن آدمی تعجیز ایتمك خصوصنده آنلر ایله مساویدر . احمق آدمك او قدر جسارتی یوقدر ، که خودبین وَ خودپسند اوله بیلسون . خودبین وَ خودپسند آدمك‌ده او قدر عقلی یوقدر ، که « عاقلدر » دینیلسون .

بعض مرتبه عقل وذکایه مالك اولسه بیله آنکله ضلالته دوشدیکندن لایق وجه ایله استعمال ایده‌مز . بو حالده بالجمله حرکات وسکناتی، تصنیعات وتقلیداتدن عبارت قالیر .

انکلتره حکماسندن بری، بر وقعه نقل ایدر . بو وقعه بویله خودبین وَخودپسند آدملر حقّنده عوام ناسك دخی عینیله بو افکارده بولوندقلرینه دلالت ایدر بر حالدر .

حکیم موما الیه دیرکه : « بر کون لونده‌ده بر تفرّجکاهدن « عودت ایتدیکم اثناده قارشیدن بر خدمتکار کلیوردی . بو « خدمتکارك او صیره‌ده ذهنی اشغال ایتمکده اولان بعض مطا- « لعاتك سلسلهٔ جریانی اخلال ایتدی . شویله که : خدمتکارك « النده کوچك بر فینو کوپکی وار ایدی . تا قارشیمده اولان بر « چایرلغك اوزرینه اصول ایله وضع ایله‌دی . اوقشایه‌رق حیوانی « یوریمکه تشویق ایدردی . حیوان ایسه عنود بر شیدی . بر « آزده سمیز وَ قیدسز اولدیغندن حریفك تشویقاتنه اصلا اهمیّت

«ویرمه‌دی . چایرك اوزرینه سریلدی یاتدی . بن ده صبر ایده‌
«مه‌دم : « بر از آیاغکله دورتوشدر ، که سوزیکی دیکله‌سون . »
«دیدم . مرقوم ده جواباً : آیاق دگل ، ال بیله طوقوندوره‌مم .
«اگر چزاری [*] آیاق ایله دورتوشدیرمگه جسارت ایده ایدم
«اودن مطلقا قوغولور ایدم ؛ زیرا خانم ، کندیسنی فوق العاده
«سور . » دیدی .

تعجّب ایتدم : « ظن ایده‌رم ، که سزك خانم متأهّل اولمامالی.»
«دیدم . « ازدواج ایده‌لی اون سنه اولدی . » جوابنی ویردی .
«اولادی وارمی ؟ » دییه صوردم . « یدی دانه » دیدی . « یدی
«اولادی اولدیغی حالده ناصل اولویورده بو دگرسز حیوانی
«سویور ؟ اویله ایسه کندیسی ده حیوان گبی بر شی ایمش !
«ناصل کندیسنك خدمتنده دوام ایده بیلیورسك ؟ » دیدم . مرقوم
«جواباً : واقعا بو خدمت ممنون قاله‌جق بر شی دگلدر ؛ لکن
«اوّلکی حالم بوندن چوق فنا ایدی ؛ زیرا خودبین وَ خودپسند
«بر آدمه خدمت ایدیوردم . کندیسنك میلیّات وذوقیّاتی وَکبر
«ونخوتی ، بکا چکدیرمه‌دك اذیّت براقمازدی . هر بر امرینه
«سرفرو ایتمك وَ همان اجراسنه قوشمق ایجاب ایدردی . »
«دیدکدن صوکره ینه حیوانه متوجّهاً : گل ! سوگیلی چزارم ،
«گل ! اسکی افندیمه خدمت ایتمکدن ایسه سکا خدمت ایتمك

[*] حیوانك اسمی .

«اولی اولدیغنی اعتراف ایده‌رم . » دیدی ، وَ حیوانی برندن
«قالدیروب شرقی اوقویه‌رق یوروتمگه باشلادی .

«او خدمتکارك حکمت آشنالغی بمکندن ایی ایمش . حقیقت!
«انسان، بعض کرّه بولوندیغی حالی مادوننده بولونانلرك حالیله
«مقایسه ایتسه پك زیاده مستفید اولور . بو طریق ایله انسانك
«دائما کندی حالندن خوشنود اوله‌بیله‌جگی درکاردر . انسانك،
«بر کوپگك محافظه‌سنه خادم اولمق گبی محقّر بر حالدن کندیسنی
«خوشنود ایده‌بیلمه‌سی، خودبین وَ خودپسند بر آدمك خدمتنده
«بولونماسی، حقیقةً حکمتدن متحصّل تسلیّات سایه‌سنده اوله‌بیله‌
«جگنی اعتراف ایده‌رم . »

متفلسفلر

متفلسف دیمکله : معلوماتی اولمایان وَیا براز معلوماتی اولوب‌ده کندیسنی بر عالِمِ حقیقی یرینه قویه‌رق بیوك بیوك سویله‌نن ، حکمت وحقیقتدن دم اوران زُبّه وَ زَوْزَكْ آدملر آکلاشیلیر . بونلر، بر شیئی لایقیله مطالعه وَ محاکمه ایده‌مزلر ؛ پاپاغان گبی سوز سویله‌مگی ، فضله اوله‌رق برده اوگونمگی بیلیرلر . حکمت فروش اولمق ، عالِم گورونمك ایسترلر . جاهللر ایچنده عالملك صاتارلر . کندیلرینك چوقلق ملاحظه وَ مطالعه‌یه اقتدار-لری اولمادیغندن گرك کندیلرینك ، گرك سائرلرینك افکار ومطالعاتنی آغیر وَ طاتلی صاتارلر . کندیلکلرندن برشی دوشونه-

مەیوب سائرلرینڭ دوشوندکلری وَ بیلدکلری شیلره آز چوق واقف اولمغی کافی صایارلر. الحاصل: بونلرڭ سائرلرینڭ اموال واشیاسنی یوکلەنن حیوانه بڭزرلر. سویلەدکلرینڭ کندیلری گبی بعض اسکی وَ یڭی زوزك مؤلّفلرڭ آثاریله اثباته چالیشیرلر. جاهللر یاننده فارسی، عربی وَ یاری ترکجه، یاری فرانسزجه سویلرلر. حال بوکه بولسانلرڭ هر برندن بلکه اوچر، بشر لغت آنجق بیلیرلر وَیا آنلری‌ده طوغری بیلمزلر.

بونلرڭ کبر ونخوت وَ شهرتِ کاذبه ایله مألوفدر. هرشیئه یالڭز اعتراض ایتمك ایچون آغیز آچارلر. سویلەدکلریڭ حیله وَ خدعه‌دن عبارتدر. بتون سوزلرینڭ، ظن و ذهابلرینڭ عینیله بر عالمڭ سوزی گبی تلقّی ایدیلمەسنی ایسترلر. کندی سویلەدکلرینڭ اسباب ودلائلی یوقدر. حال بوکه باشقەلری هرنه سویلەسەلر اسباب وَدلائلنی صورارلر.

عوامِ ناس ایچنده برنوع متعالملر واردر، که بوحالده بولوندقلرینڭ فرقنده بیله دگلدرلر. بونلرڭ محضا بر شی بیلدکلرینی خلقه گوسترمك ایستەینلر ایله برده بیلمەین جهلِ مرکّب اصحابندن اولانلردر. گرك بیلدکلری، گرك بیلمەدکلری ایشلك ایچنه صوقولورلر: «اویله دگل، شویلەدر، بویله اولمالیدر.» دیەرك باشقەلرینڭ سوزلرینی تصحیحه قالقیشیرلر. بیلیر بیلمز ادّعالر ایدرلر.

هرکیم معلوماتنی مناسبتسز بر مکان وزمانده ابراز ایتمك ایستر

ایسه شهرتِ کاذبه حریصی اولدیغنی بیان ایدر . حماقت و بلا -
هتنی وَیا تربیه سزلگنی میدانه قور .

علوم وفنونی سومك وَكسب ایتمكه چالیشمق ، اهمّ والزمدر؛ لکن
اویله معلوماتمی گوسترهیم دیرکن حماقتنی گوسترمك ، کارِ عاقل
دگلدر؛ مع مافیه هیچ برشی بیلمهین جاهللرك نه حیثیتلری اوله بیلیر؟

حکمای مشهورهدن شیخ سعدی دیرکه :

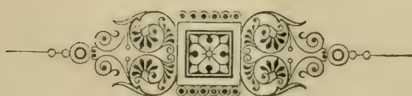
« عالم ، عطار دکّانی گبی صداسز ، فقط هنرله مالیدر . جاهل ایسه
« طاول گبی صداسی عالی ، فقط ایچی خالیدر . »

انسانك جهالتی دائما کندیسنه موجبِ عار و شین اولمازمی ؟
علم ایسه انسانك افکارینی تنویر وتزیین وَمعلوماتنی توسیع ایدر .
اثنای مصاحبتده سوزینه ، صحبتنه قوّت و زینت ویرمکه اعلا بروا -
سطه اولور . ایشته بونك ایچون عالملر دیمشلردرکه : « عاقل اولان ،
« عمرینك برنجی قسمنی ، اولولر ایله ، ایکنجی قسمنی ، دیریلر ایله ،
« صوك قسمنی ده کندی کندیسیله سویله شهرك گچیرمك لازمدر . »

بونکله برابر : « انسان بر اوطهیه قاپانوب گیجه گوندوز عمیق ،
« واسع بر علم تحصیل ایتمك حرصِ شانخشاسنه تابع اولمق
« لازمدر . » دیمكده ایستهمهیورز ؛ زیرا حددن آشیری علم تحصیلیله
مشغول اولمق ، انسانی المناك ایلر ؛ فوق العاده اتعاب فکر ایتمك ،
انسانی دوچارِ مسکنت وَحتّی سرسم ایدر . تحصیلِ علم لازمدر ؛
لکن علمِ اداره وَ اعاشه هر شیدن الزمدر . معلوماتِ عمیقه
وَ سطحیه میانندە اورته بر طریق طوتمالی . شویله که : انسانك

فکری تزیین و تجهیز ایدیلمه‌لی، امّا بك اوقدر اتعاب ده ایدیلمه‌مه‌لی. انسان، اتعابِ ذهن ایتمکسزین قوّهٔ حافظه‌سنی تربیه ایتمه‌لیدر. معلوماتنی، تصوّراتنی توسیع ایتمه‌لی؛ لکن آنلرله نمایش و آلایش ایتمه‌مه‌لیدر. باشقه‌لرینك معلومات و حیثیّتِ ذاتیه‌لرینه رعایت ایتمه‌لی؛ امّا تمدّح ایتمه‌مه‌لیدر. بالعکس معلومات حاصله، کندی کندینه گورونمك اوزره حالِ طبیعیده بولونمالیدر. الحاصل: هر شیده اقتضا ایتدیگی گبی بو خصوصده دخی حدّ اعتدالی تجاوز ایتمه‌مه‌لی.

بو بابده حکمای یونانیه‌دن افلاطونك مسلك معتدلی، شایان بنادر. حکیم مشارالیه، سجیلیادن یونانستانه دعوت ایدلدیگی صیره‌ده اولیمپیا شهرندن گچیوردی. او اثناده اوینانمقده بولونان اولیمپیا لعبیاتنی تماشا ایتمك اوزره بر قاچ گون بعض اجانب ایله برابر اوراده قالدی. لعبیاتك ختامندن صوکره برلکده آتینه‌یه گیتدیلر. آنلری اَونده مسافر ایتدی. بونلر، بر گون مشهور سقراطك شاگردی بیوك افلاطونی گورمك آرزوسیله اورایه گلدکلرینی بیان ایله‌دیلر؛ کندیلرینی گوتوروب گوروشدورمه‌سنی رجا ایتدیلر. کندیسی ده تبسّم ایده‌رك: «گورشمك ایسته‌دیگکز افلاطون، بنم!» دیدی.

منتدارلق نانكورلك

منتدارلق، اویله بر وظیفهٔ مقدسه در، که اولا : جناب حقك، ثانیاً : برنجی درجه‌ده ولی نعمتمز بولونان پادشاهمزك، ثالثاً : ابویمزك، بعده هر نه وجه ایله اولور ایسه اولسون آز چوق طوغریدن طوغری‌یه وَیا طولاییسیله بزه بر گونه ایلکلری واقع اولمش اولان بالجمله اولیای نعم افندیلرمزك حقوقنی وَ ایلکلرینی طانیمق، گورمش اولدیغمز نعمتلرینی اونوتمامق، آندن طولایی جنابِ حقه وَ کندیلرینه عرضِ شکران ایلمك، مقابلنده المزدن گلدیکی قدر آنلره عرضِ خدمت، صداقت وَ عبودیت ایتمك، الحاصل : بر یودوم صویك بیله حقنی طانیمق وَ آنی اونوتمامق خصوصلرینی شاملدر.

منصور خلیفه حضرتلری برگون دولت امویه رجالندن اولوب وقتیله هشامك معیتنده بولونمش اولان مسن بر آدمدن : «هشامك «محاربه‌جه رأی و تدبیری ناصل ایدی؟» دیه سؤال ایدر. پیرِ مرقوم ده : «یا امیر المؤمنین! هشام (رحمة الله) شویله ایدی، «بویله ایدی» دیه توصیف ایدر. خلیفهٔ مشارالیهك خصمی اولان هشامی بویله رحمتله یاد ایتمه‌سنه جانی صیقیلیر. غضبه گله‌رك : «بری نادان! هشامه، بنم دشمنم اولدیغنی بیلمه‌یورمیسك؟ که حضورمده

«آنی رحمتله یاد ایدییورسك.» دییه توبیخ ایدر. پیرِ مومیالیهده:
«افندم! هشامك نعمتی، بویونمده بر زنجیر اولمشدر. رحمتله یاد
«ایتمكی الی آخرالعمر اونوده‌مام» جوابیله مقابله ایلر.

خلیفه حضرتلری آنك بو جوابِ وفاكارانه‌سندن تیقّظ
ایده‌رك بر صورت ملتفتانه‌ده: «ای پیرِ جهاندیده! وار سلامتله
«عودت ایت! عهده وفا ایدیجی، ایلك اونوتمایجی بر كیمسه
«اولدیغكی جزم ایتدم» دییه‌رك عطیهٔ كثیره احسانیله تلطیف
بیوررلر. پیرِ مومالیه عطیه‌یی آلنجه آتیده‌كی مآلده بر بیت
سویلر:

«الله عظیم‌الشّان بیلیر، كه اگر امیرالمؤمنینك جلالتی وَ آگاه
«واجب اولان اطاعتی اولماسه هشام‌دن صوكره كیمسه‌نك لباس
«نعمتنی كیمزدم، یعنی: احسانی آلمازدم.»

بو سوزه خلیفهٔ مشارالیهك دها زیاده خوشنه گیده‌رك: «ای
«پیرِ روشن ضمیر! اگر قومك ایچنده سندن باشقه وفادار كیمسه
«بولونماسه آنلره الی‌الابد شان و شرف جهتیله كافی وَ وافیسك»
كلامِ ملتفتانه‌سیله وفاسنی تحسین بیورمشدر.

ایفای وظیفهٔ منّتداری وَ شكرگذاریده قصور ایدن آدم، مردود
و منفور اولور؛ حتّی كلبدن‌ده آلچاق عد اولونور؛ زیرا كلبك كندیسنه
بر لقمه اتمك ویرن آدمی پك چوق سنه‌لر گچدكدن صوكره
بیله طانیدیغی واقع وَ مجرّبدر. بویله نان و نعمت حقّی بیلمز، ایلك

طانیماز آدملره : « نانکور » وَیا « کافرِ نعمت » دینیر . کبرك خصمی الله اولدیغی گبی کافرِ نعمتك خصمی‌ده ینه اللّهدر . نانکور اولان آدمڭ اکثریا دنیاده دخی جزای سزاسنی بولور .

انسانلر ایچنده نیجه آدملر گورولور ، که یلان گبی پرورشیاب اولدقلری سینه‌یی صوقارلر ؛ مع مافیه بو احوالده اولان آدملرڭ ایر ، گچ جزای سزالرینی بولورلر .

حضرت سلیمان : « ایلیگه قارشی کوتولك ایدن آدمك خانه‌سندنڭ سفالت اصلا تباعد ایتمز . » بیورمشدر .

پك چوق آدملرڭ گوستردکلری متّندارلق علامتلری صوری وَسطحیدر . واقعا ایلكڭ هر انسانده آز چوق متّندارلق حسّی تولید ایتدیرر ؛ لکن بوحالڭ مدّت مدیده دوام ایتمه‌یوب ایلك‌ده، ایلگی ایدن آدم‌ده اونودولور .

حکمای قدیمه‌دن برینه : « انسانده الڭ اوّل فنا بولان شی نه در ؟ » دییه صورمشلر . حکیم : « گوردیگی ایلکلر ! » جوابی ویرمش .

روما پاپالرندن بشنجی سکدوسڭ متّندارلق خصوصنده گوزل بر مثالِ عبرت گوسترمشدر .

مشار الیهڭ عادی بر فامیلیادن اولدیغی وَکمالِ فقر وضرورت ایچنده بولوندیغی بر زمانده رومایه عزیمت ایتمش . بر خدمت بوله‌مادیغی ایچون تسئّله مجبور اولمش ایدی ؛ لکن یومی النه گچن

صدقهٔ جزئی بر شی ایدی . هم دفعِ جوع ایتمکه ، همده البسه آلمغه کفایت ایتمه‌دیگندن کندنده آجلق حس ایتدکجه : « عجبا « بر شی آلوب ییه‌یم‌می ؟ یوقسه بعض کرّه آج قاله‌رق آیاغمه بر پاپوش‌می آلوب گییه‌یم ؟ » دییه دوشونور طورور .

بر گون ینه بویله ملول و محزون دوشونوب طورورکن دکّانجینك بری گورور . کندیسنك البتّه بر غم و کدری اولدیغنی ناصیهٔ حالندن کشف ایدر . سببِ اندیشه‌سنی سؤال ایلر . سکدوس ده ظریفانه وَ ادیبانه بر طور ایله بیانِ حال ایدر . دکّانجی‌ٔ غایت متأثّر اولور . کندیسنی بر قاچ گون اعاشه وَ اداره ایده‌بیله‌جگنی بیان ایدر ؛ آلوب خانه‌سنه گوتورور ؛ برقاچ گون اطعام وانعام ایدر .

مرورِ زمان ایله مشار الیهٔ بشنجی سکدوس عنوانیله پاپالغه انتخاب اولونور . درحال وقتیله لطفنی گورمش اولدیغی دکّانجی‌یی تخطّر ایلر . آنی مظهرِ مکافات ایده‌رك نعمت شناسلغنی اثبات ایتمشدر .

متندارلق خصوصنده بعض حیوانلرك بیله بزه عبرت بخش اولدقلری واردر . ازجمله وقعهٔ آتیّهٔ پك عجیب وَعبرت آمیزدر:

لیموزه‌ن ایالتی اصیلزادگانندن کمالِ شجاعتله مشهور بری واردی. بو ذاتٔ بر گون بر قاچ رفیقیله برابر بر اورمان قُربندن گچر ایکن مدهش بر آرسلان ایکیلتیسی ایشیدیر . بو انین و حزین صداٴ بر حیوانك فنا بر حاله دوچار اولدیغنی ایما ایدر ایدی .

بونك اوزرینه او ذات، کمالِ انسانیّت وَ شجاعتی اقتضاسنجه بلا پروا اورمانه طوغری قوشمغه باشلار. رفیقلری هر نه قدر کندیسنی منع ایتمك ایسترلر ایسه‌ده بر دورلو موفّق اوله‌مازلر. نهایت محل وقعه‌یه یتیشیر. جسیم، مدهش بر ییلانك آرسلانه صاریلوب صوقمقده اولدیغنی گورور. رقّتِ قلبیّه‌سی اویله بر صورتله هیجانه گلیر، که بعد الخلاص حیوانك کندیسنه هجوم ایده‌بیله‌جکی احتمالنه دخی اهمیّت ویرمز. درحال قیلیجنی چکوب ییلانی پاره‌لار. بی‌چاره آرسلانی خلاص ایلر. آرسلان خلاص اولونجه ایراثِ شبهه ایتمه‌یه‌جك بر صورتده منجیسنك یاننه صوقولور؛ عرضِ تشکّر مقامنده آیاقلرینی یالامغه باشلار. بوندن باشقه حیوان، ولی نعمتنه او درجه عرضِ محبّت ایلر، که بر دقیقه یانندن آیرلمق ایسته‌مز. نره‌یه گیتسه برابر گیدر؛ کیمسه‌یه ایلیشمزدی. یالکز بعض دشمنلره تصادف اولوندیغی زمان هجوم ایتمك اوزره منجیسنك اشارتنه منتظر اولوردی. کندیسیله برابر آوه گیدر وَ پك چوق حیواناتِ وحشیّه صید ایدر ایدی.

الڭ غریبی شودر، که ولی نعمتی اولان ذاتك فرانسه‌یه عودت ایده‌جکی طوتار؛ لکن قپودانلردن هیچ بری حیوانی صاحبی ایله برابر گمی‌یه قبول ایتمه‌دیگندن آرسلانی ساحلِ دریاده ترکه مجبور وَ ضروری یالکزجه کندیسی راکب اولور. سفینه، سمتِ مقصوده متوجّهاً حرکت ایدنجه حیوان آرتق صبر وراحت ایده‌مز؛ دکزه

آتیلیر ؛ گمینك آرقه‌سی صیره یوزمكه باشلار . نهایت طاقتی كسیله‌رك غرق اولور گیدر .

انسانڭ كندینی منتدار گوسترمكدن اصلا چكینمه‌ملی . باخصوص ایجابِ حال و موقعه گوره علناً عرضِ محمدت وَ بیانِ ممنونیت ایتمه‌لیدر ؛ زیرا علناً اظهاری لازم گلن بر منتدارلغك اضماری ده بر نوع كفرانِ نعمت علامتی صاییلیر .

بعض آدملرڭ گوردكاری بر ایلكه مقابل كندیلری‌ده همان بر ایلك ایده‌رك اوزون اوزادی‌یه منتدارلق بارِ گرانی آلتنده قالمغی ایسته‌مزلر . بو خصوصده پك‌ده استعجال ایتمك مناسبتسزدر . قاعدهٔ نزاكت وظرافت اقتضاسنجه اصلا لایق و جائز دگلدر ؛ بناءً علیه بو خصوصده نه او قدر استعجال ایتمه‌لی ، نه‌ده او قدر امهال واهمال .

نانكور آدملرڭ گوردكاری ایلكی بالطبع پك تیز اونوتمقده اولدقلری گبی منفعت پرست آدملرده كندیلرنده موجود اولمایان بر منتدار گوسترمكه منهمك وَ فرصت‌جو درلر . بونلرك دائما آثارِ منتداری گوسترمكه چالیشمالریڭ انظارِ اولیای نعمتی جلب ایله دها بیوك ایلكلره نائل اولمق مقصدینه مبنی‌در ؛ بونك ایچون دائما منتدارلق غیرتنی گودرلر . فی الواقع محافظهٔ منافعِ ذاتیه دخی بونی ایجاب ایدر . نیجه ولی نعمتلرده واردر ، كه بویله حاللردن محظوظ اوله‌رق دها بیوك ایلكلر ایدرلر .

سعد بن ابی وقاص (رضی الله عنه) حضرتلری کوفه امیری ایکن برگون حضورینه بر آدم گلدی: «ای امیر! سنك اوزرکده «بر ایلکم واردر.» دیدی. امیر: «ایلگك نه‌در؟» دییه سؤال ایدنجه مرقوم: «برگون آته راکباً برطرفه گیدرکن آتکز «سورچدی. سزی دوشوردی. بتون بنده‌لرکز ایلروله‌یوب «یانکزده بولونه‌مادیلر. درحال قولکزدن طوتوب آتکزه بندیردم؛ «صوده ویردم.» دیدی. سعد بن ابی وقاص: «یا شمدی یه قدر «نه‌ده ایدك؟ نیچون گلمه‌دك؟» دییه صورونجه مرقوم: «گلدم «ایدی؛ لکن قاپوجیکز دخوله مانع اولدی» جوابنی ویردی. جناب سعد، مرقومه ایکی یوز بیك درهم گوموش ویردی. بعده امیر، او کیمسه‌یه دیدی که: «بو معامله‌یه مکافاتمز آزدر؛ امّا «دائره‌مزه تقرّبکزه بر وسیله اولسون؛ یعنی: بوندن صوکره «دائره‌مز خلقندن اولکز. نه بر احتیاجکز اولورسه بلا تکلّف «گلوب عرض حاجت ایله‌یکز!»

حقیقی وَ صمیمی منتدارلقلر نادر گورولور. واقعا دنیاده چوق نانکورلر دخی بولونور؛ لکن بو حال، اصحاب انسانیّتك شو بیوك فضیلتدن محرومیّتنی ایجاب ایتمز؛ زیرا ایلك وَمنّتدارلق نه قدر قیمتلی، نه درجه عالی بر فضیلت ایسه مغایری‌ده اوقدر فنا وَ آلچاقدر.

فرانسه قراللرندن اون برنجی لوئی‌یه برمحلدن اون بیك لیرالق

بر هدیه گلمش. او اثناده یانـنده بولونان قرنا وندماسنه خطاباً :
« بو هدیه‌یی نفسم ایچون قبـول ایتمك ایستـه‌مه‌یورم . ایچکزدن
« هر کیمك بکا بیوك بر خدمتی ، بر ایـیلـگی واقع اولمش ایسه هیچ
« چکینمه‌یوب سویله‌سون ! آکا ویره‌جکم . » دیمش .

هر بری ایتمش اولدیغی خدمتی ممکن مرتبه اعظام ایله اورته‌یه
قویدی . مشـارالیهك کاتبِ خصوصیسی بولونان ذات‌ده منفعت ـ
پرستلکـده آنلردن آشـاغی قالمـاز ایدی ؛ فقط آنلردن زیاده
خوشگو ایدی . صیره کندیسـنه گلنجه کمال ظرافت و نزاکتله :
« افنـدم ! قوللکز ذاتاً بحر الطافکزه مسـتغرقم ؛ یکیدن مظهر
« الطافکز اولمغی آرزو ایتمـکه حقم اوله‌ماز ؛ آنجق شمدی‌یه قدر
« نائل اولدیغم نعمِ جلیله‌کزه کسبِ لیاقت ایتمـگی دوشونیورم . »
جوابنی ویردی . قرال، بو جوابدن پك خوشلانه‌رق مذکـور
عطیه‌یی کندیسنه لایق گوردی .

انسانك ایـیلك ایتمـکه اولان اقتداری باقی اولدقجه قارشیسنده
آز چوق منتدارلر بولونور ؛ حقیقتسز دوسـتلر گبی نانکورلرده
وقتِ ضرورتده معلوم اولور . بو شیوهٔ نعمت شـناسی، کاذب
وفاسددر . اصل حقیقی نعمت شناسلق اودر، که انسان، آنی کندیسنه
بر وظیفه ایدینه‌رك ایفا وَ اجرا ایدر . هیئتِ اجتماعیهٔ انسانیه‌ده
واقع اولان ایـیلکلرك پك چوغی واقعا ایـیلك ایده‌نك منافعنـه
اوله‌رق اجرا اولونمقده در ؛ لکن ایـیلك خصوصنده انسان اسبابه
دگل ، آثاره نظر ایتمه‌لیـدر ؛ حتی هر خصوصده انسان بو وجه

ایله دوشونه‌جك اولسه دها زیاده صاحبِ صفای روح اولدیغنی وَ فکری، حقه مقرون بولوندیغنی گوسترمش اولور .

بر ایلك ایدن آدمك مقصد ونیتی هر نه اولور ایسه اولسون آنی قبول ایدن آدم، دائما متندارلق وظیفه‌سنی حامل اولمقدن خالی دگلدر . عاقل اولان وَ آز چوق حقی طانییان، دائما کندینی متندارلق وظیفه‌سیله مکلف بیلیر . بو وظیفه‌سنك خفی وَ جلی صورتده ممکن مرتبه اجرا وَ ایفاسنه وسیله آرار .

اُمرای عربدن بری، اوغلیله بر بادیه‌ده سیاحت ایدیورلردی . اهلِ بادیه‌دن بر قادینه مسافر اولدیلر . قادین، مکارمِ اخلاقِ عرب اقتضاسندن اوله‌رق بونلری اطعام ایتدی ؛ لوازمِ مهمانوازی‌یی اتمام ایله‌دی .

امیر، یاننده نه قدر آقچه اولدیغنی اوغلندن سؤال ایدر . «یوز آلتون» جوابنی آلیر . امیر، جمله‌سنك قادینه ویرلمه‌سنی امر ایدر. چوجوق : « بو بر فقیر قادیندر ؛ آز شی ایله‌ده راضی اولور ؛ بزم «کیم اولدیغمزی‌ده بیلمز » دیدی . امیرده شو جوابی ویردی : «او آز شی ایله راضی اولورسه بن چوق ایله راضی اوله‌بیلیرم . «بونکله برابر او بزی بیلمزسه بز کندیمزی بیلمزمی‌یز ؟ »

اگر ایلك ایده‌نك ایلگی، کندیسنك ایلك ایتمکدن خوشلاندیغی وَ یاخود منعمٌ علیهه خوش گورونمك مراد ایله‌دیگی آنك روشِ حالندن کشف اولونور ایسه بو حالده ایلگی قبول ایدن آدم، یالکز متندار قالمقله ، کندینی متندار طانیمقله قناعت

ایتمه‌مه‌لی ؛ دها زیاده بر ایيلکله مقابله ایتمه‌لیدر . اراضیٔ منبته گبی که قبول ایتدکلری تخمك هر حالده بر قاچ مثلنی اعاده ایدر . باخصوص ایيلگنی گوردیگك بر آدمك سکا مراجعت وَ عرضِ احتیاج ایتدیگی ، یاخود بر وجه ایله آنك حالِ مضایقه‌ده بولوندیغنه واقف اولدیغك حالده همان امدادینه یتیشمك وَ دها زیاده آثارِ منتداری ابراز ایتمك ، قاعدهٔ منتداری وَ شکرگذاری اقتضاسندندر .

مشاهیرِ حکمادن ، «سنه‌قه» منتدارلق وظیفه‌سی نه‌دن عبارت اولدیغنی شویله اجمال ایدییور :

« ایيلکده باشلیجه ایکی شیئه نظر اولونور . بری : قبول اولونان ایيلك وَ یاخود آندن حصوله گلن منفعت ، دیگری ده :
« ایيلگی ایده‌نك محبّت وَ مروّتیدر . اوّلکینه ، سرعت و عدالت
« ایله مقابله ایدیلیر . ایکنجیسنك اثرِ جمیلی ، الی نهایة العمر ، فراموش
« ایدیله‌مز ؛ لکن بوکا حقیله مقابله ایدلمك قابل دگلدر . بوندن‌ده
« شو قاعدهٔ عمومیّه چیقار ، که قابلِ مقابله اولان برایيلکه مقابله
« ایتمه‌ین آدمك نانکور اولدیغی گبی مقابله ایتدکدن صوکره ایيلگنی
« گوردیگی آدمی بتون بتون اونودور وَ کندیسنی آرتق بریٔ
« الذمه ظن ایدر . حینِ حاجتده کندیسنی معاونته بورجلو
« طانیمایان بویله آدم دخی نانکور عد اولونور . »

الحاصل : قبول ایتدیگمز هر ایيلك ، بر معنوی زنجیردر ، که

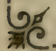

ایلگنی قبول ایتدیگمز آدم ایله الی نهایة العمر بزی ربط ایدر. اشبو زنجیری قیرمق ایستەمك ایسه معاشرتِ انسانیەنك اساسی اولان محبّتِ متقابلەیی اخلال ایدر بیوك بر جنایتدر . نرەده بر رابطۀ مناسبت وار ایسه اورادن بر وظیفه تولّد ایتمك ضروری وَ طبیعیدر . هانگی مناسبت واردر ، كه ایلك ایدن ایله ایلگی قبول ایدن آدملر میاننده بولونان مناسبتدن زیاده محقّق اوله بیلیر؟ مادام كه اویلەدر قبول ایدیلن بر ایلگی فراموش ایتمەیوب الی نهایة العمر محافظه ایلەمك وَ دائما متّندار گورونمكدن زیاده شایانِ اعتنا وظیفه اولەماز ؟

ایلك، غریبدر . نیجه نانكور آدملر واردر، كه ولی نعمتلرینك ایلگنی آڭمق بیله ایستەمزلر .

نیجه ایلك ایدن آدملرده واردر ، كه ایتدكلری ایلگی لسانلرینه بیله آلمق ایستەمزلر .

آز سویله !

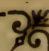
ایستر ایسه‌ك کیم پریشان اولمایه‌سین عاقبت
دیل اوزاتمه کیمسه‌نك حقنه‌سن، سوسن کبی
[سلطان سلیمان قانونی]

انسانك قلبی، بر صندقدر ؛ دوداقلری، آنك کلیدیدر ؛ لسانی، مفتاحیدر ؛ انسانه لازم اولان، او مفتاحی حفظ ایتمکدر .
[عمر بن عبد العزیز]

آز سویله‌مك، بیوکلردن زیاده کوچوکلره لازم وَ مناسبدر . بو حال، هم کندیلرینی مرعی قیلار ، هم‌ده استفاده‌لرینی موجب اولور . حکمای قدیمه‌دن بری دیرکه :

« بیوکلر سویله‌مه‌لی امّا آز وَ غایت ادیبانه سویله‌مه‌لی .
« کوچوکلرده دیکله‌مه‌لی ! حتّی کندیلرینه دوشن خصوصلرده بیله
« کمال احتراز ایله سویله‌مه‌لی . بیلدکلری بعض شیلری‌ده بیلمزلکدن
« کلمك لازمدر . بیوکلر، سوز سویله‌دکلری وقت کوچوکلر سکوت
« وَ دقّت ایله دیکله‌مه‌لی ! یالکز بیلمه‌دکلری شیلر حقّنده اخذِ
« معلومات ایتمه‌لی . »

عالِملك برینه : « بو قدر علمی ناصل تحصیل ایتدك ؟ » دیه سؤال ایتدکلرنده : « دقّتله دیکله‌یه‌رك ، بیلمه‌دیکمی بیلنلردن
« صوروب اوکره‌نه‌رك ! » جوابنی ویرمش .

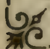
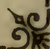
برچوجوغك تعلیم وتربیه‌سی خصوصنده موجود اولان وسا-
ئطك الك اییسی، آز سویله‌یوب چوق دیکله‌مك، بیلمه‌دیکنی سؤال
ایتمك، سویله‌نن سوزلر اوزرینه کندی کندینـه ملاحظه ایدوب
آنلردن کندیسنه بر فائده‌یی موجب اوله‌جقلرینی ضبط و قبـول
ایله‌مك، فائده‌سز وَیا ضررلی اولانلرینی‌ده ردّ ایتمکدر. الحاصل:
بر کوچوك آدم ایچون آز سویله‌مك وَ چوق دیکله‌مك هم فائده‌لی،
هم ده مقبولدر.

بوحالده چوجوق اگر ذکی، عاقل ایسه آنك بو آداب وحجابی،
کندیسنی هرکسه تقدیر و تحسین ایتدیریر. دگل ایسه کندیسنك
بو حالی ینه آنك اوصلو وَ تربیه‌لی اولدیغنه حمل اولونه‌رق قصو-
رینی اورتر.

حکمادن «تئوفراست»، بر مجلسده برینك اصلا سوز سـویله‌مه-
دیکنی گورونجه کندیسنه: «عاقل ایسه‌ك، سویله‌مه‌دیکك ایچون
قباحتلیسك؛ دگل ایسه‌ك حقلی صایپلیرسك.» دیمشدر.

کتبِ مقدّسه‌ده دخی وارد اولمشدرکه: «اقتدارسزلغنی ستر
ایدن، معلوماتنی کتم ایدندن اولادر.»

حتّی دیوانه بیله سکوت ایده بیلسه عقللی ظن اولونور. سکوت،
سائر مزیّتلری اولمایانلرجه بر مزیّت مخصوصه اولسـه سزا در.
حال بوکه علی‌السّویّه چوق سویله‌ینـلر آنلردر، که کندیلرینـه
سکوت واجبدر.

خلفای راشدین حضراتندن بری: «بعض آدملرك سکوتی،

«دیگرلرك سوزندن زیاده نافذ وَ مؤثّر در .» بیورمشدر .

جاهلك، هیچ بر شی اوزرینه ادارهٔ لسان ایده‌جك افکاری اولمادیغندن هر بر شی اوزرینه سربستجه سوز سویلر . معلوماتی سطحی وَ بی اساس اولان دخی چوق گوەزەلك ایدر . بو حال، سیل صوینه بگزر، که بر آرشین بیله درینلگی اولمادیغی حالده بیوك بر شارلتی ایله آقار .

جنّتمکان یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری : «گرچکدن «میدانِ مبارزه‌یه چیقمالیدر ؛ یوقسه هر کس یالان اوله‌رق «حسابسز سوز سویله‌یه‌بیلیر .» بیورمشدر .

بر مجلسِ مصاحبتده کندیسنه دیکله‌مك دوشن آدم، چوق وَ صیق سویلر ایسه عقلسز وَ صایغیسز اولدیغنی گوسترمش اولور . بونك ایچون چوق سویله‌ین حکمت فروشلر گبی اولمایوب آز سویله‌مگی اعتیاد ایتمه‌لیدر .

حکمادن بعضلری کسری‌نك مجلسنده بر مصلحت حقّنده مذاکره ایدرلر ایدی . وزیری بولونان بزرجمهر ایسه سکوت ایدردی . «سز نیچون بر شی سویله‌مه‌یورسگز ؟» دیه سؤال ایله‌دکارنده وزیرِ مشارالیه جواباً : وزیرلر، حکیملر گبیدر . حکیملر، خسته‌نك «غیری‌یه علاج ویرمزلر . گورویورم، که رأیکگز مصیبدر . بو «بابده بکا سوز سویله‌مك یاقیشماز؛ لکن بر عمانك اوگنده بر قویی، «بر چوقور گورولوب ده سکوت ایدیلیر ایسه اون، گناهدر .» دیمش .

پرده سوزی، کمال آداب وَ یرینه گوره حجاب ایله سویله‌مه‌لیدر؛ زیرا حجاب، اویله بر پرده‌در، که ستر ایتدیکی شیئك قیمتنی تزیید ایدر. کندینی عقللی طانیتمق ایسته‌ین آدم، اویله گورونمکه استعجال ایتمه‌ملی؛ زیرا بو خصوصده‌کی عجله، مغایر عقل و حکمتدر. سائرلرندن زیاده عقللی وَ معلوماتلی گورونمك آرزوسی، بالعکس بزی چوق دفعه مالك اولدیغمزدن زیاده عقلسز وَ معلوماتسز گوسته‌رير.

انسان، عقل و ذکاسی، معلومات و درایتی اوزرینه کندنجه نه قدر امین اولسه، نه قدر قناعت حاصل ایتمش بولونسه ینه سائرلرینه اویله اولدیغنی آکلاتمق خصوصنده پك آز دفعه موفّق اولور؛ اکثریا حرص شانی ایما ایله‌دکدن باشقه هرکسك نفرتنی‌ده دعوت ایتمش بولونور.

انسان، قوهٔ فکریّه وَ قدرت کلامیّه‌سنی، ثروت نقدیّه وَ قدرت مالیّه‌سی گبی اداره وَ تصرّف ایتمه‌لی؛ زیرا آز سویله‌مك دیمکله بتون بتون دیلسز گبی ساکت اولمغی توصیه ایتمه‌یورز. کلامده اعتدال، علامت عقل و حکمت اولدیغی گبی بتون بتون سکوت‌ده بلاهت نشانه‌سیدر.

مشاهیر شعرای حکمادن شیخ سعدی دیمشدرکه:

«گرچه نزد عاقلده سکوت، آدابدن معدوددر؛ لکن لازم گلنجه
«سوز سویله‌مکه چالیشمالیدر. ایکی شی عقله مغایردر: سویله‌یه‌جك
«یرده صوصمق، صوصه‌جق یرده سویله‌مك.»

بعض کرەده سوزده بطائت و اختصارك قیصه و سطحی بر معلوماته دلالت ایدر . چوق صیق سویله‌مك‌ده بعضاً چوق افکار صاحبی اولمقدن نشأت ایلر ؛ لکن بوك اویله بر طبیعتدر ، که گوزل اولدیغی قدرده تهلکه‌لیدر . بو محاکمهٔ صحیحه‌ایله امر بصیرت بوکا منضم اولماز ایسه ممدوح اوله‌ماز . هر نه قدر هنر و اثرمز اولسه‌ك حال و موقعه گوره سوز سویله‌مکی بیلمز ایسه‌ك مرعی وَ محترم اوله‌مایز . واقعا هر شیئی بیلمك ظننده بولونان وَ چوق سویله‌ین عقلسز آدمك سویله‌مکه باشلاینجه بردن بره عالم گورونور ؛ لکن چوق سورمز فویه‌سی میدانه چیقار ؛ گولونج اولور . سائرلرینه فائق گورونمکدن احتراز ایدن عالِمك بو احترازی ایسه باشقه‌لرینه بر نوع حرمت و رعایت دیمك اولدیغندن کندیسی ده مقبول و معتبر اولور .

هنر و معرفتك اوزون مدت ستر اولونه‌ماز ؛ عاقبت میدانه چیقار ؛ بر جوهر معدنی مثللی عاقبت مزیت مکنوزه‌سی انجلابخش عیون اولور .

سکوت ایتمکده گوجلك چکن آدمك عالم اوله‌ماز . بونك ایچون عالملرك هرشیده اولدیغی گبی سوزده دخی اعتدالی توصیه ایتمشلردر . مشاهیر حکمادن فیثاغورثك کندی شاگردلرینه بیوك بر تنبیهی ده : « یاسکوت ایدك ؛ یاخود سکوتدن ایی شیلر سویله‌یك ! » کلامی ایدی .

علوم وفنونك ، صنایع وَ حکمتك مهد ظهوری اولان مصر

قدیمده‌کی هیاکل میاننده برهیکل‌ده «سکوت» نامنه‌بنا ایدلمش‌ایدی. بوهیکلڭ بر پارماغنی دوداقلری اوزرینه قویمش بر وضعده تصویر اولونمش ایدی، که بو صورتله اهالی‌یه فضیلت سکوتی توصیه ایدیوردی.

شعبی‌نڭ مجلسنه دوام ایدن بر اعرابی متصل سکوت ایدرمش. برگون شعبی کندیسنه سکوتنڭ سببنی صورمش. اعرابی دیمش‌که: «دیڭله، اوگرن، صوص، قورتول».

فی‌الحقیقه اعتدال اوزره ادارهٔ لسان ایتمك گبی مقبول شی وارمیدر؟ بالعکس شارشار آقان سیل صویی گبی گوزه‌لك ایتمك قدرده مقدوح بر شی وارمیدر؟ گوزه‌ڭ بیلیر بیلمز سویلر. سویله‌دیگی سوزڭ حال وموقعه مناسب اولوب اولمادیغنی دوشونمز. هیچ بر شیئی گیزله‌مگی بیلمز. هر نه گورسه، هر نه ایشیتسه، هر نه‌دن شبهه ایتسه درحال اعلان و اشاعه ایدر ویا شوڭا، بوڭا گیزلیجه سویلر. هرکسی کندیسنه دوست و سرداش صانیر. حال بوکه کندیسی هیچ برینڭ دوستی، سرداشی دگلدر. هر گون اوته‌کینڭ بریکینڭ اونده دکاننده نه اولمش، نه اولمامش الك اوفاق تفك شیلره وارنجه‌یه قدر آڭلامق ایستر؛ هرکسڭ نام وشاننه، ناموس و اعتبارینه، مزیت و حیثیتنه طوقونه‌جق سوزلری درحال خفی و جلی صورتده هرکسه اعلان و اشاعه ایدر. بویله آدمڭ بولوندیغی شهرڭ بر فساد بوریسیدر. بو اخلاقده بولونان آدمڭ یدی محله‌یه دگل، یدی مملکته مضرتی واردر.

حکمادن بری: «گوه‌زه وَ زَوزَك آدم، بولوندیغی محلك تشویش و فسادیدر.» دیمشدر.

سوزینك اوکنی، آرقه‌سنی دوشونمکسزین دیلنه گلنی سویله‌ین، هرکسك یاننده مردود و منفور اولور. بویله‌لرینی دیکله‌مگه مجبور اولان آدمه نه قدر صبر و تحمّل لازمدر! باشنه نه‌قدر بیوك بر بلا در!

پرنسلردن بری، بر آدمی آرابه‌سنه آلیر. مگر گوه‌زه‌نك بریسی ایمش. حریف، او قدر گوه‌زه‌له‌نیر، که پرنس دیکله‌مکدن عاجز قالیر؛ اویقوسی گلیر؛ اویوقلامغه باشلار. مرقوم گوه‌زه، بونی گوره‌رك البسه‌سندن چکوب اویاندیرنجه، پرنس: «یا براق اویو-یه‌یم، یاخود بنی اویوتمه!» دیمش.

بویله معجّزلر، متّصل کندیلرینی دیکلتمك ایسترلر. مخاطبلرینك تعجیز اوله‌جغنی اصلا خاطرلرینه گتیرمزلر.

هرکیمك ایی وَ آز سویله‌مکده مهارتی اولمادقدن باشقه سکوت ایده‌جك قدرتی‌ده یوق ایسه آجینه‌جق بر حالده بولونور؛ لکن بونلری دیکله‌مك مجبوریتنده بولونانلرك حالی، دها زیاده آجینه‌جق بر حالدر.

اوزاقدن بر گوه‌زه‌نك گلدیگنی گوردیگمز وقت کندیسنه تصادف ایتمه‌مك وَ سوزه طوتولمامق ایچون یولمزی دگیشدیریرز. قضاءً تصادف ایتدیگمز حالده ممکن مرتبه چابوق آیریلمغه چا-لیشیرز. آیریلنجه اوزرمزدن آغیر بر یوك آتمش گبی سوینیرز.

سوزیکزی دیکلتمك ، رفاقتکزدن خلقی خوشنود ایتمك ایسترایسه‌ك سوزلرینك آردی ، آره‌سی کسیلمز ناقلان روایات کبی اولمه! نقل ایده‌جکك سوزك ویا بر حکایه‌نك تفرعاتنی بر طرف ایده‌رك یالکز مهم جهتلرینی مختصرجه بیان ایت ! هرکسه‌ده نوبت ویرکه آنلرده بیلدکلرینی سویله‌سونلر !

هر شیدن زیاده شوکا اهتمام ایله ، که بر کره سویله دیکك سوزی مخاطب و مستمعکی تجیز ایده‌جك صورتده بر دها تکرار ایتمه‌یه‌سك ؛ زیرا بوده کوه‌زه‌لك و جهالت علامتیدر .

چوق سویله‌ینلر اکثریا قدرت محاکمه‌لرندن زیاده قوهٔ حافظه‌لرینی استعمال ایدرلر . بونك ایچون علی السویه چوق سویله‌ین آدملرك سوزلری بیهوده شیلردر . بونلر او آغاجلره مشابهدرلر ، که یاپراقلرینك چوقلغی جهتیله ثمره بخش اوله‌مازلر . بونلر بعض کره ایی شیلر سویله‌سه‌لر بیله سویله‌دکلری بر طاقم لزومسز و فائده‌سز سوزلر ایچنده غائب اولور کیدر .

بویله متصل سویله‌مك آرزوسی انسانه اویله شیلرده سویلتدیریر ، که صاحبی بالآخره سویله‌دیکندن پشیمان اولور . الحاصل : لسانی ضبط ایده‌مه‌مك خفت عقل و ضعف فکردن نشأت ایدر بر حالدر . عقلی تام ، فکری سلیم اولان آدم تمدح ایتمز . چوق دوشونور ؛ آز سویلر ؛ دائما کوزل و ایی شیلر سویله‌مك ایستر . هروقت آچیق اولان آغیز ایچنده دکرلی برشی بولونمایان

کلیدسز بر صندیغه مشابهدر ؛ حتّی گوزل سویله ینلر بیله دیگله‌ینلری اوصاندیروب تعجیز ایتمك ایسته‌مزلر ایسه ممکن مرتبه آز وَ قیصه سویله مه لیدرلر .

حکمای قدیمه‌دن بر قاچی بر محلده یکدیگرینه مصادف وَ ملاقی اولمشلر . هر برینك بر کلامِ حکمت سویله مه‌سی، بینلرنده مقرر اولمش . بری دیمش‌که : « بن، سویله مه دیگم سوزدن هیچ پشیمان اولمادم ؛ لکن سویله‌دیگم سوزدن چوق دفعه نادم اولدم . »

دیگری دیمش که : « سویله مه دیگم سوزه، بن مالك اولدم . سویله‌دیگم سوز ایسه بکا مالك اولدی . »

اوچنجیسی دیمش که : « بن، ایراد ایده‌جگم کلامك ضبطنه، ایراد ایله‌دیگم سوزدن زیاده قادرم . »

دردنجیسی ده دیمش که : « بن، او سوزی سویله‌ینه تعجب « ایدرم ، که سوزی فاش اولونجه قائلنه ایراثِ مضرت ایله‌دی . « فاش اولمایِنجه‌ده قائلنه بر منفعت حاصل اولمادی . »

حددن آشیری کثرتِ کلام، دیگله‌ینی اوصاندیردیغی گبی سویله‌ینك‌ده ذهننی اویوشدورور . قلبی، غلیانه گلوب ده سوز دخی گیتدکجه کسبِ حرارت ایدرسه انسانك مافی الضّمیری گورونمگه باشلار . بونك ایچون اصحابِ بصیرت، سویله مکدن زیاده دیگله مگه مشتاقدر ؛ زیرا هم چوق ، هم ایی سویله‌مك قابل اولمادیغنی وَ « حفظِ لسان، سلامتِ انسان » اولدیغنی بیلیرلر .

حکمادن بری، بر مجلسده : « نیچون سن ده بر شی سویله مه‌یورسـڭ ؟ » دییه سؤال ایدنلره : « سـویله‌دیگمدن چوق دفعه پشیمان اولدم ، امّا سکوت ایتدیگمدن طولایی اصلا نادم اولمادم.» جوابنی ویرمشدر .

اختیارِ سکوت وَ حفظِ لسان، کمالاتِ انسانیّه‌یی تشـکیل ایدن خصائلڭ اڭ نادری وَ جنابِ حقّڭ انسانه بخش ایله‌دیگی مواهبڭ اڭ قیمتلیسیدر .

مشاهیرِ حکمادن زه‌نون‌ڭ حلقهٔ تدریسنه داخل اولمق ایسته‌ین گوه‌زه‌نڭ برندن حکیم مشار الیه ایکی قات اجرت ایسـته‌مش ، امّا ینه آز ایسته‌مش .

الحاصل : خفّتِ لسان، تداویسی ناقابل اولان امراض گبیدر.

« انسان، سویله‌مگه وسیله آرایان آدمدن عاقلانه دگل ، دیوانه‌جه سوزلره منتظر اولمالی . »

چوق سویله مك معتادی اولان آدم، هیچ بر شیئی ستر و کتم ایده‌مز ؛ لکن عقلی باشنده اولانلر، یالکز سویلنمه‌سی ایجاب ایدن سوزی سویلر . حفظِ لسان، کمالِ بصیرت وَ درایت علامتیدر . بونڭ ایچون کتابِ حکمت مؤلفی سیراه دیرکه : « جاهللرڭ قلبلری، آغیزلرنده ، عالملرڭ آغیزلری ایسه قلبلرنده‌در . »

حضرتِ علی‌نڭ (کرم الله وجهـه) دخی بو مألده بر کلام حکیمانه‌لری واردر، که اربابِ امعان وعرفان نظرنده « معیارِ حفظ لسان » حکمنده طوتولمغه سزادر :

« لسانی حفظ وَ حسن اداره ایده‌بیلمك، بیوك بر حکمتدر .
« خصائلِ انسانیّه‌نك جمله‌سندن زیاده اهم وانفعدر . هر کسله صلح
« وصلاح اوزره یاشامغی ایستر ایسه‌ك سوزکده محترز اول ! هر
« کیم لسانی محافظه ایدر ایسه روحنی محافظه ایدر ؛ هر کیم
« لسانه گلنی سویلر ایسه چوق بلالره ، عظیم فلاکتلره دوشر . »
« سلامة الانسان فی حفظ اللسان » گبی نیجه جُمَلِ جَمیلهٔ حِکمیّه
واردر ، که نابجا وَ مالایعنی سوز سویله‌مکدن احتراز ایله سکوتِ
حکیمانه‌یه ملازمت ایتمگی توصیه ایله مکده‌در .

صفای قلب ، سلامتِ روح، آز سویله‌ین آدمك بر مکافاتِ
بختیارانه‌سیدر . امثال سلیمانده وارد اولدیغی اوزره چوق سویله‌ین
کیمسه، هر حالده گناهدن خالی وَ خطادن سالم اوله‌ماز .

التزامِ سکوت حقنده‌کی بو توصیه، بعض کرّه اوزون ، فقط
نافع وَ ملتزم اولان کلاملری ده منع ایتمز ؛ آنجق کثرتِ کلامده
اکثریا خطایه دوشولمك وَ آداب و اخلاقه مغایر سوزده بولونمق
دخی ملحوظدر ؛ بناءً علیه هر حالده کثرتِ کلامدن احتراز
اولونماسنی ایما ایدر . الحاصل : سلامتِ نفسنی ، مزیّت و حیثیّتِ
ذاتیّه‌سنی سَوَن آدم، آز سویله‌مگی‌ده سومه‌لیدر .

دهاتِ اصحابدن عمرو بن عاص حضرتلری : « سوز، دوایه
« بگزر لزومی قدرینك استعمالی نافع ، زیاده‌سنك استعمالی مضر
« اولور » دیر ایدی .

واقعا آز سویله‌مك‌، اثر حکمتدر؛ فقط نه سویله‌یه‌جگنی ایی دوشونمك‌، دها بیوك بر حکمتدر.

نیجه آدملر واردر، که سوزی سویله‌دکدن صوکره آنك او-زرینه تعمیقِ فکر ایدرلر.

شیخ سعدی (علیه‌الرّحمه) حضرتلرینك: «هیچ برشی سویله‌مدیگك «وقت سکا کیمسه برشی دیمز؛ لکن سویله‌دیگك حالده سندن آنك «دلیلنی ایسترلر.» مآلنده اولان:

نکفته ندارد کسی باتو کار
وَلیکن چوکفتی دلیلش بیار

بیتی بو بابده دستورالعمل طوتولمغه شایان جمله‌لردندر.

حال بوکه بر دفعه سوز آغیزدن چیقدقدن صوکره آرتق دو-شونمك فائده ویرمز. دوشونولمه‌دن سویله‌نن، آغیزدن قاچان بر سوزك‌، نه قدر بیوك فناقلری وَ بیوك ندامتی موجب اولدیغی نیجه دفعه‌لر گورولوب ایشیدیلمشدر.

قس ابن ساعده ایله اکثم ابن صیفی بر یرده هم مجلس اولمشلردی. قس اکثمه صوردی که: «انسان اوغلنده نه‌قدر عیب بوله بیلدك؟». جواب اوله‌رق اکثم دیدی که: «انسانك عیوبی «لایعدّ وَلایحصا در؛ لکن انسانده بر گوزل خصلت بولدم. آنی «دائما استعمال ایدنلرك عیوبنی‌، او خصلتِ حسنه ستر ایدر.» او هانگی خصلتدر» دیه صورولنجه: «حفظِ لساندر» جوابی ویردی.

حفظِ لسانهٔ باشلیجه اثنای مباحثه وَ مصاحبتده دقّت اولونمق لازمدر؛ زیرا علی‌السّویه هر وقتـدن زیاده او اثنـاده خطایه دوشـولور . بویله صیره‌لرده نه قدر چوق دقّت ایدلسـه، بصیرت اوزره طاورانیلسه ینه آزدر . سائرلرینك حسنِ توجّهلرینی جالب اولمق بختیارلغی، هر شیدن زیاده لسانی محافظه وَ نظام و انتظام تحتنده اداره‌یه مقتدر اولمقدن حصوله گلیر .

حضرتِ عمرؓ : «سلامت و عافیتهٔ اون قسم ایسـه طقوزی سکوتدر . » بیورمشدر .

هرکیم سوزینی کمالِ حضورِ قلب ایله، حال و موقعه منـاسب بر صورتله وَ مختصرجه سویلر؛ سـائرلرینی‌ده کمال دقّتـله دیکلر؛ ایجابنه گوره تواضع ایلر وَ گولونه‌جك بر سوز ظهور ایتسه بیله آداب و حجاب اوزره تبسّم ایدر ایسه مصاحبتنده بولونان آدملرك جمله‌سی طرفندن مظهرِ حرمت و رعایت اوله‌جغی شبهه‌سزدر .

بوخصوصده بیلینمه‌سی لازم گلن قواعدِ حسنِ معاشرت وَمصاـ حبتهٔ غایت مهم وَ مشـکل‌در . آنجق کمالاتِ انسـانیّه وَ عقل وحکمتهٔ آنی ایجاب ایتدیگی جهتله بعض قواعدِ مهمّه‌سنی بوراده اجمالاً ذکر و بیان ایده‌لم :

بیوکلردن حجاب وَ یانلرنده چوق سویله‌مکدن اجتنـاب ایله ! زیرا بو حالهٔ سنی هرکسـه سوگیلی وَ حسن توجّهلرینـه مظهر ایدر . کیم سومز او گنجی، که بیوکلرك سوزلرینی کمالِ دقّتله دیکلر

وَ کندیسنه دوشن سوزی کمالِ آداب و حجاب اوزره مختصرجه سویلر ؟

کوچکلره دوشن سوزلر، بیوکلرك خوشلانه‌جقلری وَ بعض بیلمه‌دکلری مسئله‌لرده آنلردن استیضاح ایده بیله‌جکلری سوزلردر. مثلا : گوزل بر فقره، قیصه بر لطیفه، عاقلانه بر سوز، گوزل بر مطالعه، اوگرندیگی علوم و فنوندن بر بحث گبی .

فقط « بن بیلیرم، سز بیلمزسکز . » دیمك گبی بر طرز وطور ایله دگل، ساده‌جه اوگرندیگنی بیان ایتمك یولنده اولمالیدر .

هیئتِ اجتماعیهٔ بشریه‌نك مدارِ افتخاری اولان آدملر گبی اوـ له‌ماز ایسه‌ك باری هرکسه بر بارِ گران‌ده اولمه ! آنلری تعجیز ایتمه !

بر آدم افلاطونه : « یوزوگکزی نیچون صاغ الکزه طاقدیکز ؟ » دییه صورمش . مشارالیهده جواباً : « اوزرینه الزم اولمایان شیلری « صورانلرله بیهوده یره اختیارِ زحمت ایدنلری بیلمك ایچون » دیمش .

چوق سویله‌ین آدم، اظهارِ معلومات ایده‌یم دیرکن جهلنی گوسته‌ریر . هرکسك کندینه گوره عقلی وار در. یالکز کندینی عقللی گوسترمك ایسته‌ین کیمسه، عقلسز اولدیغنی میدانه قور . بز، باشقه‌سنك سوزینه دقّت و امنیت ایدر، اهمیّت ویریر ایسه‌ك باشقه‌سی‌ده بزم سوزمزه دقّت و امنیّت ایدر ؛ اهمیّت ویریر . بز، باشقه‌سنك شایانِ تحسین افکار و مطالعه‌سنی تحسین ایدر ایسه‌ك

او ده بزمکینی تقدیر ایدر . بوقسه افکار و مطالعه‌مز بزجه نه‌قدر طوغری ، نه‌قدر عالی اولسه قبول اولونماز. باشقه‌لری سویله‌دیگی وقت بز دیکله‌یوب سکوت ایتمه‌لی‌یز. نوبتِ صُحبت بزه گلنجه : بزده حال و موقعه گوره بیلدیگمزی‌ده صوروب اوگرنمه‌لی‌یز. انسان، سویله‌مکدن زیاده دیکله‌مکدن مستفید اولور . هرکس سویله‌یندن زیاده دیکله‌ین آدمدن خوشلانیر . « دیکله‌ین، سویله‌یندن عارف گرك ! » کلامی‌ده : ضروبِ امثالِ عثمانیه‌دندر .

تربیه‌دن محروم اولانلر، دیکله‌مکدن زیاده سویله‌مك ایسترلر . باشقه‌لرینك سویله‌دکلرینه احالهٔ سمعِ اعتبار ایتمزلر . سوزلرینی ایلری سوررلر . باشقه‌لرینه‌ده سویله‌مگه نوبت ویرمزلر ؛ دیگرلرکن دها ایچه آکلامه‌دن «دییه‌جگکزی آکلادم !» دیرلر، که بوحاللر، یالگز تربیه‌سزلك دگل ، بلکه خفّتِ عقل وَنقصانِ محاکمه علامتیدر.

سوزگده ، صحبتگده قطعی بر صورت ، حاکمانه برطور و حرکت گوسترمکدن حذر ایله! زیرا کندی افکار ومطالعه‌سنك سائرلرنجه بر قانون وقاعده اتّخاذ اولونماسنی وَیا برخطِّ حرکت اولمق اوزره تلقّی ایدیلمه‌سنی ایسته‌ین آدمه، هرکس عداوت وخصومت ایدر .

افکار ومشوارگده عناد واصرار اثری گوسترمه ! افکارك، سائرلرینك رأی و مطالعه‌سندن ایی اولسه وَ آنلره مرجّح گو-رونسه بیله تألیفِ افکار ایتمگه چالیش ! باخصوص بعض ضررسز شیلرده سائرلرینك افکارینه موافقت ایتمگه بورجلو اولدیغك ،

یاخود مجبور بولندیغك وقت : « بلکه بن افکار و مطالعه‌مده یاکیلیورم ؛ سز بندن دها ای بیلیرسکز . » دییه‌رك روی موافقت گوستر ! زیرا بو حال ، حیثیتکه طوقونمادقدن باشقه قیمت و مزیتکی آرتیریر .

بعض دفعه مباحثه ایت ! لکن گوه‌زه ، خفیف مشرب ، حدید المزاج ، معنّد ، لافزن آدملرله اصلا مباحثه ایله‌مه ! زیرا حکمای قدیمه‌دن سیرانك دیدیگی گبی بویله آدملرله مباحثه ایتمك ، آتشك اوزرینه اودون قویمقدر .

مباحثه ، هر کیم ایله اولور ایسه اولسون اگر اصول و قاعده وَ آداب و تربیه داخلنده جریان ایتمز ایسه دائما مضرّدر ؛ زیرا چوق دفعه انجامی منازعه ومعارضه‌یه منجر اولور .

واقعا بارقهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن چیقار ؛ لکن بعض دفعه بو مصادمه‌دن اویله شراره‌لرده صیچرار ، که آتش سوزان حدّت ، خانهٔ دلی احراق ایدر .

مباحثلر ، معتدل الدّم ، حلیم ، سلیم ، محقّ ، منصف اولمالی . افکار و آرای صائبه‌یی قبول ایده‌جك یولده بولونمالی . حال بوکه چوق دفعه کندی رأیلرینی - ولو یاگلش اولدیغنی بیلسه‌لر بیله - ترویج ایتمك اوزره عناد و اصرار ایدرلر . اکثریا خطالی اولدقلرینی بیلدکلری حالده ینه اعتراف ایتمك ایسته‌مزلر . خطاده اصراردن قورقمازلر . اوتانمازلرده آنی اعتراف وَ حقّی قبول

ایتمکدن عارلانیرلر . حال بوکه بوندن کندیلرینه بر فائده حاصل اولمادقدن باشقه جهالتلرینی اظهار ایلەمش اولورلر .

بونکله برابر واقعا سائرلرینك آز چوق افکارِ محقّەلرینه موافقت ایتمك واجبدر ؛ لکن بطلانی میدانده اولان بعض افکارِ باطلەیی : نزاکت ، تربیه وَیا مداهنه ایچون قبول ایتمكده جائز دگلدر . بویله خصوصلرده حقیقت طرفنی طوتوب ممکن مرتبه خطالریکی تصحیح ایتمکه چالیش ! موفّق اولەمادیغك حالده کمالِ ادب واعتدال ایله سوزیکه ختام ویر ! یاخود بحث دیگره نقلِ مقال اَیله !

مباحثەده حدّت وشدّت اثری گوسترمك ، عناد واصرار ایتمك ، بر آدمك کثرتِ علمنه دگل ، بلکه تعلیم وتربیەجه اولان قصور ونقصاننه دلالت ایدر ؛ افراط مرتبه کبر و غرورینی گوستەریر . بونك ایچون باشقەلرینك افکارینه غلبه ایتمك طرفنی طوتمقدن ایسه روی موافقت گوسترمك اولا وَ انفعدر .

هرهانگی مسئلەده اولورسه اولسون کندیکی ، بیلدیکك درجەدن زیاده عالِم گوسترمك سوداسنده بولونمه ! زیرا بوحال ، عقلِ قاصر وَ جهلِ مرکب علامتیدر .

هیچ بیلمه دیکك وَ یا لایقیله واقف اولمادیغك شیدن بحث ایتمه ! زیرا بالآخره بیلمەدیکك بر شی میدانه چیقارده محجوب وَ معیوب اولورسك !

مصاحبت آراسنده مظهرِ توجّه و رغبت اولمق ایسترایسه‌ك بر سوزك آرقه‌سنه دوشمه ! باشقه‌لرینه یالان گورونن ویا - فهم ایتمگه قدرتلری اولمادیغندن - قبولی کندیلرینه گران گلن بر حقیقت ویا فکری، مصرّانه تصاحُب ایتمه ! زیرا هیچ بر فائده‌یی مفید اولمادقدن ماعدا مضرّتی اولماسی‌ده ملحوظدر .

مخاطبلرك اولان آدملرك درجهٔ معلوماتلری آکلاشیلنجه‌یه آرتق دها ایلری گیتمه ! اونلر، آکلامانجه هر نه دیسه‌ك اعتراض ایدرلر ؛ حتّی استهزا درجه‌سنه بیله واریرلر .

مجلسِ مصاحبت ومعاشرتده مظهرِ رغبت ورعایت اولمق صنعتی، کمالِ نزاکت وظرافتله سوز سویله‌مکدن زیاده سائرلرینك خوشلانمایه‌جغی سوزی سویله‌مه‌مکدن عبارتدر . بو یولده معامله ایتمك، نزاکتِ طبع ، ظرافتِ عقل وذکا علامتیدر .

آوروپا مشاهیرِ شعراسندن راسین اوغلنه دائما دیر ایدی‌که :

« بعض اعاظم طرفندن بوقدر مظهرِ توجّهات اولوشم ، بوقدر « التفات گوروشم، ظن ایتمه‌که نفائسِ اشعارم ایچوندر . قورنی‌ی، « بنمکندن یوز قات زیاده گوزل اشعارِ نظم ایدر ؛ لکن یوزینه « بیله باقمازلر . آنك آثارینك لطافتی، یالکز کندی آقتورلرینك « آغیزنده‌در ؛ سامعینی تعجیز ایدر . بن ایسه کیمسه‌یی تعجیز ایتمکسزین « اشعارمی دیکلتدیریرم . اشعارم حقّنده حرفِ واحد بیله « سویله‌مم . شوق انگیز سوزلر سویله‌مگی ، هر کسك متلذذ

«اوله‌جنی سوزلرله تنشیطِ قلوب ایله‌مگی کافی عد ایده‌رم .
«مقصدم، ابرازِ مهارت وَ اعلانِ معرفت اولمایوب آنجق اشعارمی
«مطالعه‌یه رغبت بیوران ذواتك معلوماتنی تقدیر ایتمکدر .

«دوقه جنابلرینك ساعتلرجه یانمدن آیریلمق ایسته‌مه‌دیگینك
«سببنی بیلسه‌ڭ ، یانمده اولسه‌ڭده گورسه‌ك شاشارسڭ . یانمدن
«قیام ایدنجه‌یه قدر آنجق اوچ درت دفعه سوز سویلرم . اوده :
«کندیسنی سویله‌مگه تشویق ایچوندر . مفارقت ایتدیگی وقت،
«بندن زیاده ممنون ومحظوظ اوله‌رق گیدر .

چالیشمق، اویومق، ییمك خصوصلرنده اعتدال

چالیشمق - انسانه عارض اولان علل و امراضك چوغی، هر شیده حدِّ اعتدالی تجاوز ایتمکدن نشأت ایدر. حددن آشیری چالیشمق، انسانك وجودینی یورار. حددن زیاده تحصیل علمه ساعی اولمق، ذهنی اتعاب ایلر. کثرتِ مشاغل ایسه روحی تضییق ایدر.

گرچه انسان، ایشنده مسبّب اولمق، ایشنه مقیّد اولمامق، هر ایشی کندی الیله یاپمایوب باشقه‌لرینك اللرینه بیراقمق مضردر؛ لکن اصل مطلوب، ممکن مرتبه کندی ایشی کندی الیله بیتیرمگه چالیشمغی، اوزرینه چوق ایش آلوب‌ده هر برینه یتیشه‌مه‌مکدن ایسه آز ایشه تشبّث ایدوب ده عهده‌سندن گله‌بیله‌جگی ایشی اوزرینه آلمغی توصیه‌دن عبارتدر. بو ایسه امرِ بصیرت وَ اعتدال اوزره طاورانمق لزومنی گوسته‌ریر.

ایش، انسانك فکرینی اشغال ایته‌لی، امّا ذهننی یورمامالی. بونك ایچون مدّتِ مدیده فکری اشغال ایته‌یوب بر اگلنجه ایله فاصله ویرمه‌لی؛ علی العموم اوچ ساعتدن زیاده بر دوزی‌یه بر ایش ایله مشغول اولمامالیدر.

آره صیره فاصله ویریله‌رك جزئی آرام ایدیلیر ایسه انسانك فکری ، روحی فرحیاب اولورده دها زیاده شوق ایله یکیدن ایشه مباشرت ایدر . بو حالده قوهٔ حافظه‌سی کسب قوّت ایلر . فکرینك جزالتی ، ذهنینك وسعت بولور ؛ مطالعه‌سینك پارلاق ، محاکمه‌سینك صاغلام اولور . بووجه ایله ضایع اولمش ظن ایتدیگك وقتی بولمش اولورسك . ایشلرکك دوچار بطاعت اولماز ؛ بالعکس اوّلکندن دها زیاده سرعتله ایلریلر . بو صورتله صحّتکده خللدن وقایه ایدلمش اولور .

علمادن برینك بر ککلك بسله‌یور ایدی . آوجینك بری گورونجه تعجّب ایتدی . اوذات ده بونی حس ایده‌رك آوجی‌یه : « او الکده‌کی نه‌در ؟ » دیه سؤال ایتدی . آوجی : « یایدر » جوابی ویرنجه عالم : « نیچون دائما یایی قورولی بولوندورمازسك ؟ » دیه صوردی . آوجی‌ده جواباً : « دائما قورولو قالیرسه قوّتی آزالیر ؛ « لازم اولدیغی وقت ایشه یاراماز . یاراسه‌بیله درجهٔ مطلوبه‌ده اولماز » دیدی . بونك اوزرینه عالم : « اویله ایسه بزم فکرمزك ده « بعض کرّه آرامه محتاج بولوندیغنه تعجّب ایتمه ! بزده فکرمزك « یایی دائما قورولو طوته‌جق اولورسه‌ق قوّتی آزالیر . قوّتلیجه بر « ایش ایله اشتغال ایتمك ایسته‌دیگمز وقت تاب آور مقاومت اولـ ـه‌ماز » دیدی .

علی‌الدّوام تحصیل ایله مشغول اولمقده انسانه مضرّدر ؛ زیرا فکر دخی وجودگبی فاریغه مستعددر . واقعا تحصیلك حدّ اعتدالده

اولور ایسه فکرك غداسیدر ؛ لکن غدای مادّینك چوغی معده‌یی افساد ایتدیکی کبی بونك ده حددن آشیریسی، فکری بوزار، ذهنی یورار. بونك ایچون عاقل اولان آدم، تحصیلِ علم خصوصنی مزاجنه، تحمّلنه کوره بر نظام و انتظام آلتنه آلمالیدر. اویله اوچ سنه‌ده آنجق تحصیل اولونه بیله‌جك بر شیئی اوچ آیده تحصیل ایتمکه قالقیشیر ایسه عمرِ عزیزنی تنقیص ایتمش اوله جغی شبهه‌سزدر. بو یولده تحصیلِ علم ایتمه‌نك، ضرردن باشقه بر فائده‌سی یوقدر.

مشهور پاسقال، اون آلتی یاشنده اولدیغی حالده علم هندسه‌یه متعلّق اویله کوزل بر مقاله قلمه آلدی، که بتون مهندسلر تحسین وَ تعجّب ایتدیلر ؛ لکن اون سکز یاشنه بالغ اولدقدن صوکره دوچارِ ضعف اولدی. دائما نامزاجلقله اِمرارِ ایام وَ بو حال ایله ینه درین علملری تحصیله دوام ایدر ایدی. نهایت اوتوز طقوز یاشنده اولدیغی حالده وفات ایله‌دی. عمرینك صوك سنه‌لرنده فکرینه‌ده ضعف طاری اولمشدی.

لغات تاریخیّه مؤلّفی موره‌ری نام ذاتك دخی تتبّعاتِ علمیّه‌سی حددن آشیری ایدی. بو سببله اوتوز سکز یاشنده اولدیغی حالده وفات ایله‌دی.

حددن آشیری مشغولیّت، نه قدر تهلکه‌لی ایسه عطالت‌ده آندن زیاده تهلکه‌لیدر. عطالت، پاس کبیدر. دائما استعمال ایدیلمه‌ین آلتلر، پاسلانیر.

عطالت، مفطور اولدیغمز خصائص وَ خصائلِ ممدوحه‌مزی

بوزار. بطالتڭ قلبمزده طبعاً مركوز اولان فضیلت فیلیزلرینی قیرار. اراضیٔ خالیه‌نڭ دائما خارْ و خاشاكدنْ باشقه بر شی حصوله گتیره‌مه‌دیگی گبی عطالت‌ده‌ڭ فكرمز اراضیسنده مضر، فائده‌سز شیلر حاصل ایدر.

حاتم طائی‌یه: عالمده كندكدن زیاده عالی همّت گوردكمی؟ یاخود «ایشیتدكمی» دیه سؤال ایتدیلر. جوابنده: «برگون قرق دوه «قربان ایتمش وَ اُمرای عربله صحرانڭ بر طرفنه گزمگه گیتمش «ایدم. گوردم، كه بر آدم بر آرقه یوكی چالی طوپلامش. نیچون «حاتمڭ مسافرلگنه گیتمه‌یورسڭ؟ بر طاقم خلق آنڭ ضیافتنه «طوپلانمشلر در.» دیدیگمده شو بیتی سویله‌دی.»

«كندی كسبیله تدارك ایله‌ین اقواتنی»
«حاتمڭ احسانه ایتمز جهانده التفات.»

«حق ویردم؛ زیرا بنڭ او آدمی همّت و سخاوتده كندمدن اعلا «گوردم» دیدی.

بوش طوران آدمڭ فنالق دوشونمك وَ اكثریا دوشوندیگی فنالغی اجرا ایتمك تهلكه‌سنده بولونور. بعض كرّه عطالتڭ انسانڭ سنه‌لرجه چالیشه‌رق ایدینمش اولدیغی برفضیلتی‌ڭ بر ساعت ظرفنده محو ایدر.

درویشاندن بری بر گون شیخی نزدینه گلیر: «محنتِ دنیا «بكا اغوا ویریور؛ نفسمی شدیداً تضییق ایله‌یور. نه یاپمق «لازم گلیر؟» دیه سؤال ایلر؛ استمداد ایستر.

شیخ دهٔ شجیعانه مقاومت ایتمگه کندیسنی تشویق وَ برده بر مشغولیّت بولوب بر دوزی‌یه آنگله مشغول اولماسنی امر ایدر. برقاچ آی صوکره شیخ موما الیهٔ درویشه تصادف ایدر: «ناصل؟ «ینه محنتِ دنیا سنی اغوا ایدییورمی؟» دییه سؤال ایدنجه: «مشغولیّتدن نَفَس آله‌مایورم؛ اغوایه دوشه‌جك وقتمی «قالییور؟» جوابنی ویرمشدر.

«نَفْسك سنی اشغال ایتمزدن اوّل سن نَفْسكی اشغال ایت!» دیمك اولان «اشغال نفسك قبل ان تشغلك.» کلامی دخی خصلت مذمومه‌دن اولان عطالتدن انسانه پك چوق مضرّت ترتّب ایده‌جگنی گوسته‌رير.

مشاغلِ معتدله‌نك بزه باشقه بر فائده‌سی‌ده واردر، که اوده سعادتمزك خصمِ خانگیسی بولونان اوصانجدن بزی محافظه ایتمه‌سیدر. عالمده اوصانجٔ عطالتدن نشأت ایده‌گلمشدر. دائما کمالِ اشتیاق ایله رفیقلر، اگلنجه‌لر آرامقده اولدیغمزك سببیٔ عطالتدن نشأت ایدن اوصانجمزی دفع ایتمك ایچون دگلیدر؟

حال بو که مشغولیّتی سوَن آدمٔ کندی کندینه کلال و ملالنی دفع ایده بیلیر. عاقل اولان آدمٔ هیچ بوش طورماز. کندینه دائما مناسب بر مشغولیّت بولور. اوقاتِ تعطیلیّه‌سنی بیله هم اگلنجه‌لی، هم‌ده استفاده‌لی شیلرله امرار ایدر. نه ایش اولورایسه اولسون — ولو که براز اعتباردن ساقط بر خدمت بولونسون —

تنزّل ایدر . بو مشغولیّت، نه قدر دون مرتبه‌ده اولسه ینه بوش طورمقدن ایی اولدیغنی بیلیر . مشاغلِ خادمانه وَ خدماتِ مملوکانه‌یه گیرمکدن دخی اصلا عار ایتمز .

کبار اولیاء اللّهدن ابو الخیر حضرتلری صاغ الی مقطوع اولدیغی حالده زنبل اوره‌رك اسباب تعیّشنی تدارك ایدردی .

« بوش طورمقدن بوشنه چالیشمق اولادر . » دینلدیکی کبی « چالیشمق، الڭ خیرلی سرمایه‌در » دینیلمشدر . ینه آثار سوزی اوله‌رق : « صنعت، انسانڭ خزینه‌سیدر » قَوْلی دخی بونی مؤیّددر.

حضرت مولانا (قدّس سرّه) مثنوئ شریفنده :

دوستِ دارد دوست این آشفتگی
کوششِ بیهوده به از خفتگی

بیورمشدر . مأل بیت : « بویله چالیشقانلغی جنابِ حق سَوَر . « بوشنه چالیشمق، یاتوب اویومقدن اولادر . » دیمك اولور .

کبار اولیاء اللّهدن ابو الحسن خرقانی حضرتلری بیورمشلرکه : « قلبلرڭ خالصی، آنده هیچ خلُقِ سیّئی اولمایاندر . عمرڭ اعلاسی، « آنده مخلوق فکری بولونمایان ، نعمتلرڭ ایسی، جهد وسعی « ایله حاصل اولاندر . »

چالیشقان آدم، بعضاً بر مقدار استراحت ایتمك ایستر ؛ لکن بوش طورمقدن خوشلاندیغی ایچون دگل ، آنجق گوره‌جك ایشلرینی صیره‌سنه قویمق ایچوندر .

اویقو

اویقو، جسمِ انسانه الڭ لازم ، الڭ فائده‌لی شیلردن اولدیغی حالده لزومندن زیاده‌سی مضر اوله‌بیلیر . دائما وَ همان هر شیده کوتولك، اییلگه قریندر . شویله‌که : برچوق شیلر حدّینی تجاوز ایدرسه فنالق عارض اولور .

اویقو، جنابِ حقڭ انسانه بخش ایله‌دیگی مواهبِ لطیفهٔ وَ لذیذه‌دن بریدر . بعض خسته‌لقلرڭ اوگنی آلیر ؛ بدنی تقویه ایدر ؛ مشغولیّتدن عارض اولان ثقلتی تخفیف وَ رفع ایلر .

اویقونڭ طاتلی ، راحت بخش اولماسنی آرزو ایدرسه‌ڭ بوبابده دخی عقل و حکمت وَ طبیعته اتّباع ایتمه‌گه چالیشمالیسڭ .

گوندوز اویویوب ده گیجه اویانیق طورمق، مغایرِ طبیعتدر . سائرلرینڭ اویودقلری وقت اویانیق طورمغی، کندیگه فائده صاغلامه ! بوندن قطع نظر گیجه اوزون مدّت اویانیق طوروب‌ده گوندوز اویومق ، صباحلین پك ارکن وَیا گیجه وقتی قالقمق دخی مضرِّ صحّت وعافیتدر .

اویقونڭ وقتنی تخصیص ایدن حکمت، آنڭ مدّت امتدادینی‌ده تعیین ایدر . علی السّویّه گرڭ گنجلره ، گرڭ اختیارلره یدی ساعت اویقو کافی اولدیغی حقّنده اکثر اطبّا متّفقدر . اویقونڭ کثرتی، وجوده رخاوت ، ذهنه غباوت ایراث ایدر . بونڭ ایچون

یاتاقدن کج قالقمغی اعتیاد ایدن آدملر، عافیتلرینی محافظه ایده‌جك یرده اخلال ایتمش اولورلر .

صباحك هواسی، هر وقتدن زیاده صحت بخش وَ صافدر . باخصوص کویلك محللرده ؛ آنی هر کیم تنفس ایدر ایسه کسبِ قوّت وصحّت ایدر . صباحك سرینلگی، قانی سرینلشدیریر ؛ انسانك روحنه صفا ویریر . طامارلرینه حیاتِ تازه بخش ایدر ؛ لکن نازك بر یاتاغك صیجاقلغی وَ اوطه‌ده اوزون مدّت حبس اولونان هوا، انسانك صحّتنی اخلال ایلر .

اویقو ایچون علی السّویّه ارکن یاتوب ارکن قالقمق، قواعدِ کلیّهٔ صحّیه‌دندر . بو خصوص، انسانك هم صحّتنی ، هم‌ده ثروتنی محافظه‌یه بر مدارِ کلّیدر ؛ زیرا اوزون مدّت اویومه‌نك یالکز روحه وَ جسمه دگل ، امر اداره وَ اعاشه‌یه دخی مضرّتِ عظیمه‌سی واردر .

مشغولیّت، موجب ثروت اولدیغی گبی خوابِ غفلت وَعطالت‌ده مورثِ ضرورتدر . علی العموم دائما ایلك، ایلگی ، فنالق‌ده فنالغی دعوت ایله‌دیگی مسلّمدر .

حکمتِ علمیه‌ده شو کلامِ حکمت اعلامی مسطوردر : « اویقو-
« یی سَومه ، که دوچارِ فقر وضرورت اولمایه‌سك ! بیدار اول،
« که فیض و برکت بوله‌سك ! چوق اویورسه‌ك قالقدیغك وقت
« برده باقارسك که فقر، بر ساعیٔ سریع الحرکه گبی گلمش چاتمش ؛

« بر دشمنِ مسلّح مثللو قارشـیکه چیقمش ؛ لکن غیرتلی وَ بیدار
« اولور ایسـه‌ڭ محصولاتڭ بول اولور . فقر و احتیاج ده سندن
« اوزاق طورور . »

معتدل بر استراحت ، منتظم بر اویقو، صحّتڭ اسبابِ کلّیه‌۔
سندندر . وقتیله وَ لزومی قدر اویویان ، روحی شهوتِ شـدیده
ایله بی حضور ایتمـه‌ین ، اوزون مدّت مشغولیّت فوق‌العاده ایله
وجودینی دوچارِ ضعف و فتور ایله‌مه‌ین آدمڭ یا تنجه همان اویور .
اویقوسی درین اولور . طبیعتڭ برخوابِ معتدل ایله اکتفا ایدر .
وجود دخی یکیدن کسبِ قوّت ایدینجه اویانیر . اکثریا اصنـاف
طاقمی ایله کویلولرده گورولدیگی گبی کمالِ صحّت وَ فرطِ نشـاط
اوزره قالقوب ایشـیله مشـغول اولور . اَوِی فیض و برکت ایله
طولو بولونور . حال بوکه مبتلای عطالت وَ ذوق و سفاهت اولان
آدملرڭ اویقوسی‌ڭ علی‌العموم بر انتظام تحتنده دگلدر . یاته‌جقلری ،
قالقه‌جقلری وقتی تعیین ایدنڭ اصول مطّرده اولمـایوب آنجق
ذوق وسفاهتلریدر . گاهی وقتسز اویقولری باصار ؛ گاهی کندیلری
اویقویه منتظر اولورلر . اویقو ایسـه گوزلرندن اوچار . نه قدر
اویومق ایسته‌سه‌لر اوقدر کنـدیلرندن اوزاق قاچار . وجودلری
دوچارِ ضعف اولور .

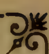
مجتهدینِ کرامدن امام احمد بن حنبل (رحمة الله علیه) حضر۔
تلری : « بعدالعصر اویقو اویومغیڭ هر وجه ایله کریه گورورم ؛
« چونکه ضیاعِ عقلدن خوف ایله‌رم . » بیورورلر ایدی .

بعض آدملر واردر، که کلّ یوم عیش و عشرت وَ ذوق و سفاهت بلیّه‌سنه مبتلا درلر. بونلر، هم کندیلرینك، هم‌ده خلقك خواب و راحتلرینی سلب وَ هرکسك نفرت و عداوتنی جلب ایدرلر. هرگون ییوب ایچمکدن، گزوب توزمقدن بیزار اولدقلری حالده اویومق اوزره یاتاغه دوشرلر؛ لکن ثقلتِ معده وَ حرارتِ وجود؛ کندیلرینی تعجیز و تضییق ایدر؛ راحت اویقو اویویه‌ماز. جزئی اویوسه‌لر بیله اوده طاتسز، راحتسز بر اویقودر. عجائب رؤیالرله طولودر. نهایت بویله بر رؤیادن متأثراً اویانیر؛ باقارلر که وجودلری کسبِ قوّت ایده‌جك یرده دوچارِ ضعف اولمش. اویقو، انسانك وجودینی تقویه، قانی تصفیه ایله کندیسنه برحیاتِ تازه بخش ایده‌جك یرده قانی غلیانه، قابی هیجانه گله‌رك انسانك صحّتی بوزولور؛ وجودی اوزولور؛ نهایت محوینی موجب اولور.

ایشته بورالرینی ادراك وَ ملاحظه ایدن آدملر، عزیز عمرلرینی سَوَن کوچکلر، وقتیله یاتوب قالقمالی؛ حدِّ اعتدال اوزره ییوب ایچمه‌لی وَ هر خصوصده کمالِ اعتدال اوزره امرارِ ایّام ایتمگه چالیشمالیدر.

یمك

عیش و عشرتدن، آقشام صباح ییوب ایچمکدن باشقه بر شی دوشونمه‌ین آدملر گبی اولما! کویا بونلر، یالکز ییوب ایچمك

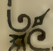
وَ گزوب توزمق ایچون طوغمشلردر. انسانڭ یمك ایچون یاشا-مایوب یاشامق ایچون یمه‌لیدر.

نفیس طعاملری سَوْ! لکن نفسکدن زیاده باشقه‌لری ایچون سَوْ! نفیس طعاملرڭ مغذّی طعاملری ترجیح ایت! نفیس طعاملردن‌ده مغذّی یمکلری انتخاب ایله! لکن شکمپرورده اولما! نفائسِ طعامه اشتهاڭ غالب اولسه بیله دائما وَ باخصوص باشقه‌لریله همبزم اولدیغڭ زمان آڭا غلبه ایتمکه چالیش! مثلا: «شو وَیا بو طعام نفیسدر؛ شو وَیا بو طعامی چوق سوه‌رم.» گبی سوزلر سویله‌مه! برمقدار دها یمکه اشتهاڭ باقی اولدیغی حالده یمکدن گری چکیل!

عصرِ سعادتِ حضرتِ پیغمبریده بولونان اطبّادن مکّهٔ مکرّمه‌ده اجرای طبابت ایدن حارث بن کلده‌دن: «دوای احسن نه‌در؟» دییه سؤال اولونمش: «آجلغه ملازمت در» دیمش. «علّت نه‌در؟» دییه صورولدقده: «آجیقمقسزین طعام اوستنه طعام ایتمکدر.» جوابی ویرمش.

حددن آشیری ییوب ایچمکدن زیاده انسانڭ صحّتنی اخلال ایدن شی یوقدر. اوبورلقڭ هر شیدن زیاده مخلِّ صحّتدر.

پرنسسڭ بری غایت اوبور ایدی. ذائقه‌سنه موافق گلن طعاملری پك چوق ییر ایدی. بر گون کندیسنه: «بو حال ایله عمریڭی قیصالدیرسڭ.» دیدکلرنده بر تبسّم ایده‌رك: «قیصه، فقط ذوق آور!» جوابی ویردی. فی الحقیقه گنج چاغلرنده ترك حیات ایله‌دی.

او قدر محاربه‌لره، او قدر مشقتلره قارشی تاب آور اولان اسکندر کبیرڭ عشرته مبتلا وَهر نوع ذوقیات و حظوظاته تابع ایدی. بو سببدن چوق معمر اوله‌مادی؛ اوتوز ایکی یاشنده اولدیغی حالده وفات ایتمشدر.

اوبورلقڭ انسانی (حیواندن آشاغی دیمه‌یه‌لم) بهائم دَرَکه‌سنه تنزیل ایدر. حیوانلرڭ دائما حوائج ضروریه‌لری ایله اکتفا ایدرلر.

اسوجیا قرالی اون ایکنجی شارلڭ ریاضتِ بدنیه مألوف اولدیغی گبی ریاضتِ طعام خصوصنده دخی دقتلی ایدی. برمقدار معتدل طعام ایتدکدن صوکره آتنه بینه‌رك اوزون مدت کشت وگذار ایدر ایدی.

اثنای محاربه‌ده گیجه‌لری قوری یره سریلمش بر صامان یاتاغنده باشی آچیق اولدیغی، اوزرنده بر پالطودن باشقه بر شی اولمادیغی حالده یاتار، اویوردی. بووجه ایله وجودی اوقدر قوت بولدی، که حددن آشیری خدمتلر وَ زحمتلر بیله کندیسنی یگه‌مز ایدی. هر نوع محنت ومشقته مقاومت ایلردی.

حکمای مشهوره‌دن مرحوم سعدی: «شکمه اسیر اولانلرڭ ایکی «جهتله اویومازلر. بری: زیاده یمکدن، بری‌ده آجلقدن» دیمش.

حال سادگیده بولونان بر اصناف، بر چیفتجی ایله برنفائسپرستك صحت وعافیت وَ طبع و مزاجلری آراسنده گورولن فرقِ عظیم نه‌دندر؟ طرزِ تعیشلری اقتضاسندن دگلمی؟ اوّلکیلرك ییيوب

ایچدیگی وَ گییوب قوشاندیغی شیلرك عادیلگی ، بریکیلرك ایسه طبیعته مغایر حال وحرکتلریدر . بونی غیر منکردر .

بر طاقمك سفرهلری انواع اطعمهٔ نفیسه ، خمیر ایشلری وَانواع مسکرات ومشروبات ایله طولودر . بونلرك نظر ربا وَ جالب اشتها منظرهلری اکثریا انسانی حدّندن زیاده ییوب ایچمگه ترغیب وتشویق ایدر . بووجه ایله معدهیه عارض اولان ثقلت هضمی تصعیب وَ بدنك بالجمله عملیاتنی تقلیب ایلر . بوندن قطع نظر هنوز ییدکلرینی هضم ایتمهدن ینه طعام وقتی گلیر . آجلق طویمهدن ینه سفرهیه اوطورورلر . احضار اولونان انواع طعاملرك گوزل گوزل قوقولری ، رنگلری ، لذتلری ، چاشنیلری کندیلرینی ییمگه دعوت ایدرلر .

« اشتهام یوق » دیرلر . بعض شیلرله گویا اشتهالرینی آچارلر . « باری یالگز شوندن ، هیچ اولمازسه بوندن اولسون ییهیم » دیرکن آز چوق هپسندنده ییهرك ینه معدهلرینی طولدورورلر . ینه ثقلت طویارلر . حال بو که ینه متنبه اولمازلر . بو وجه ایله معده فسادینه وَیا سائر برگونه خستهلغه دوچار اولماسهلر بیله بتون عمرلرینی خسته گبی گچیریرلر . حیاتلری نقصان بولور . وجودلری دائمی بر انحرافه دوچار اولور .

خلیفهٔ ثانی حضرت پیغمبری حضرت عمر (رضی الله عنه) : « نفسکزی امنزی طعامدن صاقینکز ! زیرا امتلای طعام ، جسمی

« سقیم وَ خراب ایدیجی ، مرض ایراث ایله‌ییجی ، ادای فریضهٔ
« عبودیتده کسل ویریجی وَ علّته دوشوریجی بر شیدر . بو بابده
« معتدلانه حرکت ایتمك واجبدر ؛ چونکه اعتدالِ حرکتڭ جسدی
« اصلاح ایدیجی بر خصلتِ ممدوحه‌در » بیورمشلردر .

ریاضتِ طعام ایسه بالعکس وجوده تقویّت ویریر . صحّتی محافظه ایدر ؛ بناءً علیه انسان راحت یاشار .

ملوكِ ایرانیه‌دن برینڭ نزدینه بر طبیب گوندریلمش ایدی . طبیبڭ سرایه داخل اولونجه اوّلا سرای خلقنه : « نه قدر وَ نه وقت یمك ییيورسکز ؟ » دییه سؤال ایله‌دی . آنلرده : « قارنمز « آجیقدیغی وقت ییرز ، هنوز طویمه‌دن سفره‌دن قالقارز . » جوابنی ویردکلرنده : « اویله ایسه بنم بوراده ایشم یوق ! » دییه‌رك همان آیاغنی توزیله عودت ایتمشدر .

شیخ سعدی مرحوم : « یمکده ، ایچمکده حکیمانه طاورانمایانڭ « دشمنیڭ قارنیدر » دیمش .

الحاصل : ریاضتِ طعامڭ صحّتی تولید وَ حیاتی تمدید ایدر .

حکمای قدیمه‌دن کتابِ حکمت صاحبی دیرکه : « سفاهتله نیجه « آدملر اولدیلر . اربابِ ریاضت ایسه عمرلرینی تطویل ایتدیلر . »

جنوه حکماسندن بری دیرکه : « ریاضت ایله مشغولیّتڭ انسانڭ « برر طبیبِ حاذقلریدر . مشغولیّتڭ اشتهایی تشویق ایدر ؛ ریا- « ضتده آنی تعدیل ایلر . »

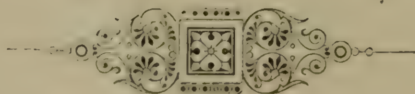

اوبورك بری خسته‌لاندی ؛ برقاچ طبیب جلب ایله‌دی . بونلرڭ ترتیب ادویّه وَ تداوی خصوصنده اتّفاق ایده‌مه‌دیلر . نهایت طبیبلری باشـندن صاودی ؛ او وقته قدر یمكده اولدیغی نفیس طعاملری ده سفره‌سندن رفع ایله ریاضته باشلادی. شفایاب اولدقدن باشقه وجودی اوّلكندن زیاده كسبِ قوّت و صحّت بولدی .

مشهور ابن سینا : «اوّلجه ییدیككزی هضم ایتمكسزین طعام ایتمكدن اجتناب ایدیكز !» دیمشدر .

اشتهایی تحریك ایدن بهاراتڭ اعلاسی، ینه اشتهانڭ كندیسی اولدیغنه اطبّاجه چوقدن قناعت حاصل اولمش وَ بونڭ اكتسابی، ریاضته، مشغولیّته متوقّف اولدیغی آڭلاشیلمشدر .

حكمادن بری : «اشتهالی بر آقشام طعامی ایتمك ایچون خفیف «بر گوندوز طعامی ایتمه‌لی .» دیمش .

حكمای قدیمه‌دن مشهور سقراط ریاضتِ طعام ایله ریاضتِ بدنی برلكده اجرا ایدردی . هر گون آقشـامه قدر آیاقده طورور، گزینیر ایدی . بر گون سببی سؤال اولوندقده : «اشـتهالی بر «آقشـام طعامنـه حاضرلانیورم؛ زیرا اشتها، هر نوع بهاراتدن اعلا در .» جوابی ویردی .

ریاضتِ بدنیّه

ریاضتِ طعامدن صوڭره ریاضتِ بدنیّـه دخی محافظـهٔ صحّتِ وجوده الزم اولان وسـائطڭ باشلیجه‌لرندن بریدر؛ زیرا بدن، اوزون مدّت حرکتسز قالیر ایسه هضمِ طعام، جریانِ دم وَ بالجمله عملیّاتِ بدنیّه‌نڭ مشکلاته دوچار اولور؛ بعض علل و امراضـڭ وقوعنه سببیّت ویریر. بونڭ ایچون قاعداً برکار وعملده بولونان آدملرده اکثریا بر اثرِ رخاوت، بر گوشکلك گورولور؛ زیرا بو حال انسانڭ اخلاط رطبیّه‌سنی تکثیف ایدر. معده‌یی گوشه‌دیر. بتـون وجوده بر رکاکـت استیلا ایلر. بدنڭ بالجمله عملیّاتِ داخلیّه‌سنی مشکلاته دوشورور.

حرکت و مشغولیّت ایسـه بالعکس طراوت وَرطوبتنی محافظه ایلر. دائما روحه بر حیاتِ تازه بخش ایدر. بو وجه ایله وجودڭ هر نوع امراضدن سـالم قالیر. بونڭله برابر انشراحِ قلب دخی الزمدر. الحاصـل: حرکت وَ ریاضت بدن، انبسـاطِ روح گبی خسته‌لغڭ اوڭنی آله‌جق بر شی یوقدر.

لدوینجه نام ایتالیالی بر طبیب، طقسان یاشنه بالغ اولدیغی حالده

قوّهٔ حافظه‌سنی ، قوّهٔ بدنی ، صحّتِ وجودینی ، الحاصل : بالجمله حوّاس داخلیّه وَ خارجیّه‌سنی کمالیله محافظه ایله‌مش ایدی . بونك سببنی سؤال ایدنلره شو جوابی ویریردی .

« قوّهٔ حافظه وَ مفکّره‌مك سببِ محافظه‌سی، معصومیّتِ اطوا-
«رمدر . صحّتِ وجودمك حکمتِ حفظی ایسه ریاضتِ بدن وَ فرحِ
« قلبم اولمشدر . »

ریاضتِ بدنیه، قوّهٔ غریزه‌یی وَ قوّهٔ طبیعیّه‌یی تقویه ایدر . قوای سائرهٔ بدنیّه‌یی تزیید ایلر . وجوددن فضلاتِ ردّیه‌یی ردّ و دفعنه مدارِ کلّی اولور . هضم فعلنه منافعِ عدیده‌یی انتاج ایدر .

فرحِ فکر، فرحِ قلبه ، فرحِ قلبده صفوتِ وجدانه متوقّفدر . بونلرك مجموعی، مسرّتی ، مسرّتده صحّتی تولید ایدر .

استقامت

استقامت، سوزنده، ایشنده طوغری اولمق، کیسه‌یی آلداتمق سوداسنده بولونمامقدر. بو صفت، انسانده باشلیجه بر خصلتِ ممدوحه‌در، که هر کسه الزمدر. هر ایلك، بونك تحتنده مستتردر. هر آدم، ابنای جنسندن بو صفتی بکلر؛ زیرا تجارت وَ بتون معاملاتِ ناس، استقامتله قائمدر.

«کتبِ عربیه‌نك برنده: «طوغریلق، دینك دیرگی، ادبك «رکنی، مروتك اصلیدر. شو اوچ شی بهمه حال طوغریلق ایله «اتمام اولور. سوزك ایسی، صادق اولانك سوزیدر. طوغریلقله «اولمك، یالانجیلقله یاشامقدن خیرلیدر.»

استقامت، اساساً قیاسِ نفس قاعده‌سی اوزرینه مؤسسدر. قیاسِ نفسك مبدئی ایسه وجداندر.

انسانِ کامل اولمق ایسته‌ین آدم، کندیسنده بو صفتی اثبات ایتمکه بورجلودر. بو، باشلیجه بر وظیفه‌در، که انسانلرك یکدیگردن طلب ایتمکه حقلری واردر. هر کیم بونی وظیفه ایدینمه‌یوب ده‌اوته‌کینی بریکینی آلداتمغه قالقیشیر ایسه همجنسنك برحقِ صریحنی غصب ایتمش دیمك اولور. بالآخره کندیسی ده متضرر اولوب جزای

سزاسی بولور. بووظیفه‌یی بیلمك وَکمالیله اجرا ایتمك اقتضا ایدر.
کتب مقدسه‌ده : « انسانلرك سزه قارشی نه وجه ایله معامله «ایتمه‌لرینی ایسترسه‌گز سزده آنلره قارشی عینی وجه ایله معامله «ایدیگز ! » بیوریلمشدر.

بو قاعده، عدالت طبیعیه‌نك بر اساسیدر. هم او قدر موافقِ طبیعتدر، که هر کسك روحنده، قلمِ قدرتله یازیلمش الك ساده‌دل اولانلرك بیله فهم و ادراکنه مقتدر اوله‌بیله‌جکلری قدر آپ آچیق بر حقیقتدر.

باشقه‌لرینك، سنی آلداتمق، متضرر ایتمك، حقکده بر گونا غدری تجویز ایله‌مك گبی ایشلرده بولوندقلرینی ایسته‌مه‌دیگك حالده بونلری سن ناصل باشقه‌لرینه قارشی اجرا ایتمك ایسترسك ؟

ولیه‌لردن بصره‌لی عفیرة العابده‌نك، اللهك قورقوسندن گیجه گوندوز آغلایه گوزلری اعمی اولمشیدی. بر گون بریسی کندیسنه : « بو گوزسزلك‌ده نه‌مشکل شیدر ؟ » دیر. موماالیهاده جوابنده : « آه ! او برشی دگلدر ؛ حقّ وحقیقتی گورمه‌مك، «اوامرِ الهیه‌دن مقصد نه اولدیغنی آکلامایوب گوگل وَ فکر «اعماسی اولمق دها مشکلدر. » دیمشدر.

بوکلامِ حکمت بیانیله ظاهرده گوزسز ایسه‌ده باطنده حقّ وَ حقیقتی بیلیر اولدیغنی ایما و اشراب ایله‌مشدر.

نیجه آدملر واردر، که حدِّ ذاتنده فنا اولدقلری حالده ایی گورونمك ایسترلر. بونلرك، ایی وَ ساده‌دل بر آدمله برایشلری،

بر معامله‌لری واقع اولونجه آنکله عقدِ مقاوله ایدرلر . او ساده‌دل آدم‌ده هر کسی کندی قلبی گبی بیلدیگی ، کندیسی کیمسه‌یه حیله ایتمگی بیلمه‌دیگی جهتله سائرلرینك کندیسنه ایده‌بیله‌جکلری حیله‌دن نفسنی وقایه ایتمگی خاطرینه بیله گتیرمز . اوته‌کی ایسه بونك شو حالندن بالاستفاده مقاوله‌یه یالکز کندی منافعنه خادم بربند صوقوشدورور ؛ آنکله او ساده‌دل آدمی اضرار ایدر .

بر دیگری ، مخاطبندن زیاده ماهر وَ مستعد اولور . اوته‌کینك او قدر مهارتی بولونماماسندن بالاستفاده آنکله یالکز کندیسنك مستفید اوله‌جغی بر معامله‌ده بولونور . بر باشقه‌سی ، مرامنی اله گتیرمك ایچون قارشیسنده‌کی آدمی بر طاقم واهی وعدلرله آلدادیر . بر دیگری‌ده برینه دوستلق صورتی گوسته‌ره‌رك آنك : یا مالنه ، یاخود عرضنه تجاوز سوداسنده بولونور .

استقامته مغایر اولان بو حاللره قارشی ، استقامت ، صداقت وَ حقیقتك گوزل گوزل مثاللرینی‌ده ایراد ایده‌لم ، که ایی وَ کامل آدم اولمق ایسته‌ینلر ، او گوزل حال و صفتلره غبطه ایده‌رك طریقِ سعادت ، رفیقِ استقامته سالك اولسونلر .

عمر الفاروق (رضی الله عنه) بر گیجه مدینهٔ منوره‌ده طولاشمقده ایکن قادینك بری قیزینه سوده براز صو قاتماسنی امر و تنبیه ایتمکده اولدیغنی ایشیدیر . قیزده : « سوده صو قاتمق حیله‌در ؛ « حیله ، گناه شیدر . امیر المؤمنین حضرتلری ، اویله شیلردن بزی

«منع بیورمشدر . » دیر . آناسی ده جواباً : «امیر المؤمنینك «اوده‌کی ایشدن نه خبری اوله‌جق ؟ سن دیدیگمی یاپ ! » دییه تکرار ایدنجه قیز : «ظاهرده امیر المؤمنینه اطاعت گوسته‌روبده «تنهاده عصیانمی ایده‌جگز ؟ » دییه والده‌سنك کلامنی اصغا ایتمز . خلیفهٔ مشار الیه قیزك بو استقامتنی قولاغیله ایشیتمکله غایت ممنون ومحظوظ اولور . قیزجغزی مخدومنه تزویج بیورمشلردر .

آقارونه نام شاعرِ مشهور شاعرلگك، آدمه ثروتدن زیاده شهرت گتیرمکده اولدیغنه قناعت حاصل ایتمش ایدی . مالك اولدیغی بر ایکی پارچه املاکدن برینی صاتمغه مجبور اولدی ؛ لکن قیمتِ حقیقیه‌سنی بیلمه‌یه‌رك نوبلہ نامنده برینه آلتی بیك ایسقوط [*] بدل ایله فروخت ایله‌دی . بوندن طولایی پك‌ده ممنون اولدی . فروخت اولونان بو ملك، اوزاق بر محلده ایدی . نوبلہ دخی گورمه‌دن آلمش اولدیغندن برگون آلدیغی ملکی گورمگه گیتدی . گورونجه چوق ممنون اولدی . عودتنده آقارونه‌ی بولدی : «بکا صاتدیغك ملك، آلتی بیك ایسقوط آنجق ایدر ظن ایتمشسك ؛ فقط آلدانمشسك . بن آنك قیمتنی سکز بیك ایسقوط تخمین ایتدم . » دییه‌رك بیك ایسقوط دها ویردی ، وَ بر چوق ابرام ایله قبول ایتدیردی .

نیجه آدملر واردر، که بو نوبلہ‌نك یرنده اولمش اولسه ایدیلر شیخ

---

[*] ایسقوط، مسکوکات عتیقه‌دندر ؛ بر ایسقوط، اوچ فرانق قیمتنده‌در . فرانسزجه‌سی « ئه‌کو » در .

سسلرینی چیقارمازلردی ؛ بویله بر آلیش ویریشدن طولایی ممنوناً یرلرنده اوطوزورلردی . بوبابده وجدانلرینی‌ده تسکین ایتمك ایچون بیك دورلو سبب بولوب کندی کندیلرینه حق ویریرلر ایدی .

بر محاربه‌ده مشهور جنرال توره‌نك عسکری ایله جوارده بولونان بی طرف بر شهردن کچه‌جکی ، شهر مذکور اهالیسنجه ملحوظ ایدی . باشقه بر طرفدن کچمه‌سی ایچون رجاجی گوندر- دیلر ؛ برده یوز بیك ابسقوط هدیّه ارسال ایتدیلر . قوماندان ، رجاجیلره جواباً : « بنم فکرم ذاتاً اورادن کچمك دگل ایدی . » دییه‌رك مبلغ مذکوری رد واعاده ایله‌دی .

حضرت علی : « حق صاحبی اولان اڭ ضعیفکز ، حقّنی « آلنجه‌یه قدر عندمده قویدر . حقسز اولان اڭ قویکز ، حقّنی « ویرنجه‌یه قدر نزدمده ضعیفدر . » بیورمشلردر .

طوغری آدم اولمغی ، « طوغری آدمدر . » دیدیرمگی ، کندیکه شان بیل ! هر نوع اغفالاتدن صاقین ! زیرا اکثریا سائرلرینی اغفال ایدوب دوشورمك اوزره طوزاق قوران آدم ، قوردیغی طوزاغه ایلك دفعه کندیسی دوشر .

شیخ ابراهیم بن ادهم حضرتلری بر گون بخارانك بوستانلرینه اوغرار . اورادن آقان ایرماقدن آبدست آلیرکن برعدد المایوقاریدن آشاغی گلیویرر . « آدم نه‌ضرری وار ! شو المانی آله‌یم یی‌ویره‌یم ! » دیر . همان آلوب ییر . آبدست آلدقدن صوکره نادم اولور . استحلال

ایچون گیدوب بوستانك قاپیسنی چالار. ایچریدن بر خاتون چیقار. حضرت شیخ، خاتونه دیر که: «شو ایرماقدن آبدست آلیر ایکن «بر الما بولدم، ییدم. بوده سزك بوستاندن اولدیغنه شبهه یوقدر. «گل شو المایی بکا حلال ایت!». خاتون جواباً دیرکه: «ایی امّا «بوستان یالکز بنم دگلدر؛ یاریسی سلطانکدر. هایدی بنم حصّه‌مه «اصابت ایدن یاریسنی حلال ایتدم. سلطان شمدی «بلخ» مملکتنده‌ «در. یاریسنی‌ده حلال ایتدیرمك ایستر ایسه‌ك اورایه گیتمه‌لیسك!»

حضرت شیخ طوغری بلخه قدر گیتدی؛ سلطانی بولدی؛ حلاللق طلب ایتدی. سلطان ممنون اولوب حلال ایتدی. بر چوق ده احسان ایله‌دی.

عاقل، فاضل، کامل اولان آدم، هر نوع کذبیات، اغفالات شائبه‌سیله لکه‌دار اولمقدن اجتناب ایدر. کذب ایله نامنی لکه‌دار ایده‌رك بیوك بیوك منفعتلر الده ایتمکدن ایسه ضرورت ایچنده قالمغی ترجیح ایلرده اویله شیلری ارتکاب ایتمز.

پرنسلردن بری بر محاربهٔ بحریه‌ده مغلوباً دوچار قید اسارت اولمش ایدی. کندیسنی صالیویرمك ایچون اون ایکی بیك **فیلوریه** ایسترلر ایدی. او اثناده هم گوزل، هم ده زنگین **غاملا** نامنده **مسینالی** بر قیز، بو حاله واقف اولدی. اگر کندیسیله ازدواجه تنزل ایدر ایسه مبلغ مطلوبی ویروب کندیسنی خلاص ایده‌جگنی بیان ایله‌دی. اوده درحال روی موافقت گوستردی. اووجه ایله

سندلشدیلر ؛ لکن خلاص اولدقدن صوکره قیزك اصالتسزلگنی بهانه ایدەرك وعدنده خلف ایله عقد ازدواجدن رجوع ایلەدی. غاملمان اقامهٔ دعوی ایتدی. قیزك دعواسی استماع وَمذکور سند لدی التّدقیق انجاز وعده حکم اولوندی. نهایت چارەسی قالمایوب بعض رفیقلریله برابر قیزك خانەسنه گیتدی. حقنده واقع اولان بو اهانتی اونوتماسنی رجا وَ ازدواجه حاضر اولدیغنی بیان ایلەدی.

غاملمان جواباً: «طور! بن ذاتاً ترضیەمی استحصال ایلەدم. «ظن ایدرمیسـك که شمدی‌یه قدر بنم سنی رد ایتمەمگه قلبم تحمّل «ایده‌بیلیر ایدی؟ بنم قرال خاندانـنـه منسوب بر زوجه مالك «اولمق آرزوسنـده اولدیغم جهتـله سنی زوجیّته دعوت ایتدم. «سن ایسه خلف وعد ایتدیگك دقیقەدن اعتباراً حسب و نسبگی «انکار ایتمش اولدك؛ بناءً علیه آرتق سنی زوجیّته قبول ایدەمم. «دعوایه قیام ایدیشم محضا سنی محجوب ایتمك ایدی. او دقیقەدن «صوکره آرتق قبول ایتمەمگه عهد ایتدم. آدیو! گیت! لکه‌دار «الگی باشقەسنه ویر! بن سنك وعدگدنده، ویردیگم مبلغدنده «واز گچدم!» دیینجـه پرنس نظر بر زمین محجوبیّت اولەرق عودت ایلەدی.

معاملات ناسده علی السّویّه اویله ظن اولونمشدر، که بیع وشرا طرفین رضاسـیله حاصـل اولور؛ یعنی: طرفین راضی اولدقدن صوکره بر شیئی هر قاچه ایستر ایسەك آلوب صـاته بیلیرز؛ حتّی

طرفینك جهالت وَیا ضرورتندن استفاده اولونه بیلیر. حال بوکه بو افکار، چوق فاسد وَ خطالیدر. بو، باشقه‌سنی آلداتمق ایسترکن کندی کندینی آلداتمقدر؛ زیرا بو حال، استقامته، عدالت و حقّانیّته، الحاصل: انسانك وجدانه وَ قیاسِ نفس قاعده‌سنه مغایردر.

حضرت فاروق: «عفّت و عصمت، فقرك، ایفای تشکّر و نعمت، «زنگینك زینتیدر.» بیورمشدی.

بر شیئك اگر قیمت حقیقیّه‌سی بایعجه وَ مشتریجه معلوم دگل ایسه بر بیلنه صورمق لازمدر. اگر معلوم ایسه آندن زیاده‌یه صاتمغه وَیا اکسیگنه آلمغه چالیشمق حقسزلقدر؛ آلداتمقدر؛ حتّی بایع، دفعِ ضرورت ایچون بیله‌رك قیمتندن آشاغی ویرسه بیله آلمق جائز دگلدر. واقعا صاتیلمامش قالمش اولان بر مال، بر متاع وَیاخود آرتق سائر طالبلری بولونمایان بعض اشیا، براز قیمت حقیقیّه‌سندن دون فیئات ایله آلینوب صاتیله‌بیلیر؛ لکن آله‌جق آدم، دائما سائرلرینك ضرورت وَ سفالتندن استفاده ایدیلمك، مغایرِ شانِ انسانیّت اولدیغنی گوز اوگنه گتیرمه‌لی؛ بناءً علیه قارشیسنده‌کینی غدردن وقایه وَ قیاسِ نفس قاعده‌سنه رعایت ایتمه‌لیدر؛ زیرا بو مثللی منفعتلری مرتکب اولان آدمك، سائر خصوصده دخی عدمِ استقامتنه حکم اولونور.

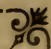
ایی دوشونمك

هر خصوصده بر شیئی اطرافیله ملاحظه ایتمکه: «ایی دوشونمك» دیرلر.

انسانده بو خاصهٔ بر لطف خداداددر، که بوکا مظهر اولان بختیارك ذهنی هر شیئی قولایجه ضبط ایدر. افکارینی کمال سهولتله یکدیکرینه تفهیم ایلر. دائما یکیدن یکی یه فکرلر تولید ایدر. کوزل کوزل تصوّرات ابراز ایلر. الحاصل! ظن ایدرسـك، که هر شیئه یکی بر صورت وَ تازه حیات ویریر.

بو قوّهٔ مؤثّرهٔ بعض کرّه فکرده اویله بر ظرافت حاصل ایدر، ذهنه اویله فیضان و کشایش کتیریر، که کمال سرعت و مهارتله افکارینی جمع وترتیب ایدر؛ حتّی یکدیکرینه مباین کورونن افکار میانه‌لرنده طوغریدن طوغری یه بولونان مناسباتی کمال سرعت و سهولتله ایضاح وَ یکدیکریله تألیف ایلر.

انسانك بو فکر موجدانه‌سنك بو ثمرهٔ لطیفه‌سیٔ بر بصیرت کامله ایله برلشمش بولونورسه طبیعتده آرتق آندن بدیع، آندن لطیف بر شی تصوّر اولونه‌ماز. نه فائده که بو ایکی کوزل خاصهٔ اکثریا بیرلشمز.

منصور عباسی، اولادلرینه : « سزه شو ایکی نصیحتی ویریرم : « دوشونمه‌دن سوز سویله‌مه‌یکز ؛ تدبیرسز ایش کورمه‌یکز . »

ایی دوشونن آدم، هر حال و حرکتنده هر خطوه‌سنی قاعدهٔ بصیرت اوزره آتار . عقل و حکمتك تخطیط ایله‌دیکی مسالکی، کندینه خطِ حرکت اتخاذ ایدر . بر عقدهٔ دشواره وَ بر مشکلاتِ طاقتفرسایه تصادف ایله‌سه عریض و عمیق دوشونور . بر شیئك عکسنی‌ده ملاحظه ایدر ؛ محاکمهٔ مصیبه ایله ارجح طرفنی بولور . دلائلِ قویه وَ مُقنِعه‌سی اولمادقجه بر شی حقنده حکم ویرمز ؛ بر قرار اتخاذ ایتمز . قاراکلقده یورویوب یولنی شاشیرمقدن وَ یا یولدن کری قالمقدن ایسه آیدینلق اولدیغی قدر کیدوب ایشیغك بیتدیکی یرده طورمغی اولی کورور .

اهلِ بصیرت اولان آدم، هیچ بر کیمسه حقنده فنا دوشونمز . کوردیکی ، ایشیتدیکی شیلره دائما ایی معنی ویریر . بو ایسه دائما منفوری اولان کوتولکی تحسین ایتدیکی ایچون اولمایوب بر شیئك فنالغنه چابوق ایناندیغندن وَ قولایجه حکم ایتمك ایسته‌مه‌دیکندندر .

حضرت فاروق : « بر شیئی عقلاً بولوب بیله‌مزسه‌م کورد یکمی‌ده بیله‌مم . » بیورمشلردر .

امرِ بصیرته رعایت ایدنلر، کندنجه ممکن اولدیغی قدر بر شیئه ایی معنی ویرمکه چالیشیر . یاپدیغی بر ایشی ممکن مرتبه تمیز چیقارمغه غیرت ایلر . سائرلری حقنده سوء فکرده بولونمایوب

حسن ظنده بولونور . بو خصوصده آلدانمش اولسه بیله آلدانمغی ترجیح ایدر . باشقه‌لرینك دیوانه‌جه‌سنه تشبث ایتدکلری شیلری گوره‌رك ، کندیسی آنلردن عاقل بولوندیغنی ملاحظه ایده‌رك افتخار ایتمز. سائرلرینی فائده‌سز ، نفسنی فائده‌لی عد ایتمز. باشقه‌لرینی خوار وَ حقیر گورمز. کندیسنی ، نه مرتبه‌ده ایسه آندن یوقاری طوتماز. باشقه‌لرینك فنالقلری جهتیله آنلری تحقیر ایتمز . آنلردن ایی اولما- سندن طولایی تمدح ایله‌مز . آنجق آنلرك فنا حاللرندن عبرت آله‌رق کندیسی دها ایی اولمغه ، دها زیاده اصلاحِ نفس ایتمکه ، صبر و تحمّلنی وَ علم و تجربه‌سنی آرتیرمغه غیرت ایدر . کندیسی سائرلرینك قصورلرینی گوردیگی وقت کندیسنده دخی او یولده بر قصور اولوب اولمادیغنی تفتیش ایلر .

نفسنده اویله بر قصور اثری بولور ایسه درحال اصلاحی چاره- سنه باقار ؛ حتّی باشقه‌لرینك فلاکتلرندن بیله حکیمانه صورتده استفاده ایدر . آنلرك اوغرادقلری زیاندن عبرت آلیر . آنلره بگزه‌مه‌مکه سعی ایدر . الحاصل : آنلرك بالجمله احوال وافعالندن کندیسی متنبّه اولور . دائما کندیسنك خطایه دوشمکده اولان عجزینی ملاحظه ایله سائرلرینك خطاسنی نظرِ عفو ایله گورمکه وَیا گندیلرینی بر صورتله معذور طوتمغه نفسنی آلیشدیریر. کندیسی احوالِ سیئه ، افکارِ سقیمه وَ اخلاقِ ذمیمه‌نك باش دشمنی اولدیغی حالده ینه قابلِ عفو و معذرت اولان حاللری ممکن مرتبه معذور طوتمغه وَ نظرِ عفو ایله گورمکه آماده بولونور . ایشته بو معاملهٔ

حکیمانه وَ عاقلانه سایه‌سنده‌در ، که هیئتِ اجتماعیّهٔ بشریّه‌نك اتّحاد و سلامتی پایدار اولور . بو یولده بولونان آدم، فضائلی سوَن وَ قیمتنی بیلن آدملر یاننده مقبول و معتبر اولور .

حکمای قدیمه‌دن برینك آتیده‌کی گوزل نصیحتنی تخطّر ایده‌لم :

«هر حال وحرکتمزده جنابِ حقّك روحمزده حاضر وَ ناظر «اولدیغنی فکر ایده‌لم ؛ وَ بویله بر عطیهٔ عظمای الٰهیّه‌یه مناسب «اولمایان افعال و افکاردن اوزاق طوره‌لم ! »

اڭ بیوك بر استعدادی حائز اولان آدم، اگر بر دنی روحه مالك ایسه کندیسنك بو استعدادی اڭ زیاده دگرسز اولور . بو دنائتِ روح، انسانك گوزل گوزل خصائص وخصائلنی ، بیوك بیوك مکارم وفضائلنی محو قیلار ؛ محسناتِ نادره‌سنی افساد ایدر. اصالت و شهرتله یوکسلك بر موقعده بولونه‌جق آدمی، عوامِ ناس منزله‌سنه تنزیل ایلر .

بالعکس هیچ بر شی یوقدر ، که حسّیّاتِ عالیّه‌یه مالك اولمق گبی اصالت و عظمتی اعزاز ایتسون، خلقك حسنِ توجّهنی ، حرمت ورعایتنی جالب اولسون .

تاریخِ میلادك ١٧٤٥ سنه‌سنده انکلتره قرال زاده‌سی اولان پرنس شارل ادوار، اسقوچیاده بیوك بر محاربه‌یی غائب ایده‌رك فرار ایتدی . غالبلر طرفندن تعقیب اولونمش ایدی . مدّتِ مدیده سفیل وسرگردان اوله‌رق گزدی . دائما کندیسنی تعقیب وتحرّی

ایدنلرك اللرینـه دوشمك تهلکه‌سـنده بولونمقده ایدی . کندیسنی بولوب گتیرنه عظیم مکافاتلر وعد اولونمش ایدی . بر گون پیاده اوله‌رق اون فرسخ مسافه قطع ایتدی . آجلقدن ، یورغونلقدن بایلمق درجه‌لرینه گلدی . اوراده کندی لهنده اولمادیغنی بیلدیگی براصیلزاده‌نك خانه‌سنه التجا ایله‌دی . صاحبِ خانه‌نك حقیله اصالتِ حسیّـاتِ عالیّه‌یه مالك اولمغه متوقّف بولوندیغنه قناعت حاصـل ایتمش ایدی .

بو آدمدن ممکن مرتبه معاونت بولدی . بونك اوزرینـه او مهمّاننواز آدمك آنی خانه‌سنه قبول ایتمش اولماسندن طولایی اتهام اولوندی . دیوان حربه جلب ایدیلدی . بر شجاعتِ فاضلانه ایله حضورِ حکّامه چیقنجه : « مساعده بیوریکز . سز بنی استجواب « ایتمـه‌دن سزه بر شی صـورایم ! » دیدی . مسـاعده اولونجه آتیده‌کی سؤالی ایراد ایله‌دی :

« سزدن هانگیکز او قدر آلچاق وَ قورقاق اوله بیلیر ایدی ،
« که بر انکلتره قرال زاده‌سی خانه‌سـنه التجا ایله‌سـونده قبول
« ایده‌مه‌سین ؟ »

بو سوز اوزرینه رئیس ایله اعضایِ مجلسك کمالِ احترام ایله هپ آیاغه قالقدیلر ؛ کندیسنك عودتنه مساعده ایله‌دیلر .

افکار وحسّیاتِ عالیّه‌یه مالك اولمق عالیجنابلغی ، ایشته بویله مثمر وَ مؤثّردر . بونك ایچون ای اوغل ! ایی دوشونمك شرفنه نائل اولمق ایسترایسه‌ك ثروت وعظمتکله یاپمغه مقتدر اولدیغك شیلردن

موافقِ عقل و حکمت وَ عدالت اولانلری اجرا ایله ! هر مقتدر اولدیغك شیئی یاپه‌جق اولور ایسه‌ك نهایتنده نادم و محجوب اولورسك . منفعت پرستلك، سنی هیچ بر وقتده مغلوب ایتمه‌سین ! مسلککك، ذلّتِ منفعت پرستی اولماسون ! منافعِ شخصیّه‌یه پرستش ایتمه . ناموس وفضیلتی سَوْ ! منفعتِ ذاتیّه‌کدن زیاده عمومك منافعنی گوزت !

انسان، بووجه ایله گوزل گوزل فضیلتلر ، بیوك بیوك ایشلر میدانه گتیریر . بو صفت و مزیّته مالك اولان آدم، دائما امور عالیّه ایله اشتغال ایدر . حمیّت وفضیلته مغایر اولان شیلر، نه قدر منافعِ ذاتیّه‌سنه خادم اولسه ، نه‌قدر فوائدِ عظیمه‌یی مستلزم بولونسه رد ایدر .

انکلتره دولتی رجالندن مشهور طوماس مورر واردی . بر دیوانِ عالی کاتبی ایدی . بو آدم، شو گوزل مثالی گوسترمشدر ، که دائما ذکرِ جمیل ایله یاد اولونماسنی موجب اولمشدر :

انکلتره آصیلزادگانندن برینك، بیوك بر دعواسی وار ایدی . کندیسی، هر نه قدر حقلی ایدی ایسه‌ده ینه نتیجه‌سی لهنده حکم اولونه‌جغنده تردّد ایدییوردی . دعواسنك حسنِ نتیجه بولماسنه مدار اولمق اوزره کاتبِ موما الیهه گوموشدن معمول بر چفت ذی قیمت وَ مصنّع صراحی ارسال ایتدی . کاتب‌ده صراحیلری منکشه شروبیله املا واعاده ایله‌دی . نهایت دعواسی، لهنه حکم اولوندی .

لیونه شهر امینی وَتجارت ناظری بارون وغاسیده بوخصوصده گوزل بر مثال ارائه ایله‌مشدر :

بر گون اتمکجی اصنافی، ناظرِ مشار الیهك نزدینه گیتدیلر ؛ اداره ایده‌مه‌دکلرندن بحث ایله اتمگك ترقیٔ فیئاتنه مساعده اولونما‌سنی رجا ایله‌دیلر . بو تکلیفلرینك بعد التّدقیق ایجابنه باقه‌جغنی بیان ایله‌دی . اتمکجیلر، گیده‌جکلری صیره‌ده اصول ایله یازیخا‌نه‌نك اوزرینه ایکی یوز آلتون قویوب عودت ایتدیلر . ایکی اوچ گوندن صوکره تکرار مراجعت ایله‌دکلرنده شهر امینی جواباً :

« اسباب ودلائلکزی تدقیق ایله‌دم . میزان عدالته موافق بوله‌
« مادم . اتمك فیئاتنك تزیید ایدیلمه‌سیله اهالینك بو بابده دوچارِ
« غدر و مشکلات اولماسنه بر سببِ محق گوره‌مه‌یورم . بیراقمش
« اولدیغکز آلتونلری‌ده مملکتك ایکی خسته‌خانه‌سنه توزیع اولونمق
« اوزره گوندردم . ظن ایتمم، که سزده بوندن زیاده برخیر ایچون
« بیراقمش اوله‌سکز . مادام‌که بویله ایپلکلر ایتمگه مقتدرسکز
« ظن ایتمم، که اویله دیدیگکز گبی صنعتکزده ضرردیده اوله‌سکز .»
کلامِ حکیمانه‌سیله اتمکجیلری دوچارِ محجوبیّت قیلار .

ذمّاملق

کیمسه‌نك عیبنی گوروب قیلمه زنهار آشکار
گونده یوز بیك عیبك اورترکن رب العالمین
[سلطان سلیمان قانونی]

ذمّاملق، بر آدمك علیهنده فنا سویله‌مك، « فلان آدم شویله‌در »، « بویله‌در » دییه علیهنده بولونمق، آنی ذم ایله‌مکدر. بو ایسه انسانیّته مغایر احوالدندر. بیوك بر دنائتدر. افترا دینیلن شی دخی بوکا انضمام ایدرسه آرتق بیوك بر آلچاقلق حکمنه گیرر.

بر ذمّامك آغزندن چیقان سوز، اون ذمّامك لساننـدن گچر. هر بری آکا بر سوز علاوه ایدر. کیمیسی ده آنی آز چوق تبدیل ایلر. بو وجه ایله بتون بتون ذمّیّاتك شکلی دگیشوب باشقه بر قالبه گیرر. افترا مقامنه قائم اولور.

بر آدمك علیهنده خلافِ واقع سوز سویله‌مك، سلاحسز بر کیمسه‌نك اوزرینه مسلّح اوله‌رق هجوم ایله‌مك قبیلندندر. آرتق بوندن‌ده بیوك حقسزلق اوله‌ماز؛ بناءً علیه هرکیم بر آدمی ذم ایله آنك شان و شهرتنی وَیا ناموس و اعتبارینی شکست ایدر ایسه عین قاتل عد اولونور؛ زیرا ذم ایله‌دیگی آدمدن اویله بر شی غصب

ایتمگه قصد ایدییور، که حیاتدن زیاده عزیز وَ لذیذدر. اهلِ ناموس اولان، بی گناه بولونان بر آدم ایچون تیرِ زهرناكِ افترایه هدف اولمق گبی بیوك بدبختلق اوله‌ماز. افترا دینیلن شیئك بر زهرِ قاتل گبی بر دفعه مرارتی انتشار ایده‌جك اولور ایسه آرتق داخل اولدیغی وجودی کاملاً استیلا ایدر. اوکی آلنمق محال درجه‌سنه واریر. ذم و افترا، اویله بر آتشدر، که بر آدمك خانهٔ ناموس واعتبارینی کاملاً احراق ایده مه‌سه بیله آنی قارارتیر.

ارکانِ دولتِ سلجوقیه‌دن جمال الملك، ملکشاه سلجوقی‌یه وزیری نظام الملك علیهنده غیبت و مذمّتده بولونور. پادشاه، سوزینی کسه‌رك بر دها بو یولده ادارهٔ لسان ایتمه‌مه‌سنی امر ایلر. جمال، بر گون سائقهٔ خصومت وَ عداوتِ حسودانه ایله ینه او یولده سوزه باشلار. ملکشاه حدّتله‌نیر: «نظامك اوغورنده سنك گبی بیکی فدا اولسون!» جواب قدرشناسانه‌سیله مرقومك گوزلرینه سی میل چکدیریر.

بر ذمّامك ذمّیاتندن نشأت ایدن زیان، قابلِ تضمین دگلدر. سَیفِ لسان، اوقدر سمناك، ضربه‌سی‌او درجه‌قاطعدر، که‌جریحه‌قابلِ تداوی اولماز.

ناموس واعتبار، اویله نازك، لطیف شیلردر، که شکستندن وقایه‌سنه نه قدر اعتنا قیلنسه ینه آزدر. ناموس و اعتبارینی‌محافظه ایدن آدم، شایانِ اعتبار اولمایان آدمك بیله آز چوق مالك اولدیغی اعتباردن محروم اولماسندن خوف ایلر؛ آنی دخی وقایه‌یه چالیشیر.

آراقونیا قرالی آلفونس، برگون بعض قرناسیله برابر بر جواهر تاجرینك مغازه‌سنه گیدر. آله‌جغی شیئی مبایعه‌ایده‌رك عودت ایدر. مغازه‌دن بر مقدار تباعد ایدر ایتمز جواهرجی، آرقه‌سندن قوشار؛ بیوك وَ ذی‌قیمت بر الماس اکسیك اولدیغنی بیان ایدر.

قرال، درحال معیتنده بولونانلرله گری دونوب مغازه‌یه گیدر؛ بر قاب بوغدای گتیردیر؛ کندیسی ایله برابر اللرینی قاپالی اوله‌رق آنك ایچنه طالدیرمالرینی، وَ آچیق اوله‌رق چیقارمالرینی آدملرینه امر ایلر.

اوّلا: کندیسی بو حرکتی اجرا ایدر. بعده جمله‌سنه اجرا ایتدیریر؛ صوکره مذکور بوغدایی بر تخته اوزرینه بوشالدیر؛ سرقت اولونان الماس، ظاهره چیقار.

سارقك ناموس و اعتبارینی وقایه ایتمك اوزره قرالك استعمال ایله‌دیگی شو تدبیرِ ظریف، مشارالیهك عظمتِ روحنه، ظرافتِ فکرینه دلالت ایدر بر شان و شرف اولسه سزا دگلمیدر؟

هله قادینلر، علی‌العموم ارککلردن زیاده ذمّامدرلر دیه اتهام اولونورلر؛ آنجق بو حال، اکثریّا بر نیّتِ فاسده‌یه مبنی دگلدر؛ سویله‌یه‌جك چوقلق باشقه بر شی بوله‌مادقلرندن نشأت ایدر.

امام علی حضرتلری، اولادِ کرامندن برینه نصائحندن بری ده شو ایدی: «ای اوغلم! محقق بیله‌لیسك، که برکیمسه کندی «عیبنی گورونجه باشقه‌سنك عیبنی گوره‌مز.»

ذمّاملر، علی‌العموم انسانده ذمّه شایان بر شی بولوب باشقه‌لرینه سویله‌مه‌لری، او شیلر کندیلرنده هیچ بولونمادیغی، یاخود باشقه‌لرندن آز بولوندیغی وَیا آنلردن خوشلانمادقلری ایچون دگلدر. یا بر نیّت فاسده‌دن، یاخود کندیلرینی او مثللی معایبدن عاری گوسترمك مقصدندن ایلری گلیر؛ یوقسه اگر کندیلرینك قصورلری اولماسه وَیا باشقه‌لرندن آز اولسه ایدی باشقه‌لرینی ذم ایتمکدن اوقدر خوشلانمازلردی.

بر آدم، حکمادن برینك یاننده برشخصی ذم ایتمگه باشلامش. حکیم شویله دیمشدر:

«خلقك معایبنی بو قدر چوق سویله‌مکدن، سنك معایبك پك «چوق اولدیغنی آڭلایورم؛ چونکه خلقك معایبنی تحرّی ایدن، «کندی عیوبنك درجه‌سنه گوره تحرّی ایدر.»

بر طاقم ذمّاملر وار در، که بونلرك ذمّیاتی، دائما باشقه‌لرینك شایانِ تعییب اولان قصورلرینه، حتّی هر شیئه واقف اولمغه طبعاً مراقلی وَیا باشقه‌لرنده گوردکاری هر شیئی سائرلرینه سویله‌مك خصوصی کندیلرینه طبیعتِ ثانیه ایدینمش اولمالرندن نشأت ایدر.

بر طاقم ذمّاملرده وار در، که کندیلرینك بو حاللری، عقلِ قاصرلرندن نشأت ایدر. نیجه آدملرده وار در، که ذمّاملغی کندیلرینه محضا بر سرمایهٔ صحبت اولمق اوزره اجرا ایدرلر؛ زیرا بونی ایتمه‌یه‌جك اولورلر ایسه سویله‌یه‌جك باشقه سوز بوله‌مازلر.

مأمونه خلیفه‌نك حاجی مشهور ربیع : «بز، سنك هیچ کیمسه‌نك «غیبتنده بولوندیغگی گورمه‌مشز؛ بوکا سبب نه‌در؟» دییه صور- مشلر. جوابنده: «بن، کندی نفسمدن راضی دگلم، که آنك مشغو- «لیتندن خالی اولایم‌ده باشقه‌سنك ذمیله اوغراشه‌یم!» دیمش.

بالاده ذکری سبق ایتدیگی وجه ایله بعضیلرینك‌ده ذمیاتندن مقصد، محضا کندیلرینی خلقه شائبهٔ قصوردن بری گوسترمکدن عبارتدر؛ لکن بو حال، کندی اللریله کندیلرینه قویو قازمق قبیلندندر؛ زیرا باشقه‌لرنده گوروب ذم ایتدکاری قصورلرك، کندیلرنده دخی اولوب اولمادیغنی تفتیش ایتمگه خلقی مجبور ایتمش اولورلر.

سلطان سلیمان قانونی حضرتلرینك حکمیاتندن شو مصراعی دخی درج صحیفه ایله‌رز:

ایستر ایسه‌ك اولمایه عیبك جهانده آشکار،
سن دخی طوتمه دلا! بر کیمسه‌نك عیبنه سمع.

انسان، کندی حال وحرکتنی ایجه تفتیش ایده‌جك اولور ایسه -باشقه‌لرینی ذم ایتمك شویله طورسون- کندنده اوقدر قصورلر بولور، که گرك کندیسنك، گرك خلقك نظرنده شایان ذم اولدیغنی، حتی باشقه‌لری کندیسنی مدح و ثنا ایتسه‌لر بیله آکا لایق اولما- دیغنی وحقنده ایدیلن ستایشلرك چوغی واهی اولدیغنی آکلار.

شیخ سعدی، بغداده نظامیه مدرسه‌سنده درسه دوام ایتمکده ایکن رفقاسندن برینك کندیسنه حسد ایتدیگنی گورور. خوا-

جه‌سنه : « درسمی لایقیله اوگرندیگم ایچون فلان افندی بکا حسد
« ایدییور . » دیـه‌رك رفیقندن شکایت ایدر . معلّم ده جواباً :
« رفیقکك حسدی سکا خوش گلمه‌یور ، امّا سن ده آنك غیبتندن
« خوشلانیورسـك . اونی بو حال ایله خسرانْ یولنی طوتمش
« گیدییور . سن ده بو یوله گیدر ایسه‌ك آکا یتیشه‌جگکده شبهه
ایتمه ! » دیمش .

بونك ایچون انسـان، ناموس و اعتبارینی محافظه ایتمك ، نظرِ
خلقده معتبر اولمق ایستر ایسه هیچ بر کیمســه‌یی هیچ بر وجه ایله ذم
ایتمه‌مه‌لیدر .

بعضیلر ظن ایدرلر ، که بو وجه ایله باشقه‌لرینك گوزلرینه خوش
گورونورلر ؛ لکن بو حال، جُهـلاْ وَ سبکمغزاندنْ ماعداسنك
خوشنه گیتمز . هرکسك نفرتنی دعوت ایدر ؛ زیرا بو حال - ذکر
اولوندیغی اوزره – یا حسد وَیا عداوت اثریدر . بو ایسه عندالعقلا
قطعا مقبول اولمادقدن باشـقه بیوك بر قباحت اولمق اوزره تلقّی
اولونه‌جغی ضروریدر . اگر هیچ بر غرض و مقصده مبنی اولمـا-
یوب ده محضا جهالت وَ یا آلچاق بر طبیعت اثری ایســه دها زیاده
مقدوحْ اوله‌جغی شبهه‌سزدر ؛ بناءً علیـه هر ایکی حالده ده ذمّام
اولان کیمسه، دائما شایان نفرتدر .

مأمونه عباسیْ دیمشدر که : « ذمّاملق، ایله غمّازلق، محبّتی :
« تبرید ، عداوتی : تجدید ، جمعیّتی : تفریق ایدر ؛ بنـاءً علیه بو

«مقوله‌لردن دائما اجتناب ایله‌مك وَ قطعا سوزلرینه اعتماد ایتمه‌مك
«کارِ عاقلدر .»

یالکز ذمّام دگل ، ذمّیاتی استماع وَ قبول ایدن دخی منفوردر. بونك ایچون : «قولاقلریکی قاپاده ذمّامی استماع ایتمه !» امری، بعض کتبِ مقدسه‌ده مسطوردر .

یاغمورك بولوتی ، دومانی طاغیتدیغی گبی ذمّامك اقوالِ مظلمه‌سنی‌ده ساکن بر چهره ایله طاغیتمق لازمدر .

حکمادن بریی اوغلنه نصیحت اوله‌رق دیر ایدی که :

«اوغلم ! زنهار مساعده ایتمه، که برکیمسه سنك یانکده باشقه‌لرینی «خطایه دوشوره‌جك وَیا برینك ناموس و اعتبارینه ، شان «وشهرتنه ایراث خلل ایده‌جك برسوز سویله‌مگه جرأت ایتسون!»

اون‌دردنجی لوئی‌، بوندن غایت محترز اولدقدن باشقه کندیسنك یاننده برگونا ذمّیاته متجاسر اولانلری مظهرِ عتاب ایدر ایدی .

بویله برینك علیهنده آنك ناموس و اعتبارینه طوقونه‌جق بر سوز ایشیدیلدیگی حالده کیمسه‌یه سویله‌مه‌یوب اونوتمالی . برگونا مجبوریّت حاصل اولمادقجه آنی سویله‌مه‌ملیدر .

اون بشنجی لوئی‌نك زوجه‌سی دخی بوخصوصده اوقدر محترز ایدی ، که بری علیهنده ذمّیاتدن بر سوز ایشتدیگنده ایناغمادقدن باشقه صحیح اولدیغی میدانه چیقدیغی حالده‌ده آنی معذور طوتمغه چالیشیردی ؛ او تیرِ سم آلودِ ذمّیاته هدف اولانلری،

شـایانِ مرحمت گورور ایدی . الحاصل : صاغلر علیهنده اصـلا ذمّیّات جائز اولمادیغی گبی اولولر حقّنـده دخی قطعـا تجویز اولونه‌ماز .

حضرتِ عیسی (علیه السّلام) برگون اصحابنه خطاباً : « مثلا :
« برآدم اویقوده اولان برقارداشنك مستور اولان یرلرینی آچمش
« اولسه بوڭا نه دیرسڭز ؟ » بیوردیلر . اصحابی‌ده جواباً : « بویله
« بر شناعته کیم متجاسر اولور ؟ » دیدیلر . مشارالیه حضرتلری :
« آرقه‌داشلریڭزدن برینك حسب البشر بر خطاسی واقع اولسه
« وَاو خطایی کوچوك بر بهانه ایله شوراده ، بوراده اشاعه
« ایدرسه‌ڭز عین شیئی یاپمش اولورسڭز . » بیورمشلردر .

اسراف و امساك

واردات وَمصارفاتنى موازنه ايدەرك مصرفنى ايرادينه اويدور-
مايان آدم، ايلريده سفالت چكمكه حاضرلانماليدر .

بو طريقه سالك اولانلر، بر طاقم عقلسز آدملردر . معتدل
وَ منتظم صورتده اجرا ايديلن ذوق و صفا، طبيعيدر . طبيعت،
كندى قدرت و عظمتنه گوره انسانلره كمالِ سخاوتله عطيّەلر
بخش ايلەديگى گبى آنلرى كمالِ سخاوتله استعمال ايتمكدن‌ده منع ايتمز؛
لكن افراط مرتبه‌سنده ايديلن ذوق و صفالرى ، يولسز سفا-
هتلرى ، اسرافلرى منع ايدر . بر طاقم زائد مصرفلرك وَ مخرّب
ذوق وصفالرك، ثروت وقدرتمزك خارجنده وَ آدابِ حسنه وَاخلاقِ
حميده‌يه مغاير اولەرق اجرا ايديلن نامشروع حاللرك جمله‌سنى،
عقل وبصيرت رد ايدر .

ايشته بو مثللى مصارفاتده ايديلن امساك، بالجمله عُقَلا عندنده
ممدوحدر . قادينلرك بر طاقم زائد وَ گولونج تزيناتى ايچون
ايديلن اسرافات نه ايشه يارار ؟ واقعا آداب وَ اخلاقِ عموميّه
داخلنده ، تصرّف دائره‌سنده ظهوره گلن تجدّداته اتّباع ايتمك

جائزدر ؛ لکن نه چاره که چوق دفعه بعض عقللی آدملر بیله سائرلرینه اویمق ایچون بر طاقم شیلری یاپمغه مجبور اولویورلر .

گرچه هر کسك حال واقتدارینه گوره وَ کندینه یاقیشهجق صورتده البسه گیمه‌سی جائز ، بلکه‌ده لازمدر؛ آنجق درجه‌سندن براز آشاغی اولماسی، مسلكِ تواضعه دها موافق دوشر . هله بو حال، قادینلرك اك بیوك تزییناتی ، عصمت و عفتلری اولسه سزادر .

اَغنیا اولادی بولونان بعض اربابِ شباب ایله ، برده آز وقت ظرفنده تموّل ایدن زنگینلر، اکثریّا مسرف اولورلر . ثروت و قدرتلرینك صورتِ استعمالنی بیلمزلر . ظن ایدرلر ، که یاور اولان بختلری، اصلا کندیلرندن یوز چویرمه‌یه‌جکدر .

واقعا هر کس صورتِ مشروعه‌ده اکتساب ایتدیگی شیلرك متصرّفیدر ؛ لکن افراط مرتبه‌سنده صرف ایتدیکمز وَ ینه افراط مرتبه‌سنده امساك ایله‌دیگمز حالده وارداتمز نه کندمزه یارایه‌جقدر ، نه‌ده باشقه‌سنه ؛ بناءً علیه بوندن حاصل اوله‌جق مضرّتلردن طولایی عند الحق مسئول ، عند الخَلق غیرِ مقبول اولورز .

اسرافات، گرچه عمومك گوزلرینی قاماشدیران بر پارلاقلق ایسه‌ده طمع و امساك قدر مردود وَ گولونجدر ؛ لکن اسراف ایله وارداتنی تلف ایدوب‌ده هرشیدن محروم قالان آدم، بالآخره اربابِ امساکدن زیاده گولونج وَ محقّر اولور ؛ حتّی اجرای ذوق وسفاهت ایتدیگی اثنالرده بیله هرکسك طعن وتشنیعنه هدف اولور .

کاذب وَ ساخته دوستلر، بویله‌لرك اطرافنی احاطه ایدرلر . کندیسنی سومك وَ حرمت ورعایت ایتمك صورتنی گوسته‌ریرلر ؛ برابر : ییر ، ایچر ، گزرلر . بویله کندی مصرفیله ییيوب ایچن وَ بسله‌نن طالقاوقلرك، یالاندن ستایشلرینی استماع وَ قبول ایدر ؛ آنلره اعتماد ایلر . بونلر، کندیسنی دائما مدح ایده ایده ، دائما کیف ومزاجنه گوره گیده گیده تکمیل وارداتنی چورودونجه‌یه قدر طاتلی طاتلی قونوشورلر . حال بوکه برطرفدن‌ده کندیسنی تمسخر ایدرلر . ایشته بویله نابجا وَ افراط مرتبه مصرفلر ایدن مسرفلر، تربیه‌لی آدملر عندنده منفور اولور .

ایکی مسرف آدم، یکدیگریله رقابت ایدرجه‌سنه بربرندن زیاده برطاقم نابجا مصرفلر ایتمکه غیرت ایدرلردی . بونی گورن برکامل: «بکا اویله گورونور ، که بو آدملر، برخسته‌خانه قاپیسنده طورو- «یورلر ؛ اوّل ایچری گیرمك اوزره یکدیگرینی دعوت وَ اجرای «رسمِ تشریفات ایدییورلر . » دیمش .

اسراف، آتشه مشابهدر . کندیسنی تغدّی ایدن مادّه‌یی بر آن اوّل تلف ایتمکه چالیشیر . مسرف، عاقبت دوچارِ فقر وضرورت اولور ؛ نهایت باشقه‌لرینه مراجعته مجبور بولونور ؛ لکن کیمسه‌دن معاونت بوله‌ماز ؛ زیرا سخاوت، انسانه دوست قازاندیریر ؛ فقط اسراف، نانکور قازاندیریر ؛ بسله‌دیگی آدملر، مؤخراً کندیسنی طانیماز اولورلر .

مجرّب ، صادق احبّا وَ اقرباسی، کندیسنك شو ضرورت

وسفالتی اگر باشقه یوزدن اولمش اولسه ایدی معاونت ایدرلردی؛ لکن اسراف یوزندن دوشدیکی جهتله بر قبــاحتلی نظریله باقەرق آنلرده کندیسنی او صورتله رد ایدرلر .

مسرفڭ، چارەسز قالنجه اسکی بختیارلق حالنی درخاطر ایدەرك مضطرب اولور ، طورور . بونك ایچون مسرفڭ ممسكدن چوق زیاده سفیل عد اولونور؛ زیرا مسرفڭ بتون سفالتنی حس ایدر؛ گرفتار اولدیغی سفالتڭ ضروری وَ مجبوریدر . ممسكڭ سفالتی ایسه اختیاری وَ کندیسنجه غیرِ محسوسدر . مسرفڭ حین اسرا- فاتنده نه قدر زیاده ذوق طویارســه آندن محروم قالدیغی زمانده او قدر چوق آجی طویار .

حکمای یونانیّەدن دیوژەنه بر گون بر مسرفڭ زیتون اتمك یمگه مجبور اولدیغنی گورونجــه : « اگر اوّلدن بری دائما بویله طعام ایتمش اولایدڭ شمدی بویله سفیلانه طعام ایتمگه محتاج قالماز ایدڭ . » دیمش

مسرفڭ آز وقت ظرفنده اولەجك گبی مصرف ایدر . ممسكڭ دائما یاشایەجق گبی طاورانیر . حیاتنی، بتون وارداتنی ترکه مجبور ایدەجك دقیقه تقرّب ایتدکجه آنلره دها زیاده صاریلیر . نهایت اجل گلوب یتیشیر ؛ کندیسنی صاریلدیغی مالارڭ ایچندن چکوب چیقاریر . جملەسنی ذاتاً کندیسنڭ موتنه منتظر بولونان حریص ورثەســنه ترك ایتدیریر . بو مالارڭ نه قدر اوزون مدّت وَ کلفت ایچنده تراکم ایتمش ایسه او قدر آز زمان ظرفنده صرف ایدیلیر .

عبدالله بن جعفر دیمشدر که : « انسانك صاحبِ کمال اولدیغی،
«اوچ شیده بیلینیر : اربابِ رأی و فطانت ایله گوروشمه‌سنده ،
« خلق ایله ایی گچینمه‌سنده، بُخل و اسرافدن اجتناب ایتمه‌سنده .»

مادام‌که حال بویله در ؛ انسان، ممسك اولمایوب‌ده ثروتنی حسنِ استعمال ایتسه ، کندینه نافع وَ مقتضی‌اولان شیلری تدارك ایله‌سه، محتاج اولانلره معاونتده بولونسه ، اقربا وَ احبّاسنی خشنود ایده‌رك آنلرك حرمت و رعایتلرینی ، ممنونیت وَ مسروریتلرینی جلبه چالیشسه ، بعد الوفات کندیسنی ذکرِ جمیل ایله یاد ایتدیره‌جك ایلکلر ایتسه دها ایی اولمازمی ؟

انسان، دائما کندی کندینی قولای آلداتمقده اولدیغی گبی مسرف‌ده دائما کندیسنی سخاوتلی ظن ایدر ؛ ممسك، کندینی دائما اداره‌لی قیاس ایلر. بو وجه ایله هرایکیسی‌ده حدِّ اعتدالی تجاوزایتمش اولورلر . اڭ بیوك میزانِ حکمت و انسانیّت ایسه «اعتدال» در .

یرینه گوره اداره وَ یرینه گوره جومردلك ایدن آدم، دائما معتبر اولور ؛ سفالتدن مصون قالیر .

مسرفك بری، حکمای‌قدیمهٔ یونانیّه‌دن سقراطه پاره‌سزقالدیغندن طولایی عرضِ اشتکا ایدنجه حکیمِ موماالیه : « ایتدیگڭ مصرفلردن « قطع ایده‌رك کندی کندگدن آقچه استقراض ایت ! » دیمش .

وارداتنی حسنِ استعمال وَمصارف زائده‌دن اجتناب ایدن کیمسه، کندی گوزلجه گچیندکدن صوکره نیجه فقیرلری دخی سَویندیره‌بیلیر.

بر زنگینك اوغلی، پدرینه: «ناصل بوقدر زنگین اوله بیلدك؟» دیيه سؤال ایدنجه پدری، او صیره‌ده یانمقده اولان ایکی مومك برینی سوندوره‌رك: «اوغلم! آندن قولای شیمی وار؟ ضروری «اولان شیلرله قناعت ایت! بر موم ایله ایشکی گوره بیلدیکك «حالده ایکی موم یاقمه!» دیمشدر.

لزوم حقیقیسی گورولن یرده وارداتنی صرف واستعمال ایتمك، لزومسز یرده وارداتنی حفظ ایله‌مك ایسه گوزل بر اداره در. بونك ایچون ایجابنه گوره سخاوت، اسراف دگلدر.

وقتیله آمه‌ورس ده تجاردن موالی نام ذات، بوقاعده‌یی کندیسنه مسلك اتخاذ ایله‌مش ایدی. بو آدم، بشنجی شارل نام قراله ایکی میلیون فرانق اقراض ایتمشدی. بر گون قرالی خانه‌سنه دعوت ایدر. مطنطن صورتده بر ضیافت ویریر؛ نفیس طعاملر چیقاریر؛ اك صوكره گتیریلن بر طعام، قراله اك زیاده نفیس گورونور؛ چونکه تاجر، قرالك دین سندینی قوقولو آغاجلرله مملو بر تپسی درونده اولدیغی حالده سفره‌یه گتیروب یاقار.

قرال، «نه ایچون بویله یاپدك؟» دییه سؤال ایدنجه: تاجر، «افندم! لطفاً وَ تنزّلاً خانهٔ عاجزانه‌می تشریف بیورمقله بور- «جکزی ادا ایتمش اولدیکز.» جوابنی ویریر.

بویله حاله گوره ایدیلن مصرف، چوق دفعه اکابرك خوشنه گیده‌رك بو مصرفی اختیار ایدنلرك دها زیاده بختیارلقلرینی

موجب اولمشدر . بونکله برابر - بعض فوق‌العاده خصوصلر مستثنا اوله‌رق - اسراف، علی‌الاطلاق مذموم وَ دیوانه‌جه بر حرکت عد اولونور؛ زیرا واردات، کیسه‌یه بر ایلك واقع اولمقسزین بیهوده صرف ایدیلمش دیمك اولور .

مسرف آدم، علی‌الاکثر فضیلت اجرا ایده‌مز . دائما وار-داتنی بیهوده یرلره صرف ایدر . اوته‌ده بر فقیره اون غروش ویرمزده بریده اون لیرایی بوش بر شی ایچون تلف ایدر ؛ حال بوکه فضیلتی سَوَن آدم، دائما ایلك ایتمکه مقتدر اولمق ، کندیسی‌ده محتاج قاله‌رق کیسه‌یه بار اولمامق ایچون مالنی محافظه ایدر .

محبِّ فضیلت اولان کیمسه، وظیفهٔ عدالتی باعثِ شان و شرف اوله‌جق شیلردن یوقاری طوتار . برینه بر معاش باغلامقدن ایسه او پاره ایله بر وظیفه اجرا ایدر . برینه بر احسان ایتمکدن ایسه بر دیگرینه مکافات ایله‌مگی سَوَر .

مسرف ایسه سخاوتلی گورونمك ایچون برطاقم نا اهل آدملری احسانلره غرق ایلر . هیچ بر مجبوریتی اولمادیغی حالده شوکا ، بوکا محضا مدارِ افتخار اولمق اوزره اکرام ایدر . نهایت : اصل وظیفه‌لرینی اجرا ایتمه‌دن دفترِ حیاتنه خاتمه‌کش اولور .

بونك ایچون انسان، گرك اسراف ، گرك امساکدن عینی صورتده اوزاق طورمالی . بو ایکی مغایر حدلرك وسطنده بر حد معتدل طوتمالیدر .

شیخ سعدی دیمشدر که :

آزاجق آزاجق اولور بسیار
دانه‌لرله طولار قوجه آنبار

شدید بر اضطرابِ قلب، مقدّرات الٰهیّه حقنده مذموم بر امنیّتسزلك، مخوف حاللر، حالدن طولایی حدسز حسابسز تشکّیلر، کثرتِ مصارف، ندرتِ کسب و کار خصوصلرنده چکیلن مشکلات، مضر اندیشه‌لر، سوءِ افکار، اوفاق تفك شیلر ایچون بیله اینجه‌دن اینجه‌یه حسابلر، بیهوده مشقّتلر، الفتی کلفتنه دگمز بیك دورلو زحمتلری موجب اولان شیلرك، هپ اسرافاتدن نشأت ایدر حاللر در. بو وجه ایله انسان چوق دفعه قورقمقده اولدیغی سفالته دوچار اولور.

انسانك بعض کرّه اوفاق بر مصرفدن قاچیندیغی جهتله بیوك بر فنالغه میدان ویریر. مثلا: یولجیلقده وَیا بر خسته‌لق ظهورنده وَ یاخود باشقه شیلرده درحال ایجاب ایدن مصارفی اختیار ایده‌مه دیگندن طولایی بالآخره بیوك بیوك مصرفلره گرفتار اولور؛ حتّی بعض کرّه موتی بیله اِنتاج ایدر.

آقچه‌ك انسانه ایی بر خدمتکار اوله‌جق یرده فنا بر افندی اولور. صندوقلرمزده حبس اولونان آلتونلرك، گوموشلرك هیچ بر دگری یوقدر. نه وقت چیقاروب ده حسنِ استعمال ایده‌جك اولور ایسه‌ك او وقت فائده‌سی گورولور. بویله صندوقده صاقلانان پاره‌لرك طوپراغی سمیرتمك ایچون بر یره تراکم ایتدیریلن گوبره‌یه

مشاهدر، که آنجق طوپراغه یا بیلدیگی زمان فائده‌سی ظاهر اولور.

قراللردن بری، تبعه‌سندن برینك دفینه صاقلامش اولدیغنی ایشیدیر. آنی چیقاروب کندیسنه گتیرمه‌سنی امر ایدر. او ذات‌ده دفینهٔ مذکوره‌نك برقسمنی گتیروب تسلیم ایلر. باقیسنی ده آلوب دیار آخره گیدر.

اوراده مالنی صفای خاطرله صرف ایده‌رك گچینیر. بو حال، قرالك مسموعی اولونجه مرقومی جلب ایده‌رك: «مادام که شمدی «مالکی حسن استعماله باشلادك، او حالده بنده‌کی ثروتنه‌ده مالك «اولمغه مستحق اولدك.» دییه‌رك ضبط ایتمش اولدیغی آقچه‌سنی دخی کندیسنه اعاده ایلر.

طعام وَ ضیافت خصوصنده ایدیلن بر طاقم زائد مصرفلر حقنده‌ده بر قاچ سوز سویله‌مك، فائده‌دن خالی دگلدر. بعضیلر ظن ایدرلر، که بر ضیافتده یمکلرك انواعی چوق اولور ایسه مقبول اولور. حال بو که سفره اوزرنده الزم اولان خدمتلری، دعوتلیلرك شان وشهرتلرینه گوره ایجاب ایدن تدارکاتی اصلا نظر دقته آلمازلر. بو ایسه هیچ مقبول وَ جائز دگلدر؛ زیرا احبّا وَ اقربایه، باخصوص بعض اجانبه ویریلن ضیافتلرده اصل آرا- نیلان شی، سفره اوزرنده هر شیدن زیاده تمیزلك، ساده‌لك حکم ایتمك وَ حرمت ورعایتده قصور ایدیلمه‌مکدر.

طعاملر ایسه دعوتجینك حال واقتدارینه گوره معتدل اولمالیدر.

حکمادن سقراط‌ڭ بر گون بر قاچ احبّاسنه بر ضیافت کشیده ایدر . احبّاسندن بری باقارکه میدانده بیوك بر تدارك گورونمه‌یور . بیسانِ تعجّب ایله سببنی سؤال ایدنجه حکیم موما الیه : «دعوتلیلرم ایی ذاتلر ایسه بوقدری‌ده کفایت ایدر ؛ دگل ایسه‌لر بو بیله چوقدر . » جوابنی ویریر .

اسلافمزڭ بو خصوصده بزدن عاقل ایدیلر . آنلرڭ ضیافتلری، طعاملریڭ واقعا بزمکیلر گبی متعدّد وَ مطنطن دگل ایدی ؛ لکن بزم ضیافتلردن زیاده شوق آور ایدی . آنلرڭ ضیافتلرندن مقصدڭ بول بول طعاملردن زیاده گوزل گوزل اگلنمك ایدی . آنلرڭ طعاملرینڭ انواعی آز ، فقط ذوقلری چوق وَ صفابخش ایدی . بز ایسه شوق وذوقدن زیاده طعاملرڭ متنوّع وَ متعدّد اولماسنه باقارز . ظن ایدرسڭ که محضا یمك یدیرمك ایچون ضیافت ویریرز .

الحاصل: ضیافتلرده دعوتلیلری ممنون ایدوب برگونه تعجیز ایتمه‌مك اوزره لازم گلن مصرفلردن زیاده‌سیڭ اسراف عد اولونور . اگر بو نقطه‌یه دقّت اولونمایوب ده لازمهٔ حرمت و رعایتده قصور اولونور ایسه بوحالڭ دعوتلیلره ضیافت دگل ، عینِ اهانت صاییلیر .

طمعکارڭ بری بر ضیافت ویردیگنده دعوتلیلرینه : « بیورڭ! « بیورڭ ! بنم حاضرلادیغم یمکلرڭ سزه بی حضورلق وَ هضمسزلك

«ویرمز.» دیر. بونکله گویا آنلری یمگه تشویق ایتمش اولویور. دعوتلیلردن بری ده: «یاگیلیورسگز. بویله یمکلرك هضمی چوق «گوجدر!» دیمشدر.

اگر آنسزین مسافرلر ظهور ایدرسه حاضرده نه وار ایسه آنی اکرام ایتمك جائز وَ کافیدر؛ زیرا بعض شیلر تدارك ایتمك اوزره آنلری انتظارده بیراقمقدن ایسه حاضرده بولونانی اکرام ایتمك اولادر.

عالِمك بری، بویله خبرسزجه گلن مسافرلره حاضرده بولونانی اکرام ایلردی؛ آتیده‌کی سوزی سویله‌مگی‌ده عادت ایدینمش ایدی: «عفو ایدرسگز، دوستم! مادام‌که گله‌جگگزی خبر ویرمگی «مناسب گورمه‌مشسگز او حالده سفره‌مده بنمله طعام ایدیگز؛ «باشقه وقت گله‌جگگزی خبر ویره‌جك اولور ایسه‌گز او وقت «بن‌ده سزك سفره‌گزده طعام ایده‌رم.»

برنجی قسم مکتب ادبك لغتچه‌سی

ا

اِبْداع هیچ یوقدن میدانه چیقارمق .

اِبْرازِ رُوی ِنیاز یالواریر طور گوسترمك .

آبِ سُکوت (حدتك ضدی) «حلم»، یعنی: صبرلیلق معناسنه‌در.

اِبن سینا حکما و اطبای اسلامیه‌نك برنجیلرندندر. بر چوق آثاری اولوب الك مشهوری «شفا»، «اشارات»، «قانون» نام کتابلردر. ۳۰۷ سنهٔ هجریه‌سنده بخاراده تولد ایله‌مش و ۴۲۸ ده وفات ایتمشدر.

اِبن المُبارك [مرو] لیدر. فضیلت و زهادده عصرینك یکانه‌سی ایدی. هجرتك ۱۸۱ سنه‌سی رمضاننده ارتحال ایتمشدر.

اَبو جَعْفَر اندلس ادباسندندر. ۵۴۵ تاریخنده ملوك موحدیندن عبد المؤمنین زماننده حد وزارته ترفع ایله‌مشدر. بلیغانه یازلمش بعض آثاری واردر.

اِتّباع اویمق؛ برینك رأینه، فکرینه، حرکاتنه اویمق.

آتشِ سُوزانِ حِدَّت حدتك یاقیجی آتشی.

اِتْعابِ ذهن ذهن یورمق.

اِتْهام تهمتلی عد ایتمك؛ برینی بر قباحت ایله مسئول قیلمق.

آثارِ پایدار طایانوب طوران اثرلر.

آثارِ جمیله گوزل اثرلر.

اَثَرِ تَهَوُّر حدت اثری؛ اوفکه نشانه‌سی؛ یعنی: درجه‌دن زیاده حدت ایدیشدن ملاحظه‌سزجه ایش گورمك حالی.

اَثَرِ جَمیل گوزل اثر.

اَثَرِ رَخاوَت گوشکلك، تنبللك اثری.

اِجْتِهاد قدرتی یتدیگی قدر چالیشمق.

اِجْرای رَسْمِ تَشْریفات یاپیلماسی لازمه‌دن و بویوك بر ذاته مخصوص اولان معاملات و حرکات مقبوله‌یی یاپمه.

اَجر ثواب.

اَحادیث حدیثلر؛ حضرت محمد (علیه السلام)ك آغزندن چیقان سوزلر.

اِحالهٔ سَمعِ اِعْتِبار بر شیئی ایی‌جه دیکله‌یوب آکلامق ایچون قولاق ویرمك.

اَحْفاد طورونلر.

احمد بن حنبل ائمهٔ اربعه (درت امام) دن و محدثیندن بر ذات عالیقدردر. بغدادده تولد ایدوب ۲۴۱ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر.

اِخافه قورقوتمق.

اِختیارِ عُزْلَت یالگز طورمغه قرار ویرمك؛ یالگزلغی ایسته‌مك.

اَخلاطِ رَطَبّیه یاش اولان خلطلر؛ نملی مزاجلر.

اَخْلاقِ حَمیده گوزل خویلر؛ ایی طبیعتلر.

اَخْلاقِ رَدیئَه فنا خویلر؛ کوتو طبیعتلر.

اَدانی ادنالر؛ اهالینك الك آشاغی طاقمی.

اِدّخار ییغمق؛ بیریکدیرمك.

اَذْواقِ بی شُمار حسابسز ذوقلر.

اَراذِل زیاده رذیل اولانلر؛ بایاغی خلق؛ آیاق طاقمی.

اَراضیٔ مُنْبِتَه محصول بیتیرن طوپراقلر.

اَرْبابِ شَباب گنجلر.

اِرْتِکابِ مَناهی جناب حقك [یاپمه‌یك] دییه امر بیوردیغی شیلری یاپمق.

اَرْجَح الك مرجح؛ یعنی: الك زیاده مقبول اولان.

اِرْشاد طوغری یول گوسترمك.

آریستیوس یونان ادباسندندر. میلادك دردنجی عصرنده تولد و وفات ایتمشدر.

آریسطو اسکی یونان عالم و عاقللرندن مشهور

بر ذاتدر . میلاددن ٣٨٤ سنه اول طوغمش وَ ٩ ٤ سنه یاشامشدر .

اَسافِل اهالینك زیاده آشاغی طاقمی ؛ بایاغی خلق.

اَسبابِ کُلِّیه اڭ بویوك سببلر .

اُستاد اوسته؛ خواجه؛ یعنی: بر ایشی ایی بیلن .

اِستِعانه یاردیم ایسته‌مك .

اِستِمداد امداد ایسته‌مك ؛ یاردیمه چاغرمق .

استوقهولم اسوج وَ نوروچ حکومتنك مرکز اداره‌سی اولان شهر .

اَسلاف بزدن اول دنیایه گلوب گچمش اولانلر .

اِسوَج اوروپا قطعه‌سنك شمال طرفنده وَبالطق دگزی ساحلنده واقع بر حکومت .

اِستیلا بر یری ضبط ایتمه .

اَشجارِ مُثمِرهٔ تَرقّیات ایلریله‌یشك میوه‌لی آغاجلری .

اِصعاد یوقاری‌یه قالدیرمق ؛ یوکسکلره چیقارمق .

اَعذارِ مَشروعه حقلی وَ طوغری عذرلر .

اِصلاحِ ذاتُ البَین طارفین کیسه‌لرك آرالرینی بولمق؛ بربرلریله باریشدیرمق .

اِضطِرابِ قَلب یورك چارپندیسی ؛ گوکل عذابی؛ جان صیقیندیسی.

اِغماض گیزله‌مك؛ گیزلی صاقلامق .

اِطالهٔ لِسان دیل اوزاتمق ؛ آغیز بوزمق ؛

برینه فنا سویله‌مك .

اِطّراد دوزگونلك؛ برحالده، بر قرارده بولونیش .

اِطعام طعام، یعنی: یمك یدیرمك.

اِطفا سوندورمك.

اِعزاز عزتله‌مك ؛ اکرام ایتمك .

اَعصارِ ماضیّه گچن عصرلر.

اَغنیا زنگینلر؛ صاحب ثروت اولانلر .

اِغوا فیت ویرمك؛ آزدیرمق؛ برینی آیارتمق؛ حیله ایله آلدادیش .

اِفاتهٔ فرصت فرصتی قاچیرمق .

آفت بلا .

اِقتِطاف دوشیرمك .

اَقوالِ مُظلِمه قارا گلق سوزلر؛ آکلاشلماز کلاملر.

اَقوامِ سالِفه گچمش قوملر؛ اسکی ملتلر .

اَکثَم اِبن صَیفی اصحاب کرامدندر؛ یعنی : حضرت محمد (علیه السلام) ك زمان سعادتلرینه ایریشمش اولان ذواتدندر .

اِلیٰ نهایةُ العُمر عمرك صوکنه قدر؛ اولونجه‌یه قدر .

اِمام ابو یوسف امام اعظم حضرتلرینك اصحابندن در . فقهای حنفیه‌نك اڭ بویوگی صاییلیر. خلفای عباسیه زماننده قاضی القضاة نصب اولونمشدر . ١٨٢ تاریخنده وفات ایتمشدر .

امام شعبی کبار تابعیندن وَ[عبد الملك بن مروان] زمانی رجالندندر. علم فقه، تفسیر، فرائض، شعر وَانشا وَسائره‌ده معلومات کامله صاحبی ایدی . ١٠٤ تاریخ هجریسنده [کوفه] شهرنده وفات ایتمشدر .

اِمام علی پیغمبر ذیشان حضرت محمد علیه السلامك داماد عالیلری وَخلفای راشدینك دردنجیلریدر. هجرتك اوتوز بشنجی سنه‌سی مقام خلافته گچمش وَ قرقنجی سنه‌سی «ابن ملجم» دنیلن بر خائنك خنجریله شهید اولمشلردر . جسارت وَشجاعتلرندن طولایی اسد الله، یعنی: «اللهك آرسلانی» عنوانتی آلمشلردر .

امام غزالی علوم عقلیه وَنقلیه‌ده زمانه‌نك برنجیسی ایدی. بر چوق تألیفاتی واردر. «کیمیای سعادت»، «احیای علوم»، «جواهر القرآن» عنوانلی کتابلر، آثار مشهوره‌سندندر. هجرتك ٤٥٠ سنه‌سنده طوغمش، ٥٠٥ سنه‌سنده وفات ایتمشدر.

اِمتِثال اویمق .

اِمتِلای طعام معده‌یی یمکله طولدورمق؛ چوق یمك .

اُمَرا امر صاحبلری؛ بویوکلر.

اِمساك طوتیملق، پرهیز.

اِملا طولدورمق .

اُمَمِ ماضیه گچمش امتلر، قوملر، جمعیتلر.

اِنْتاج نتیجه ویرمك.

اِنْجِذابِ قَلْب يورك چكيشى؛ قلبك سوه سوه بر دیگرینه طوتولیشی.

اِنْجِلابَخشِ عُیُون گوزلری نورلاندیران.

اِنْحِراف بوزولمق؛بوزغونلق.

اَنْداخْتَهٔ چاهِ مَذَلَّتْ آلچاقلق قویوسنه آتیلمش اولان.

اُنْس واُلْفَت قونوشمق؛ آلیشمق.

اِنْشا یاپمق (بنا وسائره).

اِنْصاف عدالت؛ حق گوزتمه.

اَنْظار نظرلر؛ باقیشلر.

اَنْظارِ اَوْلِیای نِعَمی نعمت صاحبلرینك نظرلری.

اِنْعام احسان ایتمك؛ بخش ایتمك.

آنِ واحدده عینی برزمانده اولان.

اَنْوارِ مَکْنُوزه طوپلانمش نورلر.

اَنینِ حَزین ایكلتیلی؛ ایكلتیلی؛ حزنلی؛ ایكله‌یش؛ صیزلایش.

آوازِ بُلَنْد یوکسك سس.

اوانِ جوانی گنجلك زمانی.

اَوائِل اولكی زمانلر؛ اسکی وقتلر.

اَوْلِیاء اللّه اللهك سوگیلی قوللری.

اَوْلِیای اُمُور ایش صاحبلری؛ بویوك ذاتلر.

اون دردنجی لوئی فرانسه قراللرندن بری. علوم و فنونك، صنعتلرك ترقیسنه سعی ایدنلردندر.

اهل بادیه چول ویابان اهالیسندن اولان.

آیاتِ مُنیفه عالی آیتلر (قرآن کریمك کلاملرینه دینیر).

آیا صوفیه استانبولده معروف ومشهور برجامع.

اَیّامِ حَیاتمی یاشادیغم گونلری.

ایفای وَظائِفِ مُتَقابِلَه وظیفه‌لری قارشیلقلی یرینه گتیرمه.

ایقاظ اویاندیرمق.

اِئْتِلاف اویوشمق؛ اوزلاشمق.

ب

بادِیَه‌نشین چولده، صحراده اوطوران.

بُخْل خسیسلك.

بَدیدار بللی؛ ظاهر اولان.

بَدیع اولدن امثالی، نمونه‌سی اولمایان.

بَرّیّ الذِمَّه بورجدن بری اولان.

بُزُرْ جُمْهُر مشهور نوشیروان‌دن اولوب عقل حکمتله مشهوردر. برخیلی آثاری واردر. میلادك ٥٨٠ سنه‌سنده وفات ایتمشدر.

بِسْیار چوق.

بَشاشَت گولر یوزلولك؛ سوینج حالی.

بَطائَت آغیرلق؛ آغیر طاورانیش.

بَطالَت تنبللك.

بُطْلان باطل اولمق؛ صحیح اولمامق.

بَعْدَ العَصْر یوز سنه‌دن صوکره.

بَلاغَت انسان، مرامنی طبق طبقیسنه سویلیه‌بیلمك صنعتی، حالی.

بُوقَلَمُون کرتنکله‌یه بکزر بر حیواندر. دریسی مویشلی اولوب گونش اوردیغی وقت رنگدن رنگه دگیشیر. برفکرده، برسوزده طورمایوب ایکیده برده فکرینی، سوزینی دگیشدیرن ثباتسز کیمسه‌لره «بوقلمون مزاجلی» دیرلر.

بَهائِم حیوانلر.

بیدار اویانق اولان.

پ

پایدار برنده طوران؛ تملّی؛ ثابت.

پدرِ مُحَقَّر حقارت گورمش پدر.

پردهٔ مُظْلِمِ جهالت بیلمه‌مزلکدن

پَرْوَرْشِیاب بسلنمش ؛ تربیه گورمش اولان.

پُویان قوشان ؛ گزن .

پیرِ روشن ضمیر پارلاق یورکلی اختیار آدم .

ت

تاب آور قادر اولمق ؛ پایه- بیلمك .

تَألیف ترجمه اولمایه‌رق کتاب یازمق ؛ کتاب ویا رساله ترتیب ایتمك .

تأکید وتأیید قوپاشد- یرمه .

تألیفِ اَفکار آرا بولمه ؛ فکرلری بر- بریله اوزلاشدیرمه .

تألیفِ بین باریشدیرمق ؛ اوزلاشدیرمق.

تَأَنّی وَتأَمُّل اوکنی، آرقه- سنی ایجه دوشونه‌رك ایش گورمك .

تبرئۀ ذمّت قباحتسز چیقمق؛ بورجلو قالمامق.

تبرئۀ نَفْس کندیسنی پاکه، تمیزه چیقارمق.

تَجْرِیدِ نَفْس نفسنی کوتو- لکدن اوزاق طوردیرمق .

تَجَمُّلات بر اوك اشیا طاقمی.

تَجْهیز جهز؛ حاضرلق؛ حاضر- لامق ؛ طوناتمق .

تَجْهیزات جهزلر؛ حاضرلقلر؛ طونادیشلر.

تَحْذیر حذر ایتدیرمك، یعنی: صاقیندیرمق .

تَخْطیط چیزمك؛ رسم ایتمك.

تَرْجَمۀ تِبْیان قرآن کریم تفسیرلرندن برینك ترجمه‌سنك اسمی .

تَزْییف برنجی ذوقه، مزاحه آلمق .

تَشْخیص برینك شخصنی بیلمك؛ یعنی : کیم اولدیغنی طانیمق؛ بر شیئك نه اولدیغنی بیلمك .

تَصْحیحات دوزلتمه‌لر ؛ یاڭلشلری طوغرولتمه‌لر .

تَصْفِیه صافی قیلمق ؛ تمیز ایتمك .

تصنیعات اویدورمه سوزلر؛ یاپمه شیلر .

تصنیف صنف صنف ایتمك؛ دوزلتوب صیره‌یه قویمق؛ مثلا: کتاب ترتیب ایتمك.

تضییق صیقیشدیرمق ؛صیقندی ویرمك .

تطویل اوزاتمق ؛ سوزی اوزون ایتمك .

تَعاوُن بربرینه یاردیم ایتمه .

تَعظیم وتَکْریم برینه زیاده حرمت ایده‌رك بویوتمه . (آغیرلاتمق)

تَعَیُّش گچینش ؛ گچینمك ؛ بارینمق .

تَفَرُّد چکیلوب آیریلمه ؛ تك اولمه.

تَقَیُّد چالیشمق؛ غیرت ایتمك.

تَکاپو اوته‌یه بری‌یه سکوب قوشمه .

تکثیر چوغالتمق.

تکثیف قویولاشدیرمق ؛ صیقلاشدیرمق؛ قا- تیلاشدیرمق .

تلاحُقِ اَفکار فکرلرك بربرینه

تَلَقّی برشیئه تصادف ایدوب گورمك ؛ بر فکری ، برسوزی بر صورتله آڭلایوب آڭا گوره برفکر حاصل ایتمك.

تَلَوُّنِ اَفْکار فکرلرك رنکدن رنکه گیرمه‌سی ، یعنی : بر فکرده طورماماسی.

تَمایُلات میل، آرزو ایدیشلر.

تَمَسْخُر مسخره‌لق ایتمك ؛ مسخره‌لق اجراسیله استهزا.

تَمَوُّل مالللانمق؛ زنگینلنشمك.

تَناصُر بربرینه یاردیم ایتمه.

تَنْشیطِ قُلوب قلبلری فرحلاندیر- مق ؛ یورکاری آچمق .

تَوابِعله تابع اولانلرله؛کندینه اویانلرله .

تَوَسُّلاً گوگه‌نه‌رك؛ صیغینه- رق ؛ امیدله‌نه‌رك .

تَوَقّی چکینمك ؛ صاقینمق .

تئوفراست اسکی یونان حکما- سندن بریدر . بعض آثار ادبیه‌سیله مشهوردر.

تیرِ زهرناك / **تیرِ سَم آلود** } زهرلی اوق.

تَیَقُّظ اویانمق؛فکری آچیلمق.

ج

جامِ زَهرآلود زهرله بو- لاشمش قدح.

جَزالَت کسکین فکرلیلك ،

جَعْلِی جدی اولمایان؛ صورتا گورونن .

جَلَّ شانُه جناب حق حقنده قوللانیلیر تعبیرات تعظیمیه دندر. «شانی بویوك اولسون» دیمكدر :

جَلِی آشكار، میدانده اولان.

جَلِیله بویوك. (جلیـل) ك مؤنثی.

جَمادات جانسز اولان وَ بیتمه‌سی اولمایان. طاش، طوپراق، معدن گبی شیلر.

جَمْعِیّتِ بَشَرِیّه بتون انسانلر.

جَمْعِ خَزائِن خزینه‌لری جمع ایتمك؛ پاره طوپلامق.

جُمَلِ جَمیلهٔ حِكَمِیّه حكمته متعلق گوزل جمله‌لر؛ حصه آلینه‌جق لطیف سوزلر.

جَنُوا ایتالیانك قسم شمالیسنده كورفز ساحلنده بر شهر قدیمدر.

جَوْ بوشلق؛ یر ایله گوك آراسی.

جَهْلِ مُرَكَّب پك زیاده جاهل؛ یعنی: بیله‌دیگی شیلری «بیلیرم» ظننده اولمق؛ بیلگیجلك طاسلامق؛ قاتمرلی بیلزلك؛ بیله‌دیگی بیلمه‌مك.

جُهَلا جاهللر.

چ

چیچرون میلاد عیسادن ١٠٦ سنه اول [آرپینوم] دنیلن محلده طوغمش

چینی چین مملكتنده یاپیلان بر نوع چناق چوملك وَ بوڭا بڭزر چناق چوملك .

ح

حاجِبْ پرده‌دار؛ قاپوجی .

حادثاتِ سارّه مسرور اوله‌جق حاللر؛ سوینه‌جك شیلر .

حالات ذمیمه ذم اولنه‌جق حاللر؛ اویغونسز حركتلر .

حَداثَت / **حداثتِ سِنّ** چوجوقلقدن صوڭره كی گنجلك یاشی .

حَدیقهٔ فِكْر فكر باغچه‌سی؛ باغچه‌یه بڭزه‌دیلن فكر .

حَذَرْ صاقینمق؛ چكینمك .

حَرارتِ غَریزیّه وجود حیواناتده بولونان صیجاقلق .

حَسَبْ وَنَسَبْ صوی صوپ؛ بر آدمك اجدادی .

حُضّار حاضر بولونانلر .

حَضْرتِ سُلیمان پیغمبران عظامدندر. حضرت داوددن صوڭره كندیلرینه پیغمبرلك گلمشدر. قدس معبدینی انشا ایتمش وَ میلاد عیسادن ٩٢٩ سنه اول ارتحال ایله‌مشدر.

حضرت علی امام علی‌یه باق .

حِكْمَت عقلیه؛ عقل و حكمته

حضرت عمر خلفای راشدین حضراتنك ایكنجیسیدر. ابو بكر الصدیق (رضی الله عنه) دن صوڭره امیر المؤمنین اولمشدر. حركت حكیمانه وَ عادلانه‌سیله مشهوردر. هجرتك ٢٣ نجی سنه‌سنده ٦٣ یاشنده وفات ایتمشدر .

حضرت فاروق حضرت عمر رضی الله عنه حضرتلرینك لقبیدر .

حكما حكیملر؛ عقللی آدملر .

حكمای قدیمه اسكی حكیملر؛ اسكیدن گلوب گچمش اولان عقللی ذاتلر .

حكمت اعلام

حلقهٔ تدریسیه بر خواجه‌نك درس ویردیگی محل .

حیات دیریلك . انسان وَ حیوانك صاغ بولندیغی مدت .

حیله برینی آلداتوب ضرره صوقمق ایچون قوریلان یالان .

خ

خاتم طائی عربلرده ظهور ایتمش وَ سخاوتیله مشهور بر ذات .

خاتمه‌كش بر شیئه ختام ویرمك؛ بیتیرمك .

خار دیكن .

خاشاك چورچوپ .

خانهٔ دل گوکل اوی؛ اوگبی اولان گوکل.

خاطر مانده خاطری قالمش؛ گوجنمش.

خَبیث پیس؛ مردار؛ کوتو اولان.

خُداوَندِبخش صاحبنك باغشلادیغی؛ یعنی: الله ویرگیسی.

خداوندِ بخش خلقت

خُدعَه حیله؛ آلدادیش.

خِدمات مملوکانه اسیرجه اولان خدمتلر؛ قول گبی خدمت ایدیش.

خراسانی ایرانك خراسان دنیلن مملکتندن؛ خراسانلی.

خُسران ضرر؛ زیان

خَصمِ خانگی او دشمنی؛ اودن اولان دشمن؛ دوست صورتده گورونن دشمن.

خِفّتِ لسان خفیف دیللیلك؛ دیلنه گلنی سویله‌مك.

خَفایا گیزلی شیلر؛ گورونمز حاللر.

خَفی گیزلی اولان؛ گورونمز اولان.

خَلَجان یورك چارپندیسی؛ جان صیقندیسی.

خُلَفای راشدین حضرت محمد (ع.م.) دن صوکره بربری آردنجه خلیفه اولان: ابوبکر، عمر، عثمان، علی (رضی الله عنهم) حضراتی.

خَلَف برینك یرینه گلن.

خِلقَت یارادیلیش؛ خوی؛ طبیعت.

خُلقِ سیّئی فنا خوی.

خَلیفه پیغمبر وکیلی اولان اسلام پادشاهلرندن هربری.

خوابِ معتدل اورته قرار اویقو.

خُودپَرَستان کندیلرینه بگه‌نوب طاپینانلر؛ کندی نفسلرینی حددن زیاده سونلر.

خُودپَسَند یالگز کندینی بگه‌نن.

خودپسندانه یالگز کندینی بگه‌نیرجه (حرکت).

د

دار او.

درهم زمان عتیقده، بردرهم آغیرلغنده گوموش آقچه.

دریای موّاج طالغه‌لی دکز.

دفع جوع آجلغی کسدیرمك.

دلخواهنه جانی ایسته‌دیگنه؛ جان و گوکلدن ایسته‌یه‌رك.

دِلشِکَنلِك یورك قیرمق؛ قلب اینجیتمك.

دهاتِ اصحابدن اصحاب کرامك زیاده عقلليلرندن.

ده‌موناقس آداب واخلاقه دائر آثاری ایله مشهوردر. میلادك ایکنجی عصرنده وفات ایتمشدر.

ذ

ذائقه انسانده طات آلان حس.

ذَمّام ذم ایدیجی؛ قنابیجی.

ر

رابطهٔ مشترکهٔ انسانیه انسانلر آراسنده بولنان وَ یکدیگرینی بربرینه برلشدیرن باغ.

راسین فرانسه مشاهیر ادباسندندر. میلادك ١٦٣٥ سنه‌سنده طوغمش، ١٦٩٩ ده وفات ایتمشدر.

راکِباً بینمش اولدیغی حالده.

رِباط خان.

ربیعه (لایدری)

رحمة الله جناب حق رحمت ایلسون.

رحم وشفقت آجیمق.

رَخاوَت گوشکلك.

رَسیدَه یتیشمش.

رضی الله عنه «جناب حق آندن راضی اولسون» دیمکدر. بو جملهٔ تعظیمیه، اصحاب کرام حقنده قوللانیلیر.

رَکاکَت قصورلولق؛ ضعیفلك.

روی موافقت کندینه تکلیف او-

لونان برشیئی، قبول ایتدیگنی بیلدیرر طور.

رَهابین رهبانلر؛ پاپاسلر.

ز

زِنْهار صاقین‌ها! اولمایه‌که!

زیرِ پَردهٔ خَفاده گیزلی پرده آلتنده.

زیوربخش زینت ویرن؛ سوسله‌دن.

س

سائل دیلنجی.

ساعی سعی ایدن؛ چالیشان.

ساعِیِ سَریعُ الْحَرَکه چابوق یورویِن ساعی؛ یعنی: پوسته تاتاری.

سامِعَینی دیگله‌ینلری.

ستایش مدح؛ اوگمه.

سبّ سوگمك.

سُبُکْمَغْزان خفیف بینلی اولانلر؛ عقللری آز اولانلر.

سَر آمَدان بویوكلر.

سَرْفُرُو باش اگمك؛ اطاعت ایتمك.

سَریعُ الْغَلَیان چابوق‌قاینار اولان.

سَفْسَطه‌کار بوش وَمعناسز

سُفَها سفیهلر؛ ذوق وصفایه، اسرافه طالانلر.

سِلْسِلهٔ جریانی بربری آرده صره جاری اولماسی؛ بربری آردنجه گیتمه‌سی.

سلطان سلیم (اول) سلطان بایزید خان ثانینك شهزاده‌سیدر. ۸۷۵ ده طوغمشدر. اڭ گوزل فارسی شعر سویله‌ینلرك برنجیسی عد اولنور. وفاتی ۹۲۶.

سَمناك زهرلی.

سن بلوغ انسانك چوجوقلقدن گنجلگه گیردیگی یاش.

سن حداثتنده چوجوقلق یاشنده.

سن کمال انسانك تام ارکك اولدیغی؛ تام‌عقللی اولدیغی وقتی.

سؤ امثال فنا اورنکلر؛ کوتو مثاللر.

سورچدی قایدی؛ آلداندی.

سُوسَن صوصام چیچگی؛ بونك بیاضی زمباق چیچگیدر.

سه‌که‌دوس

سَیْلابِ سَفاهَت سفیهلك سیلی؛ سیل صوینه بڭزر اولان سفیهلك.

سیراق اسکی عبرانی، یهودی (عبرانی) فیلسوفلرندن بری.

سَیف لسان دیل قیلیچی؛ یعنی: قیلیچ

ش

شائبه لکه.

شائبهٔ قصور قصور لکه‌سی.

شارْل (بشنجی شارله باق).

شبّان گنجلر.

شتا قیش.

شَدیدُ الطَّبع طبیعتی شدتلی اولان؛ سرت طبیعتلی.

شَدائدُ الدَّهر دنیانك شدتلی، گوچ شیلری.

شِرارَه آتش قیغلجمی.

شعبی

شعر وزنلی، اولچیلی سوز؛ اڭ گوزل، اڭ لطیف سوز.

شعشعهٔ نظر ربا گوز آلیجی پارلاقلق.

شَفاعَت برینك حقنده ایی سویله‌مك؛ قصورینی عف ایتدیرمك.

شِکَسْت قیرمق.

شِکَمْپَروَر چوق‌ییجی، بوغازینه پس اولان.

شناعت فنالغك اڭ چیرکین درجه‌سی.

شیخ سعدی ایران شاعر وَ حکیملرندندر. «گلستان» نامیله ترتیب ایتدیگی کتاب لطیف، هر طرفده زیاده مقبولدر. پك چوق سیاحت

٦٩١ ده [سیراز] ده وفات ایله‌مشدر.

شیخ فخرالدین عراقی مشاهیر شعرای ایرانیه‌دندر. طوغوشی [همدان] شهری ایسه‌ده عراق طرفلرنده چوق سیاحت ایتمش اولماسندن «عراقی» دییه‌شهرت بولمشدر. ٦٨٨ سنه‌سنده وفات ایتمشدر.

ص

صائبه طوغری.

صدّیق پك زیاده صادق اولان (حضرت ابوبکرڭ لقب شریفی).

حرصِ شانخشاسنه انسانه شان ویرن حرص.

صفای روح جان صفاسی.

صُوَر صورتلر.

صوری گورونشده.

صیت شهرت؛ نامی چیقمق؛ اسمی آڭلمق.

ض

ضعفا ضعیف آدملر.

ط

طاقتفرسا طاقت توکه‌دن.

طریقِ ضلالت اگری یول.

عیبلامق ؛

مك (برکیمسه حقنده).

طغیان جوشمق.

طول عمر اوزون عمر.

ع

عالم بیلگیچ اولان؛ علمی، بیلگیسی اولان.

عبدالعزیز عرب حکومتی «امویلر» دنیلن خلیفه‌لرندندر. عدالتی ایله مشهوردر.

عبدالعزیز بن عبدالله

عتاب آزارلامق؛ تکدیر، تعذیر ایله جزالاندیرمق.

عدم تقیّد دقتسزلق؛ بر شیئی قیدایتمه‌مه.

عدول طوغری یولدن صاپمق؛ یولی شاشیرمق.

عرضِ اشتکا شکایتی سویله‌مك.

عرضِ دیدار یوز گوسترمك.

عرضِ شادمانی سوینج گوسترمك.

عرف وتعامل عادت؛ بر بلده‌نڭ عادتی؛ بر محلده عادت اولان شی.

عطیهٔ عظمای الهیه اللهڭ بویوك ویرگیسی، احسانی.

عقاب جزالاندیرمق؛ تکدیر، تعزیر ایتمك.

عقدِ مجلسِ مصاحبت سویلشمك ایچون بر محله طوپلانمق.

چوزلمه سی

علامتِ فارقه برشیئی دیگرندن آییره‌جق نشان.

علی السّویه بر دوزی‌یه.

علی الرحمة

علی سلیمان

علیٰ مراتبهم صیره لری اوزره؛ مرتبه‌لری اوزره.

عقل قاصرم هر شیئه ایرمه‌ین عقلم.

عمرو بن عاص امویه دن، رجال دولت عقل وذکاسیله مشهور برذاتدر. امویه دولتنڭ مؤسسی اولان معاویه‌نڭ مستشاری ایدی.

عمرینڭ فصل خریف وشتاسی عمرینڭ صوڭ یاشلری؛ اختیارلق زمانلری.

عنفوان گنجلك زمانی.

عنود عنادجی؛ چوق عناد ایدن؛ دیك باشلی اولان.

عوامّ ناس منزله‌سنه بایاغی انسانلر مرتبه‌سنه؛ عادی انسانلر یرینه.

غ

غباوت قالین فکرلیلك؛ قابا ذهنلیلك.

غیبت ومذمّت برکیمسه‌نڭ علیهنده بولونمق؛ ذم ایتمك.

حس اولونماز:

ف

فاروق ایی یی فنادن پك گو- زل آییران (حضرت عمرك لقب شریفیدر).

فَرْدِ آفَرِیده یارادیلمش بر انسان؛ مخلوق.

فرصت جو فرصت آرایان.

فرسخ اوچ میل مسافه؛ یعنی: ۷۵۰۰ آرشون بو- ینده اوزاقلق؛ اورته یورویشله بر ساعتلك یول.

فَرْطِ نَشاطْ حددن زیاده فرح؛ سونچ.

فَرِیدی مثلی اولمایان؛ یالکز بر دانه بولونان.

فَضَاحَتْ کوتولك؛ فنالق.

فضاحت وَشَنَاعَتْ کو- تولك وَ بویوك فنالق.

فُلُس پاره.

فوائد نصاب فائده‌لی.

فُوِیَه حیله؛ آلدادیش.

فیثاغور یونان حکماسندندر.

فَیَضَانْ بوللق؛ برکتلیلك.

ق

قاعِداً قعود ایده‌رك؛ اوتور- مش اولدیغی حالده.

قُدْرَتِ اَزَلِیّه جناب حقك ابتداسی (حدو- دی) بولونمایان قدرتی.

قدس سرّه «جناب حق رو- حنی مبارك وَعزیز ایله‌سون» دیمکدر.

قس ابن ساعده

قُطّاعِ طَرِیق یول کسیجی؛ یوللرده آدم صویییجی؛ حیدود.

قواعِدِ کلّیّهٔ صحّیّه صحته دائر اولان عمومی قاعده‌لر.

قوانینِ جَلیلهٔ طبیعیّه طبیعته مخصوص اولان بویوك وَ عالی قانونلر.

قورنه‌ی فرانسه مشاهیر ادباسندن بری. (میلاد) ۱۶۰۵—۱۶۸٤

قوّهٔ غریزیه (حرارت غریزیه- یه باق)

قُوّهٔ مُدْرِکه ادراك ایتدیرن قوت؛ بر شیئه عقل ایردیرمك قوتی.

قوّهٔ مُفَکِّرَه بر شیئی فکر ایتدیریجی قوت.

قوّهٔ مُمَیِّزَه ایی یی، کوتویی فرق ایتمك قوتی.

ك

کُتُبِ مُنْزَله جناب حق طر- فندن پیغمبرلره ایندیریلن کتابلر (قرآن کریم، انجیل وَتورات شریف، زبور)

کَتْمِ رازْ سر صاقلامق.

گِران آغیر.

گَرْما یاز.

کَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ «جناب حق یوزینی آق... ایله‌سون» مألنده بر جملهٔ دعائیه.

کَسَل تنبللك.

کَمال تماملك؛ تکمیللك.

ل

لا یُعَدّ وَلا یُحْصا حدسز حسابسز صاییسز.

لَطافَتْ گوزللك؛ خوشلق.

لُعْبِیّات اویونلر؛ اگلنجه‌لر.

م

مادح مدح ایدیجی؛ اوگوجی.

مافوقنده یوقاری طرفنده؛ اوستنده.

مافِی الضمیر قلبده، وجدانده گیزلی اولان شی.

مالا یعنی معناسز کلام؛ صاچمه سوز.

مالك ملك طبیعت

مألوف آلیشمش.

مالی طولو.

مأمون عباسی خلفای عبا- سیه‌دندر. هارون رشیدك اوغلی در. هجرتك ۲۱۸ سنه‌سنده وفات ایتمشدر.

مُبارَزَه غوغا؛ دوگوش.

مبارك عزیز اولان.

مُتابَعَت تابع اولمق؛ اویمق؛ برینك ...

مَتبوعِ مُفَخَّمِمز تابعیتیله افتخار ایله‌دیگمز. (پادشاهمز)

متره‌پولید اورتودوقس مذهبی رهبانلرینه مخصوص برمسند، که پاپاسدن وَ اپیسقوپوسدن بویوك، پاطریقدن کوچوك بر مأموریتدر.

مُتَشَکِّل شکله گیرمش، (میدانه گلمش)

مُتَجَلّی گورونن؛ عیان؛ آشکار.

مُتَعالِم بیلگیسی اولمادیغی حالده بیلگیچ گورونن؛ بیلمه‌دیگی شیئی بیلمك دعواسنده بولونان کیمسه.

مُتَعَجِّباً شاشه‌رق.

مُتَنَعِّم برنعمتدن، برایلیکدن طاتمش اولان؛ ایلك گورن.

مُتَمَدِّح کندینك مدح اولنمسی ایچون یاپمادیغی بعض شیلری ینه کندینه اسناد ایدن؛ اوگونمگی سون.

مُتَنَفِّر نفرت ایدن؛ گری چکیلن؛ خوشلانمایان.

مُثمِر ثمره‌لی؛ میوه‌لی.

مَثوباتِ جَلیله پك بویوك ثوابلر.

مَجبولِ عَجز طوغوشندن ضعیف؛ اصلندن قوتسز.

مُجتَهِدینِ عقائد دینیه‌دن اجتهاد ایدنلر؛ بحث ایله‌ینلر.

مُجَهَّز جهزله‌نن؛ حاضرلانمش، طونادیلمش اولان.

مُحاکمهٔ مُصیبه طوغری محاکمه ایتمك؛ طوغری حکم ایله‌مك.

مَحَبَّتِ صمیمیه جان‌وگوکلدن اولان‌سوگی.

مُحِبِّ فضیلت عقل‌وحکمتی، علم و معرفتی سون.

مُحتَرِز احتراز ایدن؛ چکینن.

مُحِقّانه حقلی اوله‌رق.

مِحنَتِ دُنیا دنیانك صیقندیسی.

مُخالَطه قاریشمه.

مُخالَفَت قارشی طورمق.

مُخَیِّله خیال قوتی؛ تخیل ایدیجی قوت.

مُخَیَّلاتِ دِلفَریبانه گوکل آلدادیرجه‌سنه خیالی شیلر.

مرآتِ مُجَلّاده پارلاق آیینه‌ده.

مَرارت آجیلق.

مُرافَقَت آرقه‌داشلق ایتمك؛ بریولده برلکده بولونمق.

مَزرَعهٔ فِکر فکر تارلاسی؛ یعنی: تارلایه بکزه‌ین فکر.

مَساغ نظاماً، قانوناً ایشلنمه‌سی منع ایدیلمه‌مش اولان شی.

مُستَمِعین دیگله‌ینلر.

مسکنت مسکینلك.

مَسلَكِ تَواضُع تواضع یولی؛ آلچاق گوکللیلك.

مُشابِه بکزه‌ین؛ برشیئه بکزر اولان.

مُشاوِر مشورت ایدیجی؛ کندیسنه دانیشیلیر اولان (آدم).

مُشتاق برشیئه اشتیاقی اولان؛ یعنی: برشیده آرزوسی اولان.

مُشتَهِیّاتِ نَفسانِیّه انسانك نفسنه مخصوص اولان آرزولر، هوسلر.

مِشوارکده طورکده.

مِصباحِ ضیاپاش نورصاچان؛ چوق ایشیق ویرن قندیل وَبویله بر قندیل گبی نورلاندیران.

مُصیب طوغری.

مَظهَرِ عِتاب آزارلانمش؛ آزارلانمغه لایق گورولمش.

مُطَنطَن طنطنه‌لی؛ سوسلی؛ بیچیملی؛ یاپیلشی فوق‌العاده اولان.

مَعاشِر جماعتلر؛ بولوکلر.

مُعاشَرت گچینمك.

مُعاصِر ومُعاشِر برعصرده بولونان؛ برلکده یاشایان انسانلر.

معلوماتِ عمیقه پك درین، پك اساسلی بیلگیلر.

مَعیشَتِ سَفیهانه سفیهجه یاشامه.

مَغروس غرس اولونمش؛ دیکلمش (آغاج وَ سائره).

مُقَدَّراتِ الٰهِیّه جناب‌حقك انسانه تقدیر ایتدیگی حاللر.

مقدوح مقبول اولمایان .

مُقْنِعه اقناع ایدیجی؛ قناعت حاصل ایتدیرن .

مَکارِمِ اَخْلاق ایی خویلر؛ گوزل گیدیشلر .

مکتُوم کتم ایدلمش؛ گیزلی .

مَکنوزه گیزلی خزینه .

مُلاقی قارشی قارشی‌یه گلمش .

مَلوُل کدرلی؛ محزون اولان .

مُنْجَسنك کندیسنی قورتا- رانك .

مُنْجَلی ظاهر ؛ عیان .

مُنْجیٔ مُطْلق انسانی‌هر دورلو قضا وَبلادن قورتاران جناب حق .

منحصراً (یالکز اوتا) مخصوص اوله‌رق .

مُنْعَمٌ عَلَیْه کندیسنه ایلك ایدیلن ؛ ایلك گورن کیمسه .

منفور خوشلانیلماز اولان .

ممدوح مدح ایدیلن ؛ مدح اولونان .

موافق الدنیا بر کتابك آدی .

مَواهِبِ جمیله گوزل ویر- گیلر ؛ باغشلا- یشلر .

مَواهِبِ لطیفه گوزل ویر- گیلر .

مَوْت اولوم .

مَوْهَبَه ویرگی ؛ (بدلسزاوله- رق) ویریلن شی .

مَهدِ ظهور ظهور ایتدیگی محل؛ طوغدیغی یر .

مِهْمانْنواز مسافر قبول ایدن ؛ مسافر سون .

مَیانِ راسْتگویانِ مُحَبَّتده بر برینی سون طوغریلرك آرا- سنده .

میلْ چکدیریر گوزلری بر آلت مخصو- صه ایله کورله‌دیر .

ن

ناٰ اَهل اهلیتسز؛ برایشك اری اولمایان ؛ بجریکسز .

ناٰ بَجا یرنده اولمایان ؛ منا- سبتسز .

ناٰسْ انسانلر؛ شو بو؛ خلق .

نَشاٰطْ کیف ؛ نشئه .

ناٰقِلانِ رِواٰیاٰتْ روایتلر وَ حکایه‌لر نقل ایدنلر .

نَتایِجِ وَخیمَه فنا نتیجه‌لر؛ صوڭی ضررلی اولان شیلر .

نَثْر وزنلی، قافیه‌لی اولمایان سوز .

نَخْوَت کبر ؛ کندینی بویوك یرینه قویمق .

نَقْضِ وَعد وعدینی گری آلمق .

نَظَرِ بَر زَمینِ مَحْجُوبیَّتْ محجوبلقدن یره باقه‌رق؛ اوتا- نه‌رق .

نظر رُبا گوزه‌چارپان؛ گوزه خوش گورونن .

نَظْم وزنلی، قافیه‌لی اوله‌رق یازیلان وَسویله‌نن سوز .

نِعَمْ نعمتلر؛ ایلکلر .

نَفائِسِ اَشْعارِمْ نفیس شعر- لرم؛ گوزل سوزلرم .

نَوْباوَه ترفنده؛ یکی چیقان میوه وَسائره .

نَوْبهار وَ صَیفی ایلك بهار ایله‌یازوقتی؛ یعنی : چوجوقلق ، گنجلك زمانی .

نَوْجِوان پك تازه .

نُوشیرَواٰنِ عادل ایران حکمدار- لرندندر. عدالتی ایله مشهوردر .

نِیَّتِ فاسِدَه بوزوق امل؛ کوتو نیت .

نِیَّتِ مَمدوحه مدحه لایق نیت .

و

وٰاجِبُ الْاِجْتِناٰب چکینلمسی لازم‌او- لان .

وادیٔ خِذْلانده آلچاقلق اوواسنده؛ یعنی: قنالق یولنده .

وایه‌دار حصه‌دار ؛ حصه وَ عبرت آلان .

وَقْتِ جاهِلِیَّت جاهللك وقتی؛ حضرت محمد علیه السلامدن اول اولان عربلرك زمانی .

ه

هَرْزَه‌گُو صاچمه‌صاپان‌سویله‌ین.

هَمْبَزْمْ برلکده بولونان؛ عینی بر مجلسده بولونانلر.

هَیَاكِلْ هیکللر؛ طاشدن، آغاجدن وسائره دن یاپیلان هنرلی، صنعتلی شیلر.

هَیْئَتِ اِجْتِمَاعِیّهٔ بَشَرِیّه انسانلرك طوپلیجه بولندقلری هیئت.

هَیَجَانْ تحریك اولونمه؛ یورك اویناماسی.

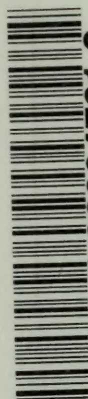
ی

یحیی بن اکثم مأمون‌خلیفه حضرتلرینك خاص وزیرلرندندر. فنون متنوعه‌ده مهارت فوق‌العاده‌سی وار ایدی. حاضر جوابلقده نادر الاقران ایدی. هجرتك ٢٤٣ سنه‌سنده وفات ایتمشدر.

فهرست

3 1761 06994761 2